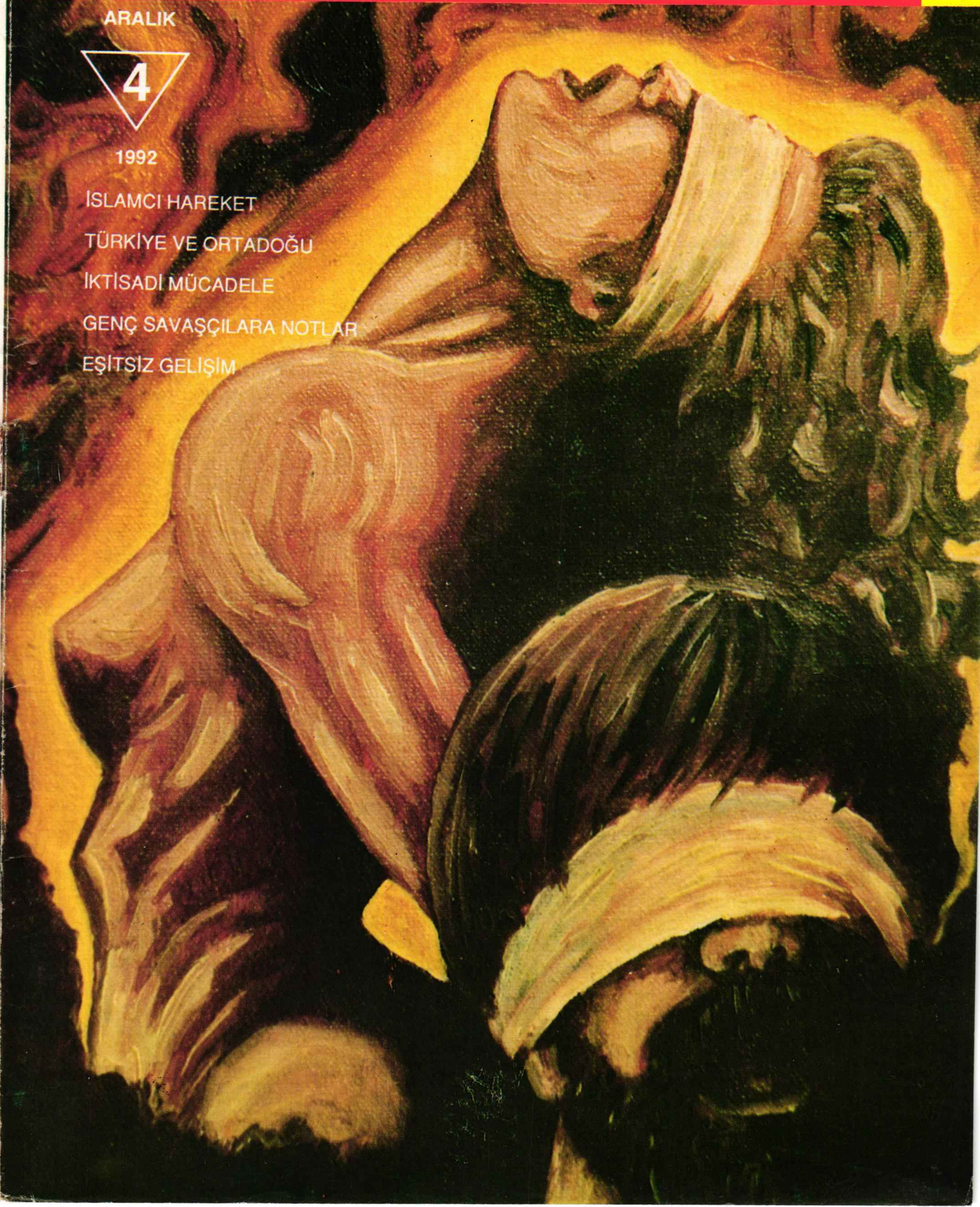
DEVRİM

AYLIK SOSYALİST DERGİ

"DEMOKRASİ" DİKTATÖRLÜĞÜ GİZLEYEMİYOR

DYP-SHP koalisyonuyla oluşan hükümet programının lafzı, demokratik devrimcilerimizi zorlayacak denli 'ileri' hedeflere oklarını çıkartmış bulunuyor.

Hükümetin 'demokratik açılımları', burjuva demokrasisini yakınlaştırmış durumda; bu minval üzre giden iktidar, uzak olmayan bir gelecekte burjuva demokrasisinin karikatürünü örgütleyebilir. İktidarın program hedefine ulaşabilmesinde başlıca engeli Kürt ulusalcı-devrimci hareketi oluşturuyor. Engel, ulusalcı-devrimci güçlerin silahsızlandırılmasıyla aşılacak! Özerklik, ulusalcı-devrimci hareketin silahsızlandırılması düşüncesinde anahtar kavramdır. Devlet iktidarı, İspanya-Bask deneyini dikkate değer buluyor; hükümetin Kürt politikası bu yönde örülüyor.

Kürt ulusal sorununu özerklik sınırına çekerek 'çözmeyi' düşünen hükümet, uluslararası sermayenin konjonktürel tercihiyle örtüşen 'demokratikleşme' grafiği yükselebilir.

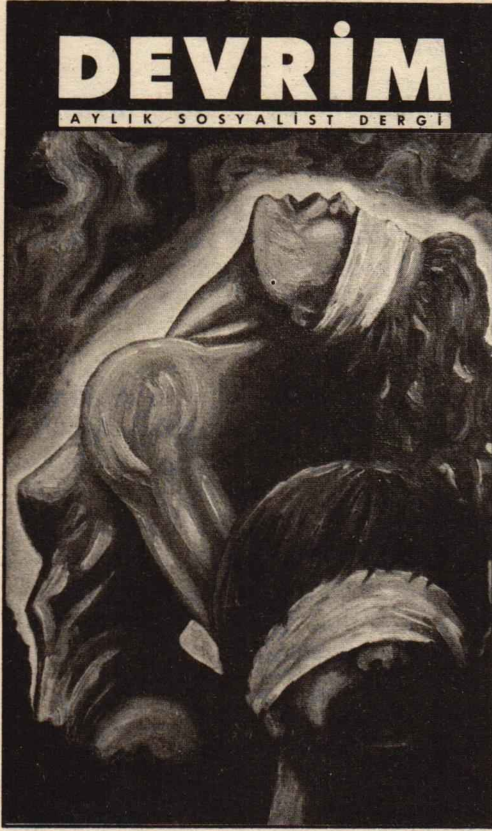
'Demokratik iktidar', ANAP'ın anti-terör yasasındaki sivri uçları (anti-demokratik hükümleri!) törpüleyip, Batı tipi anti-terör yasasını üretmeye çalışıyor. Bu tip anti-terör yasaları ile 'demokrasi' çelişmiyor! Batı'nın demokratik' ülkelerinde de anti-terör yasaları vardır ve bu yasalar düşünceyi serbest bırakırken aynı düşüncenin eylemini yasaklıyor. Buna göre, emperyalist-kapitalist sömürüyü disipline eden devlet iktidarının eleştirisi serbesttir, ancak devlet iktidarını hedefleyen devrimci eylemler yasaktır, bu tür eylemliliklerin devlet güçlerince ezilmesi mübahtır!

Hükümet biçimi ne olursa olsun kendi iktidarını/kendi demokrasisini isteyen, yani sunduğu olanaklardan yararlanmasına karşın burjuva demokrasisini de aşan bir taleple sokağa çıkan emeğin devrimci güçleri için bu hükümetin yeri bellidir: Emek-sermaye çelişkisinin çözüm platformunda güncelleşmiş siyasi hedeflerden biri. İdeolojik ve siyasi taaruzun eksik edilmemesidir.

DYP-SHP hükümetinin demokrasi-özgürlük, insan hakları gibi albenisi yüksek kavramlara yaslanıyor olması, onun sermaye egemenliğinin sürdürülmesi işlevini değiştirmiyor. Burjuva demokrasisi kendini bu kavramlarla ifade ediyor. Burjuva demokrasisinin karikatürleri de aynı kavramlara gereksinme duyuyor. Ama hepsi bu kadar! Sermaye egemenliğini hedef olarak çizen devrimci-sosyalist güçler söz konusu olduğunda insan hakları işkence, baskı ve zulme perde yapılıyor. Kontrgerilla devreye girilebiliyor ve Vedat Aydın'lar, Hüseyin Toraman'lar kaçırılıp yerinde infaz yöntemiyle yok edilebiliyor. Burjuva demokrasisinin sınırlarını zorlayan radikal taleplerle sokağa çıkan kalabalıkların üzerinde devlet terörü estiriliyor ya da greve çıkan işçilerin direnişlerini bastırmak için 'çevik kuvvet'ler harekete geçirilebiliyor...

Hükümetin 'demokratik' bir görüntü sunması veya burjuva demokrasisinin yoluna girmesi, anti-kapitalist yönelimli devrimin hazırlanması görevini kolaylaştırmıyor. 'Demokrasi' illuzyonuyla uyuşturulmuş 'demokratik güçler'in etki alanlarındaki sosyalist çalışmayı, hükümet biçimi ne olursa olsun kendi iktidarını isteyen proletaryanın örgütlenmesini amaçlayan devrimci çalışmayı her zamankinden daha büyük zorluklar bekliyor.

YAYIN KURULU

Etki Yayınevi adına
Sahibi ve Yazılşleri Müdürü
MESUT HASTÜRK
Adres ve Telefonumuz
Ebu Suud Cad. Saruhan No: 23 Kat: 4 D:4
Sirkeci - İstanbul Tel: 522 56 29

Avrupa Temsilciliği
YÜKSEL ER
Bilser str. 24 a 2000 Hamburg 60/Almanya
Tlf: 040-511 76 32

Dizgi ETKİ
Baskı AYDINLAR MAT.
Kapak YALÇIN ATABEY

Abone Yurtiçi
Yıllık: 90.000 T.L Altı aylık: 50.000 T.L

Abone Yurt dışı
Almanya Yıllık: 65 Dm. Altı aylık: 30 Dm
Fransa Yıllık: 150 Ff. Altı aylık : 75 Ff
İngiltere Yıllık: 20 St Altı aylık : 10 St
Avusturya Yıllık : 350 Aş Altı aylık: 175 Aş

Mesut Hastürk
İş Bankası Cağaloğlu Şb. Hes. No: 370961
Posta Çek No : 666257 Sirkeci / İstanbul

İ Ç İ N D E K İ L E R

"Aralık'ta"

Kış ortasındayız. Politika çok daha sıcak bir atmosfere büründü. Halk sınıfları nezdinde "yeni paketi" ile bir yılbaşı hediyesi gibi sunulan burjuva diktatörlüğünün yeni hükümeti, icraatları ile ilgili işin başında ve beklendiğinden kısa bir sürede ne olduğunu ve ne olamayacağını göstermiş durumda.

Demirel ve Özal buluştu.Sergilenen oyun bir süre kitlelerin ilgisini çekti.Aralarına Milli Şef'in oğlu da katıldı.Bu üçlüyü bozdurtmam diyen Demirel, demokrasi söylemini tükenmez bir hazine bulmuş gibi harcıyor. MGK toplantılarından havası biraz indirilerek çıkartılıyor.

Türkiye bir geçiş sürecindedir.Sistem kendini stabilize etmek ve bölgesel rollerini yerine getirebilmek istiyor.Bu süreç sosyalizm ve kurtuluş mücadelesi ile düzenin kendini yeniden üretebilecek bir biçimde sıçrama yapma eğilimlerinin kıyasıya çatıştığı bir süreç olacaktır.

Sosyalistlerin artık bütün zamanları değerlidir.Bir güç odağı olmak zorundadırlar.Hiçbir olanağı kaçırma lüksümüz yoktur.
Tek yol: Örgütlenmemizdir.

Şu ya da bu derecede, dünya üzerine çökmüş olan siyasi Oblamovluk hastalığının etkileri kırılmak zorunda. Takatten düşenlerin motivasyonu içinde büyük çaba gerekiyor.

Kayıtsızlık olarak tesbit edilebilcek bir davranış biçiminin konjonktürel olduğu bilinmelidir.Bu konjonktürden çıkışta, sözkonusu hastalık sahiplerinin çok telafet vermesi sözkonusu olacaktır

* * *

Devrim, tartışma ve çeşitli dinamikleri yakalama çabasıyla yeni motivasyonlarını oluşturmada ciddi adımlar attı. İlgi ve tepkilerin toplamından çıkardığımız bu sonuç övgüye değil, daha çok çabaya ihtiyacımız olduğunu gösteriyor.

Büyümenin büyütmekle ilgisi var, coşku ise besliyor.

İddialı bulunabilecek bir sözün arkasında teknik sorunları sıralamak gerekiyor. Yayın faaliyetlerinin oturması, teknik kadroların işlevlerini yerine getirmesiyle bağlı bir sorun olarak duruyor karşımızda. Tüm yoldaşların ve konusunda yetkin arkadaşların katkısı bu sorunun telafisinde yardımcı olacaktır.

Dağıtımla ilgili bazı bölgesel sorunlar var. Her yere ulaşmak olanaksız. Genel dağıtımın okurlarda yaratacağı ataletten çekiniyor ve bayi satışını bir türlü kabullenemiyoruz. Elden dağıtımın verimli sonuçlar için gerekli olduğunu düşünüyoruz.Verimin artması da, okurların daha etkin ve yaygın dağıtımın sağlanmasında göstereceği çabaya bağlı.

Devrim sevgiyle oluyor.Sevgi geleceği olanlardadır.Yüreklerimizin birbirine dokunarak genişlendiğini,halkalandığını duyumsamamak mümkün mü ? İnsanı odağına almış bir güzellik nasıl yaratılır başka.

Komünizm insanı odağına almıştır, proletarya ve onun sosyalizmi taşıyacak bizi oraya.

Sevgilerimizi,aşklarımızı, kavgalarımızı, mücadelemizi, hayatımızı örgütleyelim.Geleceğe bağlanmanın tek yolu bu.

* * *

Yeni yıl dolayısıyla yoldaşlardan ve dostlarımızdan kutlamalar aldık. Bu satırlarda ulaşıp-ulaşamadığımız bütün yoldaşlarımızın ve dostlarımızın yeni çabalarını bu vesile ile kutluyoruz.

Mesut Hastürk

Devletin sahipleri SHP milletvekillerine, toplumsal muhalefetin önünü alma görevi vermiştir.

Özal, Demirel ve İnönü politikaları, burjuvazinin aynı "yüksek çıkarları" noktasında kesişti.

Demokrasi lafzı narkoz olarak kullanılıyor

TRANSPARAN HÜKÜMET

Türkiye'de burjuva iktidarın hükümetleri içinde sosyal demokrasiye indirgenmiş sosyalist lafzı kullanan en tipik hükümet DYP-SHP koalisyonu oldu. Hükümet iki türlü basınç altındadır. Kürt hareketi ve işçi sınıfının diri varlığı. Bu iki unsur üzerinde askeri-ekonomik, siyasi ve ideolojik baskıda başarısızlık içindedir.

Koalisyonun seçmen kitlesi baz alındığında desteklenir görünmesinin temel nedeni, Demirel'in alışılmış demogojisi ile kitlelere sosyalistlerin alternatif olarak benimsediği ve siyasi iddiaları olan bir argümanı, kapitalist ilkelere içerip, kapitalist bir ülkenin koşullarında dile getirmesidir. Demirel, halkın iktidarı, halkın ve baskı gruplarının iradi katılımı ve son tahlilde üstünlüğü gibi ilkeleri günlük politik söylemi olarak kullanıyor. Kendi konumunu nötr kılan Demirel, aynı politika ile tam bir toplumsal uzlaşma fikrini kişiliğinde karakterize ediyor.

Demirel'in yeni elbisesi podyumların doksanbir modasına da oldukça uygun. Üst kısımları şeffaf bir tül içinde görünür olan, diğer kısımları kapalı giysilere uygun bir hükümet modeli oluşturulmuş durumda. Transparan.

İnönü, seçmen kitlesi beş milyon dolayında olan ve niteliği ne olursa olsun bir partinin başkanıdır. Dünyanın hiç bir yerinde bu güçte bir parti başkanı bu kadar silik ve bir başka partinin yaması olmamıştır. İnönü, sosyal demokrasinin de lafzını çok daha etkili kullanan Demirel karşısında fiilen geriye düşmüş ve ona tabi kalmıştır. SHP'nin ülkedeki etkinliğinin silinmesi de son yerel seçimlerde görüldüğü üzere buna bağlı bir olgudur.

SHP ve İnönü burjuvazinin gereksindiği transparan giysinin üstü açık kısmı olmuş ancak beklediği cazibeyi de bulamamış bir zavallılık içindedir. Türkiye'de bu deneyimin olumlu sonuçları da ortaya çıkmaya başladı. Örneğin İstanbul'da meydana gelen iki ayrı tipte olay siyasi ve ekonomik yönü olmadığı halde hükümete karşı bir protestoya dönüştü. Söz konusu olaylardan biri Pendik tren istasyonunda bir kaza ve Fatih belediyesinde iş sınavlarının iptal edilmesidir.

Hükümet içindeki paylaşım da transparan özellikler taşıyor. Devletin sahipleri SHP milletvekillerine, toplumsal muhalefetin önünü alma görevi vermiştir. İnsan Hakları, Adalet, Kadın, Şehirleşme, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Kültür Bakanlıkları bu partiye verilmiştir. Herhangi bir grev sözkonusu olduğunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Cezaevleri sözkonusu olduğunda Adalet ve İnsan Hakları Bakanlığı, belediyeler sözkonusu olduğunda şehirleşme ile ilgili bakanlık devreye sokuluyor.

Hükümetin başı MGK'dır.

Dışişleri Bakanlığı da SHP'den. Hikmet Çetin iki kez yurtdışına çıktı. Birinde Almanya'ya giden Çetin, Almanya ile olan prüzlerin giderildiği mesajı ile döndü. Çetin, Almanya'da yeni hükümeti ve demokratikleşmeyi anlattı. Demokrasi lafzı, hükümetin içte ve dışta, burjuva iktidarın içinde bulunduğu sıkıntılar için psikolojik bir uyuşturucu, bir narkoz olarak kullanılıyor. Çetin bu narkozu Almanya'ya götürdü. Ancak, Emperyalistlerin yeni paylaşım ve dünya üzerindeki düzenlemelerde kendi içlerinde de, kendi dışlarında da bir çıkar mücadelesini yoğunlaştırdıkları, Almanya'nın Avrupa ve Ortadoğu nüfuz bölgesini genişletme politikasına dörtelle sarıldığı bir dönemde bu ziyaret anlamlı fakat gereksiz bulunmuştur. Türkiye ve Almanya'nın çıkarları bugün ciddi çelişmeler içindedir. Ortadoğu'da alt-emperyalist role soyunan ve gelecek kaygısını buna bağlayan Türkiye egemenleri ile, geleceğe ilişkin daha büyük kaygı ve projeleri olan Birleşik Almanya'nın

bölgedeki çıkarları çelişir durumdadır. Başta Kürt politikaları ve Türk kökenli Cumhuriyetler sorunu her iki ülkenin de çıkar konularının başlıcalarını oluşturuyor.

Çetin, görevi dışişleri bakanlığı olmasına rağmen "demokratikleşmeyi anlatma" ile işlevinin sınırlı olduğunun bilincindedir. İslam Konferansı Örgütü İKÖ'nün Senegal'in başkenti Dakka'da yapılan zirvesinde Çetin, Özal'ın gölgesinde kalmıştır.

SHP'nin, Türkiye'de yerleşik olan ve halk arasında neredeyse bütün solun karışımı sayılan parti yapısı ve imajı, daha etkin başka bir sol alternatifin genel olarak etkisizliği ile bu imajı üstünde topluyor. Halk sınıfları nezdinde illizyon yerleşik yargı olarak ortaya çıkıyor. Bu imaj burjuvazi tarafından iyi kullanılıyor. Yukarıda sözünü ettiğimiz bakanlıkların dağılımı ve SHP'ye verilen görev, bu imaj ile, yine toplumsal muhalefetin unsurları olan işçi, emekçi, ezilen halk üçlüsünün radikal taleplerini sistem potasında eritme görevi, bir anlamda sol ile sol'u çürütme politikasına da uygun düşüyor.

Hükümetin ilk icraatları, IMF, Dünya Ekonomik Forumu, TÜSİAD ve çok sayıda yabancı kapitalistten "OKEY" almak olmuştur. Aynı hükümet, kırk trilyonun üzerinde bir zam paketini açmıştır. Zamlar "beklenen"den çok fazla olmuştur. Takibinde memurlara verilen zam % 25-30 arasında kalmış ve ortalama 250 bin liralık net ücret artışları sağlanmıştır.

Sağlanan artışlar, hükümetin tüm pratik icraatları gibi, yarattığı sıcak atmosfere soğuk etkilerde bulunmaya başlamıştır. Ücret zamlarının yılın ikinci altı ayında yapılacak zamlarla birlikte enflasyonun üstünde olacağını iddia eden hükümet, basit bir yüzde bölmesi ile resmi akamlarına dayanarak gerçeği saptırmaktadır. Birincisi, reel enflasyon %80'lerin üzerinde seyretmektedir. İkincisi, enflasyonist etki yapay bir yüzde ayrımı ile ortadan kalkmaz. Üçüncüsü, yapılan artış her dönemin sonunda yapılmaktadır, dolayısıyla altı ay geriden hesaplanması gerekir. Dördüncüsü, istatistik rakamlarına konu olan meteryal neye göre seçilmektedir bu belli değildir. Beşincisi toplumsal ihtiyacın genişlemesi hesaba katılmıyor. Tüm bunlar kapitalisle-işçi arasındaki uçuruma işaret eder, bu noktada kördürler. Daha bir çok öge sıralanarak yaratılan yanılgı üzerine yapılan icraat ortaya çıkar. Örneğin tüm yıllara göre ücretlerdeki reel gerileme görmezlikten geliniyor. Elbette bunlar insanların günlük yaşamını ve kapitalist üretim içinde varlıklarını sürdürmelerine ve sömürüye hazır tutulmalarına yarıyor. Bu anlamda uygulanan politikalar emekçilere yönelik iki yüzlü tutumun anlaşılmasında önemlidir.

Hükümet Özal politikalarına bağlılığını sürdürüyor. Demirel ile Özal ve Özal'ın prensleri ile Hükümet'in prensleri arasındaki kişisel maddi-manevi çıkar pürüzleri dışında bir ayrılık olmadığı seçim malzemesi yaptıkları sürtüşmelerden sonra bariz olarak ortaya çıkmıştır. Gerek dış politika gerekse demokratikleşme konusunda Özal'ın zamanlama dışında itiraz etmediği tüm politikalar aynıdır. Bu aynı zamanda Türkiye burjuvazisinin temel politikalarının siyasi temsilcileri arasında da bir uyuşma gösterdiğinin kanıtı olmaktadır.

20.12.91 Hürriyet

Demirel de, zamlara 'fevkalade' üzüldü

ZAMMI BASIN YAPTIRDI Başbakan Demirel, TÜSİAD Yönetim Kurulu üyelerini kabul ederken sağına Sakıp Sabancı'yı, soluna da Rahmi Koç'u aldı ve gazetecileri göstererek, "Zammı biz yapmadık. Bunlar yaptırdı. Biz sadece musluğu açtık" diye espri yaptı.

HERŞEY DEĞİŞTİ ÖRDEKLER DE

"Oh, He is wise-man"

Ortalama otuz yıldır burjuva iktidarın temsilcilerinden biridir Demirel. Bu sürecin içinde adına yazılacak büyük bir kara listenin de sahibi ve sorumlusudur. Burjuva medyaların ve organik aydınlarının yardımıyla değişen Demirel, yeni bir uslupla siyaset sahnesinde pazarlanıyor. Pazarlanan Demirel, iktidarın gereksindiği yeni imaja uygun bir şekillenme içerisine giren o bildik demogog .

Değişim, burjuva iktidarın gereksindiği egemenlik koşullarına uygun bir demokratikleşme lafzından ibaret. Medya araçları ile kafalarda rötüşlenen Demirel portresi, genel olarak burjuvazinin diğer siyasi temsilcilerinin de uygunluk göstermeye çalıştığı portreden farklı sayılmamalı. Bu portredeki ana renklerin Kürt sorunu ve kurtuluş mücadelesi ile, işçi eylemleri ve sosyalistler karşısında nasıl öne çıktığı daha ilk icraatlarında görülmüştür.

Hükümet kurulduktan sonra da gözaltında insan kaybetmeleri ve özellikle İsmet Sezgin'in açıklamalarını bu renklerin içine yedirmek burjuvazi için de epey zor bir iş omalsa gerek.Sezgin Devlet güçlerinin Lice ve Kulp ilçelerinde Kürt halkı üzerine ateş açmalarını "normal" buluyor. Koruculuk sisteminin kaldırılmayacağını açıklıyor. Gözaltında kaybolanların olmadığını açıklıyor. İstanbul'u polis cenneti yapacağını İngiltere örneğine başvurarak ifade ediyor. Amaçları yalnızca İstanbul'a, Londra gibi 50.000 polis yerleştirmek olduğunu söylüyor.

Söyleyene değil söyletene bak. Değişim söyletiyor bunları ve değişen Demirel.

Burjuva basını dört koldan Demirel'i yılın adamı seçiyor. Demirel ve Yeltsin sürekli birlikte anılıyor.

Demirel demokrasi lafzını etmek zorundadır. Burjuvazinin ideolojik olarak bu alanda yenilgisi sözkonusudur. İktidar da bir meşruiyet sorunudur ve demokrasi sınıfsal egemenlik koşuluna bağlı bir yönetme olgusudur.

Burjuvazi akıbet korkusu içindedir. Tehlikenin nereden geleceğinden şimdi onlar da bizim kadar emin. Meşruiyet ve egemenliği sürdürme ve koruma çabası içinde olmaları zorunludur. İdeolojik tükenmişliği siyasi-askeri ve ekonomik güç alanı içinde gidermeye çalışıyorlar. Demirel bu açıdan önemli bir söylem geliştirmiştir. Sosyalizmin ideolojik basıncı altında bir söylem yakalamıştır. Bu yüzden de İnönü, onun yanında geriye düşmekte ve silikleşmektedir.

Demirel, Deniz'lerin idamı için olağanüstü çaba sarfetmiştir. Taksim'den, Çorum ve K.Maraş'a uzanan katliamların, üç bin dolayında devrimcinin katledilmesinden tarihsel olarak sorumlu bir zevattır.

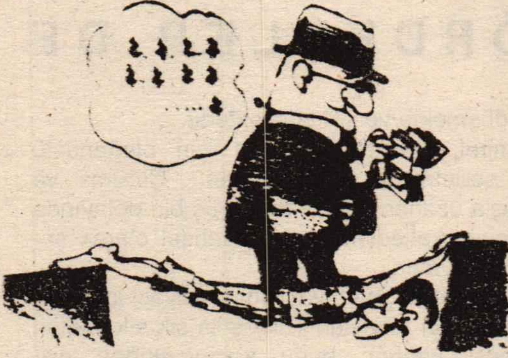
Son günlerde, burjuva iktidarın siyasi-ideolojik kalkanlarından Alpaslan Türkeş ile sık sık telefon görüşmesi yaptığı, bunu kamuoyundan gizlemeye çalıştığı biliniyor. Demirel, Türkeş'in partisine iki milyar lira devlet yardımı sözü vermiştir. Ayrıca Devlet televizyonundan yararlanmasını da sağlayacağını belirtmiştir.

Değişim, burjuva iktidarın gereksindiği egemenlik koşullarına uygun bir demokratikleşme lafzından ibaret.

ABD'li danışmanı, Demirel'in konuşma tekniği ve uslubunu belirliyor, Demirel pek alışık olmadığı yeni lafzına uygun bir görünüm için çok çaba harcadı. Katkısı olan yalnızca ABD'li danışmanı değil bu konuda, artık onlar kadar uzman sayılabilecek Bab-ı Ali mensupları da görevlerini fazlasıyla yerine getiriyor.

Demirel ve hükümetinin bugüne kadar yaptığı icraatlar:

- 400 heyette yaklaşık 50 bin kişinin "şikayetleri"ni dinleme ve onlara demokrasi ve refah konulu söylev çekme
- 32 nişan, nikah ve yemekte bulunma.
- 18 büyük elçi kabulü ve dokuz yabancı devlet adamıyla görüşme ve burada da söylevleri tekrarlama
- Üç kez Milli Güvenlik Kurulu Toplantısına katılma, üçüncüsünde altı saatini orada geçirme ve savruk demokrasi söyleminin biçimlenmesi
- İki Yüksek Askeri Şura toplantısında pekiştirme
- Sekiz gün gezi. Kürdistan'da siyasi çıkarmaya iştirak. (Yanında asker, vali, bakan ve İnönü'yü de alarak)
- Yirmi basın görüşmesi ve demokrasi lafzının popüleritesini koruma çabası
- İki kez Atatürk'ün huzurunda vech.
- Beş TV programına katılma (haftada bir).
- Özal'la beş görüşme

- Emperyalist iş adamlarıyla "yoğun temas"
- Haftada bir TÜSİAD' toplantısı.
- İMF'den, Dünya Ekonomik Forum'undan ve Dünya Bankası'ndan "okey" alma.
- 41 trilyon liralık zam furyası.
- Kulp ve Lice'de Kürt halkının katledilmesi.
- Gözaltında kayıplar (üçü biliniyor)
- Çekiç Güç adı verilen ABD işgal, yönlendirme izleme karargahının ülkede bulundurulması sürecinin altı ay uzatılması.
- Özel Savaş koşullarının sürdürülmesinin siyasi-askeri anlamını taşıyan "Olağanüstü Hal" uygulamasının uzatılması ve giderek olağanlaştırılması kararının alınması.

Değişen Demirel ve ekibinin son bir aylık icraatları eksikli de olsa böyle tasnif edilebilir.

Demirel, ABD'li danışmanın verdiği bir şekilden başka hiç de değişen bir obje değildir.

TÜSİAD'ın Ankara Merit Altınel Otel'de düzenlediği kokteyl'de, ABD büyükelçisi Richard Berkley Demirel'e "He is wise-man" diyor. Bu sözü daha önce Özal için kullanıyorlardı. Her şeyi bilen adam.

Berkley, ülkesinde Özal'a şaşkın ördek anlamına gelen bir deyimle hitap edildiğini de biliyor. Wise-man'lerin böylece ikili anlama geldiği de ortaya çıkıyor. Ancak bu yeni durum karşısında Özal'a atfedilen deyimin yerine Demirel'e hangi karşılık düşecek? Yaşlı şaşkın ördek.

Amerikalıların ördekleri çok sevdiği biliniyor.

Honecker'e kapımız açık!

Eric Honecker,
Almanya Sosyalist Birlik Partisi Genel Sekreteri
ve
Demokratik Almanya Cumhuriyeti Devlet Konseyi Başkanı idi..

Diğerlerinde olduğu gibi Demokratik Almanya'da da pek çok yanlış yapıldı ve yanlışlar biriktirildi.

Yanlışlar, Demokratik Almanya sosyalizmini tüketmeye başladı. Kırk şu kadar yıldır "sosyalist" Demokratik Almanya'da sosyalist dönüşümü sağlanamamış kalabalıklar bürokratik sosyalizmin pratik karşılığı olan Parti iktidarına, yanısıra Genel Sekreter Honecker'e tavır aldılar.

Honecker, kendi yurdundan kovuldu.

Ve hızlı bir kankaybı yaşayan SSCB'ne sığındı..

SSCB'nde "sosyalizm", tarihi boyunca biriktirdiği sorunların altında kaldı.

"Birlik" dağıldı..

Honecker, "Sovyetler"de de yaşayamaz hale geldi.

Şili konsolosluğuna sığındı.

Artık "sığınabileceği" bir adres arıyor..

Emperyalist medya Honecker'in başını istiyor!

Emperyalizm Honecker'i "yargılamak" istiyor.

Çok açık; yargılanmak istenen sosyalizmdir..

Honecker'in emperyalist "yargı"ya çıkartılmasına karşıyız.

Honecker'i ya da bürokratik sosyalizmi "yargılamak" sosyalistlerin işidir; sosyalizmin yaşanmışlıklarının sorgulanmasıyla başlayan "yargılama" çabası, eksileri ve artılarıyla Honecker'in değerlendirmesini de kapsamına alır.

Yetmiş küsür yıllık sosyalizm pratiğindeki eksiler ve artılar bizimdir.

Tarih bizimdir.

Honecker tarihimizin parçasıdır.

Honecker "bizim"dir, kapımız açıktır.

DEVRİM'E SORUŞTURMA

İstanbul Devlet Günvenlik Mahkemesi Savcılığı, 20 Ekim 1991 Erken Genel Seçimleri'nde bağımsız sosyalist aday çalışması yapan Devrimci Seçim Bloku'nun hazırlamış olduğu "Seçim Bildirisi" nedeniyle soruşturma başlattı.

Kurtuluş dergisinin özel sayısı olarak yayınlanan Bildiri'den dolayı soruşturmanın, Devrimci Seçim Bloku'nu oluşturan; Deng, Emeğin Bayrağı, İşçi Partisi Yolunda Politika, Kurtuluş, Komün, Newroz ve Özgürlük Dünyası dergilerini de kapsadığı öğrenildi.

1991/908 Hazırlık dosyası ile açılan soruşturmayı yürüten Devlet Güvenlik Savcısı Mustafa Emre, dergimiz yazı işleri sorumlusu Mesut Hastürk'ün ifadesini aldı. Mesut Hastürk, soruşturmaya konu olan Devrimci Seçim Bloku'nun hazırladığı Bildiri'yi savundu.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı, Bildiri'de "Suç" unsuru bulunduğu hakkında herhangi bir bilgi vermedi.

CEZAYİR GENEL SEÇİMLERİNDE İSLAMCILARIN ZAFERİ!..

1990 yılının Haziran ayında Cezayir'de yapılan yerel seçimlerin sonuçları islamcı hareketin gelişme grafiğindeki tehlikeli yükselişi gösteriyordu. Seçime katılım oranı yüzde altmış cıvarındaydı. Sosyalist Güçler Cephesi ve Demokrasi Hareketi seçimi boykot kararı almışlardı ve boykotun etki alanlarındaki seçime katılım oranı yüzde on altıydı. Bu durum, Sosyalist Güçler Cephesi ve Demokrasi Hareketi'nin gücünün hiç de yabana atılamayacak bir düzeyde olduğunu anlatıyordu. Seçim boykotunun yarattığı siyasi boşluktan da yararlanan islamcılar yerel seçimleri kazanmışlardı.

İslamcı Kurtuluş Cephesi'nin liderlerinden Dr. Abbasi El-Madani, seçim öncesi süreç boyunca 'demokrasi yanlısı' bir dil kullanıyordu. Buna karşılık kimi demokratik parti sözcüleri, Cezayir islamcı hareketinin amacı (şeriat düzeni) ile demokrasinin bağdaşmadığını açıklıyor ve Cezayir'i bekleyen tehlikeye işaret ediyorlardı. Haklı oldukları, daha yerel seçim sonuçlarının öğrenilmesiyle birlikte zafer çığlıkları atmaya başlayan islamcıların dilindeki "değişim"den anlaşıldı; El-Madani'nin seçim sonrasında basına yansıyan sözleri her şeyi açıklıyordu: "Bizim bir islam altarnatifine ihtiyacımız var. Biz bir islam iktidarı inşa edeceğiz ve bu iktidar yalnızca Kuran-ı ve islam yasalarını, yani şeriatı izleyecektir."

Cezayir'in ilerici-sosyalist güçleri, islamcı hareketin yarattığı tehlikeyi gördüler fakat islamcıların yayılma kapasitesiyle orantılı bir çalışmayı örgütleyemediler, şeriat düzeni isteğiyle harekete geçen islamcı hareketin etkinliğini kırma başarısını gösteremediler. İslamcı hareketin gücü arttı.

İslamcı hareketin yükselişi engellenemezse, Cezayir, bugünkü geri düzeyinden çok daha geri bir topluma açılacak

Geçen hafta Cezayir'de yapılan genel seçimlerin ilk turu, İslami Selamet Cephesi'nin ürkütücü bir güce ulaşmış olduğunu çok çarpıcı bir biçimde gösterdi. İkinci tur seçimler 16 Ocak'ta yapılacak. İslamcıların iktidara çıkabilmek için 28 sandalyeye ihtiyaçları var. Siyasi gözlemciler, islamcı hareketin ikinci tur seçimlerde 28 sandalyeyi kazanabilecekleri noktasında birleşiyorlar.

Birinci tur seçimlerden başarıyla çıkan islamcılar, din devleti ya da şeriat düzeni isteklerini '90 yılı Haziran'ındaki yerel seçimlerden sonrakinden daha pervasızca açığa vurdular. İslancıların liderleri, demokrasinin kafirlik olduğunu ilan ettiler, Cezayir'de yapılan mücadelenin, tanrıdan yana olanlarla şeytandan yana olanların savaşı olduğunu, islami selamet yolundan sapan 'gafiller'in islamın kılıcıyla yola getirileceklerini vs. açıkladılar.

Cezayir'in islamcı hareketi İran islamcı hareketinden daha "açık sözlü" duruyor; İran'ın islamcıları iktidara çıkmadan önce ağırlıkla sosyalizme ya da üretenlerin doğrudan yönetimini veren sosyalist demokrasiye düşmanlıklarını ifade ediyorlar, burjuva demokrasisine karşı silik bir ideolojik eleştiri ile yetiniyorlardı. Cezayir'in islamcıları ise burjuva demokrasisinin üzerine de çarpı işaretini koymuş bulunuyorlar.

Şunları söylemek mümkün: İslamcı hareketin yükselişi engellenemezse, Cezayir, bugünkü geri düzeyinden çok daha geri bir topluma açılacak, Cezayir yeni bir İran olacaktır; ikisi arasındaki fark, sadece Sunni-Şii mezheplerinin siyasal ve toplumsal yapılara yansıyışındaki fark neyse o kadar olacaktır.

Diğer yandan, Cezayir'de kurulacak olası bir "islam iktidarı", yalnızca Cezayir'in "orta çağa dönüşü"nü sağlama yönünde değil, Türkiye islamcı hareketinin gelişme grafiğini daha yüksek bir hızla arttırması yönünde de işlev görecek, bugün şaşkınlıkla izlenen İstanbul-Kağıthane yerel seçimlerindeki islamcıların zaferinin başka örneklerine de tanıklık edilebilecektir.

İslamcıların Cezayir zaferi, Türkiye ve diğer müslüman ülkelerin islamcı akımlarının da zaferi olarak algılanmalıdır! İslami Kurtuluş Cephesi'nin 16 Ocak'ta yapılması düşünülen ikinci tur seçimlerden de başarıyla çıkması ve iktidara sıçraması durumunda, "islamcılarımız"ın yaratacakları tehlike daha yakınlaşacaktır. İslamcıların Cezayir zaferi, her şey bir yana, yalnızca bu noktada bile fazlaca önem kazanıyor.

BAB-I BURJUVALİ

Bugün kitleler bilgi ve haber kaynaklarının neler olduğuna bakarak bilgisini ve haberdarlığını ona göre değerlendirmelidir.

Bilgi ve haber ileten kaynaklar, ikisi de merkezi olmak üzere, biri devlet aygıtınca, diğeri konusunda tekelleşmiş kapitalist işletmelerce gerçekleştiriliyor. Kapitalist anlamda kurumlaşmış bu iki kanal sistemin temel dayanaklarını oluşturuyor. Bu iki kanaldan edinilmiş bilgi ve haberlerin hem doğrulukları, hem nitelikleri hem de ne işe yaradıkları karşı-süzgeçten geçirilme alışkanlığı edinilmedikçe, insanların sağlıklı bir kafa yapısına sahip olmaları olanak dışıdır.

Genellikle geçerli olabilecek temel iki yöntem ve sonuca gidebilmek için geçerli bir üçüncü yol, bu tekel ağının dışında, gerçeği ve doğruyu yakalamanın üç temel ölçütüdür.

Birincisi, sözkonusu kaynaklardan alınan bilgi ve haberin tersinden bir kez daha alıcı tarafından kendi kendine nakledilmesi ve ulaştığı yorumun büyük ölçüde doğruluğuna inanarak üçüncü kişilere de iletebilmesi.

İki, daha küçük, daha zor ulaşılabilir olan ama tekel ve devlet kanalları dışından gelen haberyorumlara daha çok ilgi gösterilmesi ve özellikle her türlü haberi, bilgi birikimi ile yorumlaması gerekir.

Son çaba ise, bunları yaparken sınıf kriterlerini esas alması.

12 Eylül'ün hızlandırdığı Türkiye tekelci kapitalist sisem ve örgütlenmesinin basına verdiği işlev, basının sistemin bir ideolojik aygıtı olması yönündedir. Bu işleyiş, ilkel biçimde protokol haberciliği diyebileceğimiz bir yöntemle başladı ve bu yöntem Türkiye basınının hâlâ en belirgin özelliği durumundadır.

Protokol basını devlet ve tekellerin kurum ve temsilcilerinin tek haber kaynağı olarak kullanılmasını anlatır.

Yorumsuz haber yoktur. Olan bir olayı, olmuş olmakla, bütün neden ve sonuçları itibariyle bir toplumsal yapının, kültür, ekonomi, sınıf egemenliği gibi koşulların varlığı içinde bile bir tarafa düşer. Yorum, bu taraflığı, yorum yapan cinsinden özellikle ayrımlanması, vurgulanması ve karşıtlarına karşı kullanılması işine yarar.

Protokol basını devlet ve tekellerin kurum ve temsilcilerinin tek haber kaynağı olarak kullanılmasını anlatır. Türkiye'de basın gerçekten yüz yüzyüze geldiği haber konuların "ileri sürüldü, iddia edildi" biçiminde "gerçeğe uzaklığı" vurgulama biçiminde verilirken, sözkonusu kaynaklardan aldığı bilgileri ise kesin bir dille yazmayı alışkanlık edinmiştir.

CUMHURİYET GAZETESİ

Dünya üzerinde sosyal demokratların işçi sınıfı, ezilen halklar ve emekçi yoksullara karşı aldığı konumun basın alanında da Cumhuriyet gazetesi tarafından alındığı biliniyor. Cumhuriyet gazetesi Türkiye soluna ve emekçi sınıfları ile kurtuluş düşüncesine karşı süpap görevi görmüş, kapitalizmle uyuşma ve organik aydınlarını yetiştirmede görev almış, kemalistleri ve anti-marksist, marksist politikacıları kadrolarında istihdam etmiş bir kurumdur. MİT, CIA, MGK ile yakınlığı Hürriyet, Milliyet, Sabah gibi gazetelerden hiç de farklı olmadığı defalarca yinelene gelmiştir.

Uğur Mumcu-İlhan Selçuk ekibininin gazeteden ayrılması ile, Cumhuriyet başta diğer burjuva basın olmak üzere Türk solunda da etkisini göstermiştir. Türk solununun konuya ilgisi ile, burjuva basının konuya ilgisi neredeyse aynı olmuştur.

Mumcu ve Selçuk elbette Hasan Cemal'den farklıdır. Cemal kimliğini şimdi daha belirgin açıklayan bir düzen görevlisidir. Mumcu ile işlevleri bakımından objektif olarak ayrılır. Ancak, Mumcu'ların da Türk soluna ve emekçilerine karşı olan tutumu açık kimliklilerden daha büyük zararlar verdiği de bilinmelidir. Burjuva demokrasisini burjuvazinin bir egemenlik koşulu olduğunu defalarca yazdık. Türk solunun konuya ilgisi çok önemli ip uçları veriyor. Burjuva demokrasisi ile göbek bağının kesilmediğini gösteriyor. Leninist anlayışla dünyaya bakan Marksistlerin de-

mokratik anlayışa gereğinden fazla bağlılıkları, ülkenin siyasi tarihine ilişkin yeni objektif değerlendimeleri zorunlu kılıyor.

Kimi sosyalist dergilerde Cumhuriyet gazetesini almama kampanyasına destek çağrısı yapılırken, kimi dergiler de gazeteyi almama yönünde tutum belirlediğini dikkatle ifade ediyor. Devrimci Demokrat gelenekteki sol ise, kendisinden çokca beslenen Cumhuriyet'e nostaljik bağlılığnı aynı tavrı etkinleştirerek gösteriyor.

Mumcu'lar, Milliyet başta olmak üzere bazı kapitalist basın patronları ile görüşmelerini sürdürüyor. Yeni bir gazete çıkaracaklar. Bu durumda Sol'un aynı ilgiyi göstermelerini bekliyoruz. Köşe yazarlarının büyük çoğunluğu sisteme entegre olmuş muhaliflerden seçilmektedir. CIA raporuyla özellikle 1985'te Eylül döneminde planlı olarak uygulamaya konulan "burjuvazinin organik aydınını" yaratma projesi, ABD'de itina ile yetiştirilen ve artık dünya çapında bir organizasyon olduğu bilinen strateji ve eğitim kurumları ve örgütleri tarafından uygulanıyor.

Tekelleşmiş haber kaynakları dışında, basının kendi birimleri ve muhablrleri aracılığıyla yapılan "özel" haberler de kimi zaman demokrasi görüntüsünü besleyen malzemeler olarak kullanılıyor. Vücudu hastalıklara karşı dirençli kılmakta kullanılan zayıf mikrop aşısı denebilir bu tür bilgi-haberlere. Bunların beslendiği zararsız muhalif kurumlar sistem içinde barınmaktadır.

Bu söylenenlere binlerce kanıt bulmak mümkün. Bu yüzden sıralanacak bir çok kanıtın söylenenleri dar anlama gelecek şekilde yorumlanmasına neden olur. Bu açıdan ülkede yayınlanan gazetelerin hepsi kanıt olarak gösterilebilir.

Tipik bir haberi burada özel olarak anmak ve kendi eşi onlarca gazete yazarının mantalitesini göstermek açısından kullanmak istiyoruz.

Cumhuriyet gazetesi adına Londra'dan yazan Edip Emil Öymen, üç kasım tarihli bir haberinde şunları iletiyor" John Major, bol kese vaadlerle gelecek seçimde kadınlardan oy alabilecek mi? Belli değil. Bir kere kadınlar için cinsel çekiciliği yok. Eşi de erkek seçemene cazip gelmiyor zaten."

Edip Öymen'in mantelitesi belli. Bu kapitalist işletmeler ve burjuva yaşamın ürünü olan deha, bütün insanlara açıkça küfrediyor. Küfrederek, aşağılayarak düşünüyorlar.

Basının temel konumlanışı, kapitalistler, onların uluslararası teşkilatları, askeri ve sivil kurumları ile devletin askeri ve sivil kurumları olduğu bilinmelidir.

Spekülasyon ve sansansiyonun bir burjuva basın olgusu olmaktan öte, yaşam biçiminin ürünü olduğunu biliyoruz. Ancak bu örnekle de gösterilmek istenen sınıf düşmanlığını da kapsayan esas olan bir insanlık düşmanlığı, aşağılaması ve bunun olağan bir kültür öğesi yapılmaya başlanmasıdır.

Türkiye'de basının tüm bu işlevleri son yıllarda ağırlıklı olarak hissedilse de, bu topraklarda kapitalizmin ve yönetme durumunun, diğer yandan egemen yaşam biçimi ve kültürünün hâlâ muhalifi olan dinamik unsurların olması gerçeği gözardı edilemez. Bu bir, ikincisi, Öymen'lerin yerleştirmeye çalıştığı kişiliksizliğinin, önümüzdeki yıllarda Türkiye burjuva kültürünün birer göstergesi olduğu.

Basının temel konumlanışı, Kapitalistler, Onların uluslararası teşkilatları, ve sivil kurumları ile devletin askeri ve sivil kurumları olduğu bilinmelidir.

"BAKIRKÖY EYLEMİ"

DEVRİMCİ ŞİDDET VE ŞİDDETİN MEŞRUİYETİ

Marksist-Leninist bir parti, iktidarını şiddete borçlu bir düzenin, ister sınıfsal olsun, ister ulusal olsun baskısını ortadan kaldırma ve iktidarı hakların ve halk sınıflarının eline verme amacını, devrimci şiddete baş vurmadan gerçekleştiremiyor. Tarihsel olarak kanıtlandığı gibi, bilimsel olarak da bir kaçınılmazlık gösteriyor. Mevcut düzenin kendini koruma ve sürdürme çabası şiddete dayalı örgütlenmesi ile gerçekleşiyor. Devrimci şiddetin konusu da, düzenin şiddet odaklarına karşı mücadele vermekle esastır.

Düzenin şiddet odakları biliniyor. Politik temelli mücadelelerde, şiddeti meşru kılan, Marksist-Leninist bir parti ya da yapının rastgele seçimleri değil, kendine meşruyeti veren sınıf ve ezilen halkların gerçek birer muhalefet dinamiği kazanması ve bunlarla arasındaki şu yada bu düzeyde bir bağ kurması ile şiddet odağının bilinmesi mümkündür.

Devrimci şiddet de tanımlıdır. Düzenin şiddet odakları ve bunların şiddet biçimleri bunu belirler. İdeolojik ya da fiili şiddet buna göre biçimlenir ve hedeflenir.

Sözünü ettiğimiz koşullarda devrimci şiddet, meşruiyetini, tarihsel-toplumsal-sınıfsal ilkelerce ve iktidar mücadelesi perspektifiyle bilimsel olarak dayandığı temellerden alır.

Kör nokta diye tanımlayabileceğimiz ve yukarıdaki şiddet alanları dışına çıkan eylemlilikler devrimci şiddetin meşriyet alanını yitirmesinde pratik mücadele açısından büyük roller oynar.

Bulunduğumuz tarihsel kesitte, geniş anlamda yeryüzünde sosyalizmin ve devrimci şiddetin bir çok bilinen etkenden dolayı bir meşruiyeti koruma zorunluluğu içine düştüğü bilinmekte. Ülke özgülünde ise bu daha da çarpıcı bir hal almaktadır. Türkiye'de yürütülen devrimci ve sosyalist mücadelelerin Eylül'le birlikte yenilgisi, burjuvazinin toplumsal düzeni yeniden örgütlemesi ile sonuçlanan, reel sosyalizmin çöküş ve çözülme süreçlerine girişiyle desteklenen koşullarda örgütlenme ve mücadelenin meşruiyetini halk sınıfları içinde sağlama güçlüğü çekmesi, devrimci şiddet alanının büyük ölçüde daralması şiddetin meşriyeti sorununu büyütmüştür. Devrimci şiddetin meşruiyeti (aktif kabul görmesi) gibi, iktidar mücadelesinin önemli bir dayanağının bu zayıflama ile genel bir gerileme içinde bulunduğu son dönemlerde, şiddetin nesnel ve bilimsel kaynaklardan (ilkelerden) sapmalar göstermesine cevaz vermemelidir.

Türkiye'de bugün en önemli şiddet alanı Kürdistan'dır. Ulusal sorunla nesnelliğini kazanan devrimci kurtuluş mücadelesinin, devrimci şiddeti artık meşru hale getiren bir çizgi kazandırdığı biliniyor. Nitekim bu çizgi, dünya kamuoyu, ülke kamuoyu, sosyalistler ve halk sınıfları nezdinde büyük bir destek bulmuştur. Sınıfsal ve ulusal kurtuluşun birbiri için nesnel olanaklar sunduğu bu durumda, her bakımdan iç içe girmiş iki ulus ve iki ulusun kurtuluş sorunları yeryüzünde ender bulunur bir yakınlıkta etkileşir hale getirmiştir.

Marksist-Leninist bir parti ulusal sorunun çözümünde: 1. Bütün ulusların hak eşitliği 2. Her ulusun kendini belirleme hakkını 3. Proletarya enternasyonalizmi ilkelerini kendine rehber olarak alır. Bu ilkelerden birini diğerinden ayırmak veya eksik olarak uygulamak o partinin ulusal sorun konusunda çeşitli yanlışlara açık olmasını objektif olarak doğurur. Ulusal sorunun toplumsal içeriğini, sınıfsal karekterini ve diğer sorunlarla bağını bu ilkeler çerçevesinde görmek, pratik yanlışların meşruiyet temeline yönelik propaganda ve karşı uçlar yaratmaya elverişli politik yönsemelere girmemek, bunu engellemek gerekir.

Birden fazla ulusun yaşadığı burjuva devletlerde ulusal sorun, burjuvazinin sınıfsal çıkarları doğrultusunda ezen ulusun, diğer ulus veya ulusların varlığını inkar ederek asimilasyon ve jenosid politikalarıyla ezilen ulusların kimliğini yok etmeye yönelik bir politika uygulamasıyla ortaya çıkar.

Bu ülkelerde, başkalarından farklı olarak daha da artan bir önemde, ezen ulus komünistleri somut tarihsel koşulların çeşitliliğini de gözönüne alarak, bütün ulusların hak eşitliğini, kendi kaderlerini tayin hakkını, proletarya enternasyonalizmi ilkeleri gereğince güdülecek politikalarında ön plana çıkarır.

Türkiye'de burjuva iktidar ulusal devrimci kurtuluş mücadelesine karşı iki koz kullanmaktadır. Biri ezen ulus şovenizmi, diğeri kurtuluş mücadelesinin düzenin içine sinecek bir biçimde sorunu sınıfsal çıkarlarına entegre ederek çözümlemek, yani kültürel özerklik çerçevesinde bitirmek. Bu durumda ezilen ulus kurtuluşçularının, ezen ulus şovenizminin kullanılmasına mahal vermeden eylem çizgisini düzenin şiddet odakları ile girdiği mücadelenin haklı zemininde sürdürmek, hem kendi kurtuluş mücadelesi hem de Marksist-Leninist kurtuluş mücadelesinin diğer unsurlarının devrimci şiddet meşruiyetini ve kendilerini desteklemede kullandıkları meşru düşünce ve eylemlerini zedelemeyecektir. Bu konu objektif olarak değerlendirildiğinde devrimci şiddet ya da şiddetin devrimci meşruiyetinin kilit olduğu, bunun hem ezen hem de ezilen ulusun devrimci ve komünistlerinin temel çıkış noktası olduğunun bilinmesi ve bu kilidin şu ya da bu biçimde zarar görmemesidir.

Bakırköy eylemi bu çerçevede değerlendirildiğinde olumsuz niteliği ve etkileri ile bu yazıda işlenen konuyla değerlendirilmesi ve dikkatle ele alınması gereken bir durumdur. Her iki ulus kurtuluşçuları için de aynı önemde etkileri olmakta ve fiili durum gözönüne alındığında ezilen ulus kurtuluşçuları için önemi daha da artmaktadır.

Devletin politikaları biliniyor. Karşı şovenizmi örgütlemede elindeki malzeme bolluğunu azaltmak gerekiyor.

Bu noktada, tarihsel-sınıfsal-ulusal ve Marksist-Leninist bilimsel ilkeler temelinde, Kürt ve Türk solunun karşılıklı olarak sorumluluğu daha da önem kazanıyor.

İrade ve etkinlik (1) yeniden

MESUT HASTÜRK

Daha başlangıçta Marks ve özellikle Engels, düşüncelerinin ve vurgularının nasıl kabalaştırılıp, içini boşaltacak denli pragmatizmin teorik ve pratik varlığıyla doldurulduğunu görmeye, sık sık bunları uyarma gereği duymaya başlamıştır.

Engels, yaşam süresinin uzunluğuyla da olanaklı hale gelen bu tür sezgilerini güçlendirmesi

“ Aradan geçen yüzyıl zarfında, komünizm üzerinde Marks'ın çok bilinen bir betimlemesi dışında balık tutmak hiçbir ciddi fikir üretilmediği, Marksizmin etkisi ile gelişen bir çok sosyo-kültürel değişimlere sıcak bakılmadığı, bu değişimlerin burjuva ilişkiler ve biçimler çerçevesinde kaldığı bilinmelidir.”

sayesinde daha tedirgin olmuştur. 1880'lerden sonra yazdıkları metinlerden bunu anlamak mümkün. Özellikle mektupları feed-back görevi görür.

Aradan geçen yüzyıl zarfında, komünizm üzerinde Marks'ın çok bilinen bir betimlemesi dışında balık tutmak hiçbir ciddi fikir üretilmediği, Marksizmin etkisi ile gelişen bir çok sosyo-kültürel değişimlere sıcak bakılmadığı, bu değişimlerin burjuva ilişkiler ve biçimler çerçevesinde kaldığı bilinmelidir. Ateizm, cinsel devrim ve kurumlara karşı yürütülen marjinal dışlama, özgürlük kavramının çeşitli biçimlerde kültürel bir değişimde sağladığı etkiler, hatta özellikle Avrupa'da geniş sosyal hakların elde edilmesi...Sınıfsal içerikten ve sınıf mücadelesinden ayrı bir yerde kalan ve mücadele dinamiğinini zayıflığı neticesinde düzene içerilen bu gibi değişimler, son on yılda Tekelci-kapitalizmin boyunduruğu altına girmiş ve gelişen toplumsal-sınıfsal ideolojisi ve ideolojik kurumları ile massedilmiştir.

İnsani faaliyetler nihai amaç karşısında küçümsenir, çoğu zaman dışlanır hale gelmiştir. Garip olan durum, insani faaliyetlerin gerçekte, nihai amacın ta kendisi olduğudur.

Bu dışlama ve küçümseme ile, yukarıda anlatılanlar arasında bir parelellik olduğu kuşkusuzdur. Bütün sorun acil olan sınıf mücade-

“ İnsani faaliyetler nihai amaç karşısında küçümsenir, çoğu zaman dışlanır hale gelmiştir. Garip olan durum, insani faaliyetlerin gerçekte, nihai amacın ta kendisi olduğudur.”

lesi ve iktidarı meselesinin, bugünkü insani faaliyetler ile nihai amaç'ın tam da ortasında yer almasındaki bağıntıdır.

Sınıf mücadelesi ve iktidar perspektifisin, yani politik savaşımın gereksinimlerine göre belirlenmi, tanımlanmış ve çerçevesi çizilmiş bir kurtuluş (Komünist mücadele) mücadelesi, insansal faaliyetleri de kendi çerçevesinde tanımlıyor.

İlk başta (banlangıçta) öncülük misyonu gereği çok daha zorunlu olan böyle bir çerçeveleme yüzyıl sonra, Marksizmin ve sınıf mücadelesinin çok büyük deneyimlerle, çok yaygın ve artık belli oranlarda popüler olmuş (olabilmiş) olması karşısında bu çerçevenin yeniden tanımlanması ve artık evrensel düzeyde de, sınıfsal ve toplumsal düzeyde de, yeni bir kopuş alanını zorlamasını gerektirmektedir. Yakalanacak halkalardan birisi budur.

İnsansal faaliyetlerden ne kastettiğimi belirtmek gerekiyor. "Her şey" demek istemediğim açık. Şöyle: Birey, çevre ve sınıf olarak, üçüncüsü önemli (sonal) olmak üzere, sistemi oluşturan bütün yaşamsal faaliyetlerde onun karşıtı bir biçimlenişi gerçekleştirme. Yeni bireysel, çevresel ilişkiler, alışkanlık ve değerler yaratmada, madi koşulları çok zayıf olması nedeniyle iradi bir çaba ile değişimi-kopuşu gerçekleştirmeye yönelik bir etkinlik oluşturularak burjuva yaşam biçimini "ideal" olarak önüne koyanlara daha aşkın bir örnek teşkil edecek faaliyetlere sahip olma, bunu yaşamının temel ögelerinden biri yapma anlamında: Karşı ahlak, kültür, estetik yargı (değer ölçüleri) edinme; karşı cinsle, eşya, zaman, doğa ve sınıfından insanlarla ilişkilerine yeni değerler kazandırma, kazanılmış değerleri besleme ve yaşatma, mevcut insani değerlere sahip çıkma

Çoğunun maddi koşulları olmadığı biliniyor. Ancak devrimcilerin devrimciliği koşulların uygunluğuna göre değil, koşulları değiştirme çabasına göre, yani irade gücüne göre kendiliğinden gelişimde ayrılarak tanımlanır.

Marks 18. Brumaire'de "...yeni bir dili öğrenmeye başlayan kişi, onu kendi anadiline çevirir durur, ama ancak, kendi anadilini anımsamadan bu yeni dili kullanmayı başardığı ve hatta kendi dilini tümden unutabildiği zaman, o yeni dilin özünü, ruhunu özüseyebilir." derken, farklı birşeyden sözettiğini sanmıyorum. Marks, dil'i, yaşam anlamında kullanmıştır. Aynı yapıtında Marks, proletaryanın, geçmişten değil gelecekten beslenen tek devrimci sınıf olacağını da özellikle belirtiyor. Sözkonusu iki vurgulama ele alındığında, bugüne kadar sınıfsal mücadelenin

"Tekelci kapitalizmin yüzyıllık sınıf mücadelesinin kazanımlarını boşaltıp, burjuvazinin 19.yy'da bıraktığı demokrasiyi eline alıp bayrak yapan devrimcilerin elinden mavi bayrağı tekrar aldığı bir dönemde bu söylenenlerin önemi daha da artıyor."

temel (neredeyse tek) unsurları olarak bilinen ekonomik siyasi ve demokratik mücadele biçimlerinin hiç değilse artık yeni mücadele koşullarının kapsamı içinde kaldığının bilinmesi gerekir.

Tekelci kapitalizmin yüzyıllık sınıf mücadelesinin kazanımlarını boşaltıp, burjuvazinin 19.yy'da bıraktığı demokrasiyi eline alıp bayrak yapan devrimcilerin elinden mavi bayrağı tekrar aldığı bir dönemde bu söylenenlerin önemi daha da artıyor. Tekelci-kapitalist koşulların bütün insanların yaşamlarıyla ilgili bütün faaliyetlerini değersizleştirdiği önümüzdeki dönemde karşı uçlarını vermekle birlikte ortaya çıkacak tablo içinde, insanların, tarihin en kötü dönemini yaşayacağı orataya çıkmıştır. Tek tek insanların yaşamı dışında büyük bir güç tarafından yönlendirilen, tek tek iradeleri geçersizleştiren bu yeni durumda komünist mücadelenin çok yönlü ve çok boyutluluğu daha da önem kazanmaktadır.

Reel sosyalizmin çözülüşünde önemli nedenlerden biri olarak gösterilen sosyalist insan tipinin

"Tarihin bundan sonraki akışı bir şeyi kesin olarak göstermektedir. Komünistler artık sınıfla birlikte ve sınıfı aşkın bir gelecek perspektifiyle, yaşam olarak düzene karşı bir kopuşu gerçekleştirmek durumuna gelmiştir."

yaratılamayışı tesbitini de söylenenler çerçevesinde anlamak mümkün. Ancak "Yeni İnsan" tipinin salt ahlaki tanımlamaya başvurularak hedef gösterilmesi büyük bir hata olmaktadır. Çünkü Reel Sosyalizm pratiğinde kalın çizgileri ile mevcut olan "sosyalist değerlerin üremesinde temel koşulların gerçekleştirildiği" düşüncesi ile çelişmektedir. Diğer yandan koşullar ile yeni kültür ve kimleklerin oluşumu arasındaki ilişki tarihsel-toplumsal-sınıfsal planda bilimsel bir çerçeveye tam olarak oturtulamamıştır.

Sosyalist insan tipi ya da yeni insan'ın ne olduğu konusunda bütünlüklü bir söylem geliştirilememiştir. Sosyalizm pratiğinde de, ulgulanan yöntemlele, o yöntemlere zemin olan maddi koşullar bu insan tipinin yaratılması için ne kadar uygundu ve bunun teorik malzemesi ne kadar vardı sorularına hiçbir ciddi yanıt verilmediği gibi tartışma da bu yönde gitmiyor.

Tüm tartışma paragrafları bir yana, iki noktanın belirtilmesi ve bir üçüncü tesbit ile konun ilerletilmesi bu yazının amacıdır. Buraya kadar kısa notlar olarak verilen düşüncelerden:

Bir: Sosyalist mücadelenin genişleyen ve içinden daha çok hedefler barındıran kanallar açması, bu yönlü kanalları pratik etkinliklerle beslemesi gerekmektedir. Politik argümanına yeni argümanlar katmanın yanı sıra, anadiline çeviri yaparak öğrenmeye çalıştığı komünizmi daha iyi özümseme çabasına girmesi gerekiyor.

İki: Tekelci kapitalizm insan karşıtı gelişimini stabilize etme eğilimini güçlendirmiştir. Bu yeni olanaklar sağlayacak ve karşıtlarını doğurmaya elverişli gelişmeler yaratacaktır.

Üç: Sosyalizm deneyiminin sağlıklı (objektif) değerlendirmesi ile birlikte altı doldurulacak olan yeni insan kavramının fiili olarak yaşamda yeni mücadele alanları açması.

Hem tarihsel hem sınıfsal mücadele ve geleceğe ilişkin akış anlamında her üç saptama da üstüste düşmektedir.

Yapılması gerekenlere bir ek olarak, Marks ve Engels başta olmak üzere komünizmin bütün düşünce kaynaklarının yeni durumda tekrar ele alınması ve tarihsel değeşime uygun olarak geçmişte yerini bulmamış ögelerin öne çıkarılması, geçmişte farklı yorumlara ve pratiklere dipnot olan yerlerin yeniden tarif edilmesi işinin yapılması gerekmektedir. Kaynağa dönüş ile geleceğe gidiş arasında bir köprü kurmanın zamanında olduğumuzu sanıyorum.

Tarihin bundan sonraki akışı bir şeyi kesin olarak göstermektedir. Komünistler artık sınıfla birlikte ve sınıfı aşkın bir gelecek perspektifiyle, yaşam olarak düzene karşı bir kopuşu gerçekleştirmek durumuna gelmiştir. Yeni politik kavramların altını çizerken göze çarpan bir çok açılımın mantığı da buradadır sanıyorum. Asgari-azami program ayrımının kalkmış olması, yeni insanın yaratılması, kadın, gençlik, çevre, cins sorunlarının programatık düzeyde ifadesinin yapılması bunların göstergesidir. Altının doldurulması ise bizzat bu anlamda pratik-fiili çabanın gerçekleştirilmesi ile mümkün olacaktır. Söylem düzeyinden eylem düzeyine çıkarılmalıdır.

YENİ DÜNYA DÜZENİ 4

Ortadoğu ve Türkiye

ESİN IRMAK

Ortadoğu'da tarihin ve güncelin biriktirdiği sorunlar üst üste bindi. Bölgedeki tüm süreçler karmaşık dinamikler taşıyor. Karmaşıklık, bir yandan emperyalistler arası yeni paylaşım öncesi kaosundan, diğer yandan da bölgenin siyasi, ekonomik ve coğrafi yapısından kaynaklanıyor. Bölge oldukça istikrarsızdır. İttifaklar dostluk ve düşmanlıklar sık sık değişiyor.

Filistin sorunu önemli bir bölge sorunudur. İsrail işgal ettiği topraklardan çekilmiyor. İsrail saldırgan tutumunu sürdürürken, Filistin mücadelesi de" Ortadoğu Barış Konferansı" gibi uluslararası toplantılarla likide edilmek isteniyor.

Aynı bölgede yaşayan 15-20 milyonluk bir Kürt ulusunun devleti yoktur. Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesi Körfez savaşı sonrası bir üst boyuta sıçramıştır.

Arap ulusu homojen değildir. Uluslaşma süreci ve ulusal varlığı emperyalizmin müdahaleleriyle çarpıtılmıştır. Arap Camiası Magrip ülkelerini de sayarsak 200 milyonun üzerinde insanın yaşadığı irili ufaklı 21 ülkeye bölünmüştür.

Bölgede, BAB'ın bünyesine almadığı, Dakar'da toplanan "İslam Konferansı"nda Kıbrıs gibi konularda buruk ve beklenen ilgiyi bulamayan, dışarı açılabilme sorunlarının gelip dayattığı, Orta Asya Türklerini çekebilecek kadar güçlü bir ekonomiye sahip olmayan, Pan-Türkizmin canlandırılmak istendiği Türkiye var.

İsrail-Filistin çatışması,ABD ve müttefik ülkelerin askerlerinin varlığı, Kürt tampon bölgesi, İran islam devriminin etkisi, göçmen işçi Arap-zengin yönetici Arap çekişmesi gibi bir dizi sorun ve kuşkusuz zengin petrol yatakları bölgeyi barut fıçısı haline getirmektedir.

Kısaca değindiğimiz konulara daha yakından bakmak gerekli oluyor.

Ortadoğu barış konferansı ve Filistin davası

Birinci turu 30-31 Ekim'de Madrit'te yapılan "Ortadoğu Barış Konferansı"nın ikinci turu, uzun süren tarih tartışmalarının ardından 10 Aralık'ta Washington'da yapılması beklenirken Konferans çıkmaza girdi.

İsrail, ABD'nin Ortadoğu barış görüşmelerinin ikinci turu için kendisine danışılmadan tarih saptanmasına karşı çıktı. 4 Aralık günü Washington'a gitmedi. Buna karşın İsrail, Suriye, Ürdün,-Filistin ve Lübnan heyeti ile görüşecek yetkililerin 9 Aralık günü Washington'da bulunacağını açıkladı.

Filistin heyeti 9 Aralık gününün İsrail işgali altındaki topraklarda yaşayan Filistinliler'in başlattığı intifada hareketinin 4. yıldönümü olduğunu belirterek o gün görüşmelere katılmayacaklarını dile getirdi.

İsrail ve Arap ülkeleri arasında öngörülen görüşmelerin yapılıp yapılmayacağı ya da ne zaman yapılacağı belli değil.

İsrail, "Ortadoğu Barış Konferansı" II. Tur görüşmelerinde tarih konusunda sorun çıkararak , bir yandan ABD "iradesine karşı durduğunu" gösterdi, diğer yandan da Arap ülkelerine İsrail devletinin varlığının ve sınırlarının tanınması konusunda tavizsiz olduğunun mesajını verdi

Konferansı düzenleyen uluslararası emperyalist güçler sorunların " çözülme yoluna" girmesinin ne kadar da zor olduğunu bir kez daha gördüler.

Aslında sorunların bir kısmıyla ilgili olarak kabul edilmiş BM kararları var.

BM Güvenlik konseyinin 242 sayılı (22 Kasım 1967) kararı özetle şöyle: Savaş yoluyla toprak kazanımı kabul edilemez, İsrail kuvvetleri 1967 Savaşı sırasında işgal ettiği topraklardan geri çekilecek, bölgede düşmanlıklara son verilecek, her ülkenin barış içinde yaşama hakkı ile egemenlik ve siyasi bağımsızlık hakları tanınacaktır.

İsrail bu kararı tanımıyor. Bir yandan Batı- Şeria ve Gazze'ye İsrailliler'i yerleştiriyor ve barış içinde toprak verme düşüncesini de reddediyor. BM kararlarına uymadı diye Irak'ın üzerine bombalar yağdıran Batı da bu kararlara uymayan İsrail'e hiçbir yaptırım uygulamıyor. Tam tersine, "anavatana dönmek hayali ile yaşayan mazlum millet" mitolojisi emperyalist dünyada tümüyle kabul görmektedir. Bunun maddi temeli, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa emperyalizmiyle siyonizmin uygunluk içinde ve onun bir parçası olarak doğmuş olmasıdır.

ABD emperyalizmi, FKO'nü devre dışı tutarak İsrail, Arap gerici yönetimleri ve Avrupa emperyalizmiyle birlikte Filistin sorununa çözüm arıyor.

İsrail dağılan Sovyetlerden gelen Yahudilere toprak açmağa hazırlanırken, ABD Kongresinden

10 milyar dolarlık yardımı koparmaya çalışıyor. "Şamir, Golan tepeleri konusunda esneyebilir. Batı Şeria ve Gazze'de yaşayanlara 5 yıllık bir geçiş dönemi için idari özerklik verebilir. Bunun amacı zaman kazanmaktır." (1)

İsrail 10 milyarlık ABD yardımının kongreden geçmesi için bir oyun oynuyor. ABD yardımıyla Sovyet yahudilerini Batı Şeria ve Gazze'ye yerleştirmeyi planlıyor.

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, İslami Direniş Hareketi (Hamas) ve Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesinin imzalarını taşıyan açıklamada Madrit Konferansı'nın Filistin davasını likide edeceği belirtiliyor.

Açıklamada konferansın amaçları şöyle sıralanıyor:

1. Amerika'nın bölgedeki emperyalist sömürgeci hegemonyasını pekiştirmek için politik, ekomomik, askeri, ve kültürel açıdan ABD'ye bağlı ve temel gücünü İsrail'in oluşturduğu bir bölgesel ittifak kurmak.

2. Ulusal bünyemizi bozarak yok edecek siyonist İsrail'in Arap ülkeleriyle ilişkilerini normalleştirerek, bu devletin ekonomik ve siyasal işlevlerini kabul ettirmek.

3. Çatışmanın odağındaki Filistin davasını, dinsel ulusal ve tarihsel hakları olan bir halkın davası olmaktan çıkararak içini boşaltmak ve onu bir demografik soruna dönüştürerek, adım adım siyonist devlete bağlı bir idari özerkliğe indirgemek. En iyi durumda, İsrail hükümdarlığının yerini Ürdün'ün biçimsel hükümranlığı alacak ve bu Batı Şeria ile Gazze'nin işgaline örtü olacaktır.

4. Amerikan emperyalizmine karşı savaşan İslam-Arap kurtuluş hareketlerini devreden çıkarmak, ABD ve İsrail'in bölgedeki mutlak hegemonyasını kutsamak ve ulusumuzun kimliğini kültürel, ekonomik ve askeri düzeylerde parçalamak.

Üç Filistin örgütü kendi konumlarını da şöyle ifade ediyor:

1. Amerika'nun likidatör planını geçirme çabalarını kategorik olarak reddediyoruz. Biz, halkımızın çoğunluğunu temsil ediyormuş gibi davranarak likadasyonu onaylayan çabalara karşıyız. Bu örgütlenmelerin halkımızın iradesini ifade etmesi, kompozisyonuyla da onun gerçek iradesini yansıtmasına bağlıdır.

2. Biz likidatör plan ve Amerikan tertibini tümüyle reddediyoruz.

3. Biz yaklaşık olarak 6 milyon insandan oluşan halkımızın varlığını ve davamızın haklılığını, Arap ve İslam dünyasını özgür ve onurlu insanların desteğiyle birlikte mücadelemizin ve kurtuluş cihadımızın en temel dayanağı olarak görüyoruz.

4. Dizleri tutmayan önderler yalpalıyor ve ABD'nin halkımızın haklarına karşı olan isteklerine boyun eğiyorlar, ama halk yalpalamıyor. Biz.. bu temelde mücadeleye devam edeceğiz.

5. Amerikan formülü Filistin davasının Siyonist Filistin projesi lehine likidasyonu için girişilmiş açık bir tertipten başka bir şey değildir. Ve halkımızın topraklarımıza dönmesini, kendi kutsal topraklarında Filistin devletini kurmasını önlemek amacını taşımaktadır. (2)

ABD'nin Körfez Savaşı sonrası Ortadoğu dengelerini, "Yeni Dünya Düzeni"ne uyumlaştırma programını uygulaması oldukça zor gözüküyor. Almanya kendi " bağımsız politikasını geliştiriyor. Birleşik Avrupa Birliği, siyasal ve askeri açıdan da Almanya-Fransa güçlenmesi bir anlamda, ABD ve NATO'nun güç kaybı anlamına geliyor.Körfez Savaşından sonra Almanya "ben de varım" diyor. Almanya'nın Yugoslavya'ya, Kürdistan'a, Doğu Avrupa ülkeleri'ne ve Türkiye'ye ilişkin politikaları giderek ABD'den farklılaşıyor. Bu nedenle de "Ortadoğu Barış Konferansını" ABD tek başına değil, BM, AT ve dağılmakta olan Sovyetler aracılığıyla gerçekleştirebildi.

“ Emperyalist sistemin en sorunlu noktası Ortadoğu'dur. "Yeni Dünya Düzeni"nin ve "Yeni Ortadoğu Düzeni"nin nasıl olacağı konusunda emperyalistler arası hegemonya yarışı var. Soğuk savaşın bitmesiyle, dengelerin çökmesiyle birlikte Dünya yeni bir paylaşım dönemine girdi. Güncelde olanlar, paylaşım öncesi kaosdur. Bu bir düzen değil tam tersine, "Yeni Dünya Kaosudur"!”

Madrit Konferansı'nın ardından Le Monde'de 43 yıldır ilk kez herkesin sahnede olduğunun, BM kararlarını herkesin başka türlü yorumladığının, hiç kimsenin ABD'yi gündemde istemediğinin vurguları yapılıyor.(3)

"Ortadoğu Barış Konferansı" düzenleyicilerinden Sovyetler, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Rusya'nın Birlikten ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmesiyle dağılırken, Orta Asya Cumhuriyetlerinin "yeni Birliğe" katılımıyla değişik anlamda yeniden toparlanmaya çalışıyor. Orta Asya "Türk Cumhuriyetleri"nin, daha gelişkin olan Slav Cumhuriyetlerine ekonomik bağımlılığı bu kararlarda rol oynadı. Dünyada ilk defa Gorbaçov, kısa bir süre de olsa devleti olmayan devlet başkanı oldu. Ülke iç savaşın eşiğindedir.

Avrupa Topluluğunun 2 gün süren Maastrich Doruğu, beklendiği üzere birlik yolunda çok önemli kararların alındığı bir doruk oldu. İngiltere'ye rağmen, 1999 da Avrupa tek para birimi olan ECU'ya geçecek. Avrupa parlamentosunun yetkileri artıyor. Topluluğun savunmasını da BAB yükleniyor. Türkiye hem Avrupa savunmasının dışında kaldı, hem de AT'a üyeliği söz konusu bile edilmedi. Buna karşın, İsveç, Avusturya, Çekoslavakya, Polonya ve Macaristan sıraya girdiler. İngiltere tutumunu sürdürürse, ABD ve Kanada ile birlikte ayrı bir kutupta yer alabilir.

Emperyalist sistemin en sorunlu noktası Ortadoğu'dur. "Yeni Dünya Düzeni"nin ve "Yeni Ortadoğu Düzeni"nin nasıl olacağı konusunda emperyalistler arası hegemonya yarışı var. Soğuk savaşın bitmesiyle, dengelerin çökmesiyle birlikte

Dünya yeni bir paylaşım dönemine girdi. Güncelde olanlar, paylaşım öncesi kaosdur. Bu bir düzen değil tam tersine, "Yeni Dünya Kaosudur"!

Dünyaya şekil vermeye bir avuç emperyalistin gücü yetmeyecektir. Ortadoğu'da, çeşitli arap ülkelerinde ABD ve emperyalizme karşı devrimci savaşım yükselecektir. Filistin halkı mücadele ediyor. Kürt ulusal kurtuluş savaşı durdurulamıyor.

Tam da bu noktada emperyalizm **böl yönet** taktiğine yoket'i de ekledi **Böl-yönet-yoket** taktiği emperyalist sistem dışına çıkmaya çalışanlara uygulanıyor. Yok-et taktiği özellikle devrimci, sosyalist ve anti-emperyalist savaşımlara karşı uygulanıyor. Ortadoğu'da iki halk, Filistinliler ve Kürtler bu taktikten nasibini alıyor(!)

Düzene sığmayan kürt sorunu

Kürt sorunu tüm yakıcılığıyla "Yeni Dünya"nın gündemindedir. Dünyada kendi ulusal devletini kuramamış en büyük ulus Kürtlerdir.

Bugünkü durumu belirleyen önemli gelişmeler var. Birincisi, Sovyetlerin Ortadoğu'daki eski yerini yitirmesi, yeni dengenin henüz kurulamamasıdır. Almanya ve AT bölgeyi ABD'ye bırakmak istemiyor. İngiltere, ABD siyasetlerinin destekçisi konumunda.

Almanya önderliğindeki AT, Kürtlere kültürel özerklik, Federasyon politikalarını izliyor, ve hatta gerekirse evcilleşmiş Kürdistan'a sıcak bakıldığı izlenimini veriyor. Ulusal kimliğin demokrasi sınırları içindeki vazgeçilmez yerinden sözediyorlar.

ABD, Türkiye ve Irak ise Kürtler'e karşı ağırlıklı olarak yok-et taktiği izliyor. Bu taktiğin ilk ürünlerinden biri PKK kamplarının ve Kürt köylerinin napalm ve diğer ağır silahlarla bombardımanıdır. Diğer yandan da Uniter devlet yapılarından vazgeçmeden Kültürel bazı "hak"ları kabul edebilecekleri eğilimi gösteriyorlar. Asimile edilen edilecek, karşı duran yokedilecek, kalanlarda" Kürt'üm, ama barış içinde beraber yaşıyalım" diyecekler. Emperyalistler havuç-sopa siyasetlerini bir yanıyla işbölümünü, bir yanıyla yeni bir saflaşmayı gösteren bir farklılaşma içinde uyguluyorlar.

İkincisi, Körfez savaşı sonrası, Irak Kürdistan'ındaki Kürtlerin yeni bir ayaklanmaya girişmesidir. Ayaklanma Irak'ın 36. paralelin güneyine çekilmesi ile sonuçlanmıştır. Bölgedeki BM askerleri Kerkük ve Musul petrollerinin şimdiki bekçileridir.

Üçüncüsü, Kuzey Irak ve güney-doğu Türkiye'de doğan otorite boşluğunun hızla Kuzey'deki Kürt ulusal hareketi tarafından doldurulmasıdır.

Kürt ulusal kurtuluş hareketi son yıllarda önemli atılım yaptı. Öncü örgütlerini yarattı, silahlı mücadeleyi geliştirdi ve şimdi de kentlerde kitleselleşiyor. Kürt ulusal hareketinde önderlik ve örgütlülük boşluğu yoktur. Büyüyen hareketi kucaklama, yönlendirme noktalarında ortaya çıkan yetersizlikler, ideolojik zayıflıklar, hareketin kitle temelinin ulusal niteliği ise çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Kurtuluş hareketine Kürdistan'ın en gelişkin ve sınıfsal açıdan en elverişli parçası önderlik ediyor. Hareketin uluslararası boyutu hergün biraz daha belirginleşiyor.

Uluslararası durum bütün karmaşıklığına ve ABD etkisine rağmen Kürt hareketi için elverişli koşullar da yaratmaktadır. Irak ve İran'ın güncel siyasetleri Türkiye Kürdistan'ındaki hareketi desteklemek yönündedir. Suriye de, Körfez savaşından sonra geleneksel siyasetinden bazı uzaklaşmalar göstermekle birlikte Kürt hareketine tutumunda temel bir değişikliğe gitmiş değildir.

Irak Kürdistan'ı hem nüfus ve coğrafya açısından Kürdistan'ın ikinci parçası olma konumu, hem de Kürt hareketi içinde taşıdığı tarihsel ağırlık nedeniyle önemlidir. Bu parçadaki iki yönlü otorite boşluğu PKK çizgisindeki PAK hareketi tarafından dolduruluyor. Körfez savaşı sonrası Irak'ın bölge üzerindeki denetimi zayıflamış, öte yandan Irak Kürdistan'ının geleneksel Kürt önderliklerinin emperyalizmin dümen suyundaki siyesetleri tam bir iflasa uğramıştır. Bu siyasetlerin tam bir uzantısı olan Barzani ve Talabaniler'in Türkiye Cumhuriyeti ile yakınlaşma ve işbirliği arayışları ise tabanlarının yitirilmesi sonucunu doğuruyor. Türk ordusunun Barzanici, PKK'lı ayrımı yapmadan attığı bombalar işbirlikçi Kürt önderlerinin kitle tabanını dağıtan bir işlev görüyor.

Dördüncüsü, Irak, Kerkük ve Musul'u bırakmak istemiyor. İran ve Türkiye de toprak vermek istemiyor. Bu gerçekler bağımsız Kürdistan'ın önündeki ciddi engellerin var olmaya devam ettiğini gösteriyor. Öte yandan Kürt ulusal hareketi "Bağımsız ve Özgür" Kürdistan için mücadele ediyor.

Devrimci sosyalistler açısından temel sorun ise olayların gidiş yönünü bölgede sosyalizm yoluna çevirebilmektir. Kürt, Türk ve tüm bölge halkları toptan ve sınıfsal kurtuluş yoluna girmedikçe sorunlara "çözüm" bulunamayacaktır. Ara çözümler emperyalizmin oyalama taktiğiyle üst üste düşer.

"Türkiye işçi sınıfı ve onu temsil ettiği ölçüde Türkiye devrimci hareketi Kürt kurtuluş hareketinin hem temel hem de bu devrimi ileri çekme gücüne sahip bağlaşıklığıdır. Ulusal kurtuluştan toplumsal kurtuluşa geçiş yolunu kısaltacak en önemli dayanaklardan biri, Türkiye proletaryası ile bağlaşıklıktır."(4)

Türkiye devrimci hareketindeki ideoloji, siyaset ve örgüt alanındaki dağınıklık ve zaaf Kürt ulusal kurtuluşunun toplumsal açılımları için büyük bir dezavantajdır... Günümüzde enternasyonal ve sınıfsal bilinci öne çıkarmak can alıcı önem taşıyor. Aksi halde Türk ve Kürtlerin birlikte yaşadığı Batı yakasındaki büyük kentlerde ulusçu-ırkçı karşıtlıklar, vahim olaylar meydana gelebilir.

Yirmibir parçalı arap "birliği"

Dünyada en çok devlete sahip ulus Araplar'dır. Tarihlerinin çok eski olmasına karşın devletleri çok yenidir.

Ortadoğu'da Osmanlı egemenliğinin son bulmasından sonra işgalci İngiliz ve Fransızlar'a karşı gerçek anlamda ulusal kurtuluş savaşları verilmedi. Bugün ortaya çıkan devletler, çoğunlukla masa

başında İngiltere'nin daha sonra da ABD'nin katılımıyla biçimlendirildiler. Devletlerin oluşmasında, ulusal biliç değil; petrol, İngiltere ve ABD'nin çıkarları, kendilerine bağımlı aileler ve aşiretler rol oynadı. Daha sonra oluşan devletlerin bünyesinde devlet bilinci gelişti. Ulusal bilinç geri kaldı. İslami mezhep farklılıkları ve aşiret bölünmeleri devlet örgütlenmesinde ulusal temelden daha önemli rol oynadı.

“ Ortadoğu'da Osmanlı egemenliğinin son bulmasından sonra işgalci İngiliz ve Fransızlar'a karşı gerçek anlamda ulusal kurtuluş savaşları verilmedi. Bugün ortaya çıkan devletler, çoğunlukla masa başında İngiltere'nin daha sonra da ABD'nin katılımıyla biçimlendirildiler. Devletlerin oluşmasında, ulusal biliç değil; petrol, İngiltere ve ABD'nin çıkarları, kendilerine bağımlı aileler ve aşiretler rol oynadı. Daha sonra oluşan devletlerin bünyesinde devlet bilinci gelişti. Ulusal bilinç geri kaldı. İslami mezhep farklılıkları ve aşiret bölünmeleri devlet örgütlenmesinde ulusal temelden daha önemli rol oynadı.”

Ancak bölünmüşlüğe karşı eğilimler de zaman zaman ortaya çıktı. Nasırcılık, Baascılık ve Müslüman Kardeşler bunlara örnektir. Son olarak da Saddam bir başarısız denemede bulundu.

Kimileri Ortadoğu'daki etkin aşiret yapısına bakarak, modern sınıflardan sözedilmeyeceğini yazıyorlar. Yanlış düşünüyorlar. Kapitalizm öncesi ilişkiyi anlatan geri biçimlere karşın, modern sınıflar da ortaya çıkıyor. Aşiret yapısı giderek ayrışıyor. Prensler, gecekondu Arap devletlerini yöneten monarklar aynı zamanda uluslararası tekelci burjuvaziye ortak dünyanın en zengin iş adamlarıdır.

Aşağıda Kuveyt'in uluslararası sermaye ile ortaklığını gösteren tablo çok çarpıcıdır.(5)

Ortak Firmalar	Sektörler	Kuveyt'in payı
İNGİLTERE		
BP	Petrol	9.8
Midland Bank	Bankacılık	10.2
Dawey Waren	Sigortacılık	21.5
NSM	Kömür	14.6
Harry Remsden's	Gıda	13.3
Barry Wahmiller	Paketleme	13.6
(listede daha 5 şirket var. Bazı önemlilerini aldık.)		
ALMANYA		
Daimler Benz	Sanayi	14
Hoechst	Kimya	20
Metallgesallschatf	Metal	20
FRANSA		
Partinance	Finans hizmetleri	10
Paribas	Bankacılık	3
İTALYA		
İfil	Fiat Company	6.7
İSPANYA		
Grupo Torros	Sanayi	72. 7
Ebro Agricolos	Şeker	39.5
Torras Papel	Kağıt	100
KANADA		
Cell Endüstries	Biyo teknoloji	60

Arap sermayesinin uluslararası bütün ortaklıklarını buraya aktarmaya imkan yok. Ancak bu kadarının bile Körfez savaşında uluslararası emperyalist sermayenin tutumunu anlatmaya yetiyor.

Körfez savaşı sonrası Araplar arası belirginleşen eğilimleri şöyle tespit edebiliriz:

Birincisi, savaş anti- Amerikan eğilimi kuvvetlendirmiştir. Bu gelişme aynı zamanda Arap ulusculuğuna doğru bir eğilim taşıyor.

İkincisi,yapay olarak kurulan devletler petrol zenginliğinden pay almayan Araplar arasında sorgulanır oldu. Bu ülkelerde yönetici petrol zengini Arap ile, yönetilen işçi fakir Arap çelişkisi iyice ortaya çıktı. Kuveyt'te Sabah ailesi "ülkesine" döndükten sonra, binlerce Arap işçisini Irak'la işbirliği etti gerekçesiyle idam etti. Duruma bütün dünya seyirci kaldı! (Başkası da beklenmezdi) Öldürülenlerin istemi, monarklara karşı demokrasiydi.

Üçüncüsü, iflas eden geleneksel komünist partilerinin çöküşü ve bu çöküşle birlikte ortaya çıkan boşluktur. Boşluk yeni anti-emperyalist, antimonark ve anti - kapitalist devrimci odaklara olanak yaratıyor.

Dördüncüsü, Ürdün ve Irak gibi ülkelerde yöneticiler rahat yönetemiyor. Yönetilenler yönetilme biçiminden hoşnutsuz. Kitle hareketlilikleri var.

Beşincisi, göçmen işçi sorunudur. İLO tarafından 12 Şubat 1991'de yapılan açıklamada Körfez Krizi nedeniyle Irak ve Kuveyt'ten ayrılmak durumundan kalan göçmen işçi ve ailelerinin sayısı 2.8 milyondur.

Bangladeş, Mısır, Ürdün, Pakistan, Filipinler, Srilanka, Yemen ve Türkiye başta olmak üzere, diğer çok sayıda ülkeden gelen göçmen işçiler körfez krizi nedeniyle, işlerinden olup çalıştıklarının karşılığını alamamakla beraber, döndükleri ülkelerinde zaten var olan yoğun işsizlik nedeniyle

yeni iş bulma olanaklarına kavuşamadılar.

Irak ve Kuveytten 450 binden fazla Mısırlı ve 250 bin Ürdünlü ülkelerine döndüler. Mısır'ın ekonomik olarak faal nüfusunun %7.1'i Ürdün'ün %11.6'sı Körfez Krizi öncesi Irak ve kuveyt'te göçmen işçi durumunda idiler. (6)

Savaşın başlatıldığı ilk gece Hiroşima'ya atılan bombanın tahrip gücüne eşit 18 bin ton bomba atıldı. Ölü sayısı 200 binin üzerinde, yaralı sayısı 300 binin üzerindedir. İşte barışçıl, "Güney"in yardımına koşacak emperyalizm!

" Ortadoğu devrimcileri arasında enternasyonalist dayanışma can alıcı önem taşıyor. Türk, Kürt, Arap ve İsrailli devrimciler birbirleriyle olan ilişkilerini gözden geçirmeli ve ilişkileri geliştirici olanakları zorlamalıdır."

İsrail-Filistin çatışması ABD ve BM askerlerinin varlığı, Kürt tampon bölgesi, İran İslam devriminin etkisi, göçmen işçi Arap, zengin yönetici Arap çekişmesi gibi bir dizi çözülmemiş sorun, bölgeyi barut fıçısı haline getiriyor.

Böylesi bir ortamda, İslam ülkeleri Senagal'in başşehri Dakar'da İslam Konferansı Örgütü'tü'nün 6. zirvesi için birayaraya geldiler. Zirvenin gündemindeki en önemli konulardan biri Filistin Sorunu ve Arap-İsrail anlaşmazlığıydı. Zirve sönük geçerken, sonuç alıcı bir karar da üretilemedi, " Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"ni tanıyan da olmadı. İslam konferansı Suudi Arabistan ile İran arasındaki liderlik yarışını bir kez daha su yüzüne çıkardı. Türkiye Konferans'da yalnız kaldı. Zirveye Suudi kralı Fahd, Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek, Libya lideri Kaddafi, Suriye devle devlet başkanı Esat katılmaya bile gerek duymadılar. İslam ülkelerinin birleşip yeni dönüşümlere gidememesini nedeni ekonomiktir. İslam ülkelerinde sermayenin yapısı ve entegrasyon düzeyi henüz tek para, tek devlet tek orduyu zorlayacak durumda değildir.

Ortadoğu devrimcileri arasında enternasyonalist dayanışma can alıcı önem taşıyor. Türk, Kürt, Arap ve İsraili devrimciler birbirleriyle olan ilişkilerini gözden geçirmeli ve ilişkileri geliştirici olanakları zorlamalıdır.

Yeni Türkçülük ve Türkiye

Türkiye tekelci kapitalizminin yüzünü her zamankinden daha çok "kardeş Türk Cumhuriyetleri"ne çevirdiği bir dönemde yaşıyoruz.

Sovyetlerdeki gelişmeler dikkatle izleniyor. Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın oluşturduğu birliğe Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Ermenistan'ın da katılması Türkiye'de neredeyse üzüntüyle karşılandı. Slav Cumhuriyetlerinin Almanya önderliğindeki AT'a sempatileri bilinen bir gerçek.

Buna karşın, Türkiye'nin eski Sovyetler'deki Türk asıllı cumhuriyetler üzerindeki etkisi ve ilişkileri giderek gelişiyor. Türkiye burjuvazisi dışarı açılmanın yolu olarak bu cumhuriyetleri görüyor. Türkiye Burjuvazisi bölgesel güç olma peşindedir. Bunun sadece ulusçuluk temelinde olamayacağını da bildiği için bu ülkelere sermaye yatırımlarını zorlayacaktır.

Ortadoğu ve Türkiye, emperyalizmin yeni paylaşımlarını gündeme getirdiği çatışmalı bir bölgedir. Avrupa ve özellikle Almanya ABD ile tam ittifaka giren bir Türkiye istemiyorlar, ama Türkiye'yi de BAB'a , AT'a almıyorlar. Nedenleri düşündürücüdür.

Birincisi, emperyalistler arası nüfuz paylaşımında, Doğu Avrupa AT'a kalırken, Türkiye ve diğer Türk asıllı cumhuriyetlerin ABD ve AT'tan memnun olmayan İngiltere'ye kaldığı düşünülebilinir. O zaman da bu bölgede yeni ekonomik, siyasi ve de savunmaya yönelik birliktelikler gündeme gelebilir. G 7, lerin gizli toplantılarında ne gibi pazarlıklar yapılıyor, bilmiyoruz ama sonuçların bu doğrultuda olduğu anlaşılıyor.

İkincisi, Türkiye bir işsizler ülkesidir. Bu durum istenmemesinin önemli bir nedenidir. Avrupa'da kademeli olarak önce 1992'nin 1 Temmuz'undan itibaren Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüks ülkeleri arasında serbest dolaşım başlayacak, daha sonrada 1999'a kadar tüm Avrupa'da serbest dolaşım gerçekleşmiş olacaktır. 60 milyonluk nüfusu ve işsizleri ve açlarıyla Türkiye Avrupa için ürkütücüdür.

İstatistiklere göre Türkiye'de işsiz sayısı şöyledir;(7)

Yıl	İşsiz sayısı	İşsizlik oranı
1987	5.349 bin	%25.1
1988	5.576	%25.4
1989	5.730	%25.6

Türkiye'de işsizlik % 25'in üzerinde seyrederken, İspanya hariç (% 16.6) Avrupa'da %10'un çok altındadır.

Aynı yıllarda gerçekleşen enflasyon'da 38.9, 75.4, 69.6,1990 yılı içinde; 60.3 dür. (8). Bir çok Avrupa ülkesinde bu rakkam %5'in altındadır.

Üçüncüsü, Türkiye sermayesi henüz Avrupa sermayesiyle kaynaşacak kadar içiçe geçmemiştir. Türkiye sermayesinin yatırımları uzunca yıllar iç

pazara yönelik olmuştur. Sermayenin yapısı da başkasına olanak vermiyordu.

Dördüncüsü, güncel izlenen politikaların etkisidir. Özal'ın aşırı Amerikancı tutumunun rolünden, demokrasi ve Kürt sorunun etkilerinden de sözediliyor. Sonuncusunu bir kenara bırakırsak, güncel politikaların çok önemli rollerinin olmadığını düşünüyorum. Kürt sorunu ise başka bir kategoridir. İç savaş potansiyelini AT içine taşımak istemez.

"Ulusal sorun, işsizlik ve enflasyon'un kapitalizm içinde çözümü yoktur. Eski sosyalist ülkeler kapitalizmle bütünleşmeden önce saydığımız bu sorunları tanımıyorlardı. Şimdi hepsi sorunlar temelinde kıvranıyorlar."

Gelişmeler Türkiye'nin güncel politikasını ister istemez ABD'ye ve Türk asıllı cumhuriyetlere yaklaştırıyor. Bu da Türkiye'de "yeni Türkçülük" rüzgarlarının esmesine temel olacaktır. Emperyalistleşme yolunda olan tekelci Türkiye burjuvazisi için bu ülkeler "umut" ve "olanak" oluyor. Türkiye bu ülkeler aracılığıyla emperyalistleşebilirse, sermayesi Avrupa'yla bütünleşecek boyutlara gelirse ve yukarda yazdığımız sorunlarını da halledersе AT'ın kapıları açılabilir! Bu "çözüm" ise şimdiki koşullarda olanaksız gözüküyor.

Ulusal sorun, işsizlik ve enflasyon'un kapitalizm içinde çözümü yoktur. Eski sosyalist ülkeler kapitalizmle bütünleşmeden önce saydığımız bu sorunları tanımıyorlardı. Şimdi hepsi sorunlar temelinde kıvranıyorlar.

Dünya devrimin kalbi sosyalizmin yeni başlangıçlarında yatıyor. Filistin Kürdistan ve Türkiye devrimleri bölgede ve dünyada statükoyu değiştirecek ve büyük sarsıntılar yaratacak dinamiklere sahiptir.

Kalıcı barış, Ortadoğu'da gerçekleşecek seri devrimlerde ve devrimcilerin oluşturacakları yeni enternasyonalist birlikteliklerdedir.

KAYNAKLAR

1. Salah Jaber, Peace conferans or poker game? International Viewpoint no 216, 11 Kasım 1991

2. a.g.y.

3. Guardian Weekly Nov. 3. 1991, Land and Peace

4. Ali H. Karadağ, İkiz Devrim, Kurtuluşun Sesi 3

5. 90 Petrol-İş, petrol-iş yayınları s. 76

6. agy. s.75

7. agy. s. 183

8. agy. s. 190

Avrupa ve insan hakları

Avrupa anlaşması işkenceyi önlemek için mi yoksa kolaylaştırmak için mi?

Çeviri:YILDIZ TAN

"İşkencenin ve İnsanlıkdışı ya da Alçaltıcı muamele veya Cezanın Önlenmesi için avrupa anlaşması" 27.11.1987'de Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından imzalandı ve 1.1.1989'da yürürlüğe girdi. Şimdiye dek Belçika,Yunanistan, Liechtenstein ve Macaristan'la Çekoslavakya (Avrupa Konseyi'ne (1990ve 1991'de) giren tek eski doğu blok ülkeleri) hariç Avrupa konseyi Devletleri Anlaşma'yı imzaladılar. Anlaşma tutuklulara işkenceyi ve insanlıkdışı muameleyi önlemek için bir komisyon öngörüyor. Komisyon bu amaçla hapishanelere, ve insanların devlet tarafından istekleri dışında tutuldukları başka yerlere, örneğin polis karakollarına ve psikiyatrik kurumlara, rutin.,ama eğer işkence veya insanlık dışı muamelenin belirtileri mevcutsa ani ziyaretler yapar. komisyon üyeleri tutuklularla gözetlenilmeksizin konuşurlar. İşkence ya da insanlık dışı muamelenin belirtileri saptanacak olursa bunu ilgili hükümete bildirirler ve nasıl durdurulabileceği hakkında tavsiyelerde bulunurlar. Raporlar ve tutanaklar yayınlanmaz.

"Olağanüstü koşullar"

9. madde şöyle der: " *Anlaşmayı imzalayan ilgili tarafların yetkili makamları olağanüstü koşullar altında, Komisyon taraffından önerilen zaman ve mekanda ziyarete karşı itirazda bulunabilirler. Bu tür itirazlar yalnızca ulusal savunma veya kamu güvenliği veya bir kişinin sağlık durumu ya da ağır bir suçla bağıntılı süren bir soruşturmada önemli bir sorgulama nedeniyle kişilerin özgürlüklerinin ellerinden alındığı hallerde yapılabilir.*

Bu tür itirazlar yapıldığında, anlaşmayı imzalamış olan taraf, durumu açıklığa kavuşturmak ve Komisyon'a görevlerini olabildiğince çabuk gerçekleştirmesini sağlayacak düzenlemeler üzerine anlaşmaya varmak için Komisyon'la görüşmelere başlar.(...)

Uluslararası Af Örgütü'nün bir temsilcisi, Karsten Lüthke buna ilişkin şöyle yazıyor: "*Ziyaretleri gerekli kılan tam da(...) bu olağanüstü koşullardır. Anlaşmayı imzalamış olan bir devlet burada Madde 9 1'e uygun olarak, kamu güvenliği, hapishanelerde ciddi huzursuzluklar, bir tutuklunun sağlık durumu veya ağır bir suçla bağıntılı önemli bir sorgulama nedenlerine dayanarak tereddütlerini bildirebilir. İşkence genel olarak sorgulamalarla bağıntılı yapılır, hapishane ayaklanmalarının bastırılmasında çoğunlukla saldırılarda bulunulur ve bir tutsağın kritik sağlık durumu, ziyareti adeta gerekli kılar. bu nedenle anlaşmayı imzalayan devletlerin, tam da kritik durumlarda, örneğin tutukluluk koşullarına karşı kollektif protestolarda, açlık grevlerinde ya da terörist şiddet eylemleriyle bağıntılı sorgulamalarda, icraatlarının, uluslararası bir kontrol mercii tarafından denetlenmesinden kurtulmak istedikleri izlenimi uyanıyor. Sık sık eleştirilen RAF-Tutsaklarının tutukluluk koşulları ve yüksek güvenlik hapishanelerindeki durum gözönüne alındığında, görüşmeler sürecinde eklenen maddeye Federal Almanya'nın bir itirazının olmaması gerekir.*

Federal Almanya yalnızca 9. maddeye itiraz etmemekle kalmıyor, Büyük Britanya ve Fransa'yla birlikte, bu düzenlemeyi görüşmelere sunan ve kabul ettiren devletler arasında bulunuyor. Hatta bunlar başlangıçta devletlere, Komisyon'un ziyaretini tümüyle engelleyebilme hakkını vermek istiyorlardı. Avrupa Konseyi'nin diğer devletleri buna karşı çıktıklarında, tereddütle de olsa, ilgili hükümeti Komisyon'la görüşme yapmaya yükümlü kılan bu düzenlemeyi nihayet onayladılar.

9. madde, işkence endişesi yaratması gereken durumları sayıyor (örneğin sorgulama) ve işkencenin haklı çıkarılması için kullanılan tipik kavramları gösteriyor(örneğin olağanüstü koşullar, ulusal savunma). Bu öylesine bir mükemmellikle ve sistematik biçimde gerçekleşiyor ki, gerisinde,

işkenceler ve insan hakları ihlalleri tam komisyon tarafından keşfedilebilecekken onu engelleme niyeti görülüyor. Çünkü Komisyon'un ziyaretini engelleyen hükümetler, ne de olsa kendileri tarafından seçilen Komisyon'dan daha az güvendikleri, örneğin dost, akraba ve avukat gibi başka ziyaretleri hepten yasaklayacaktır. Yani 9. maddenin amacı, ilgili tutsakları dışdünyadan tümüyle tecrit etmek, zaten varolan tecriti, Komisyon'un ziyaretini de engelleyerek güvence altına almaktır. Dışdünyadan böylesine tam bir tecrit BM'de incomunicado-tutukluluk olarak tanımlanıyor ve esasen Federal Almanya'nın ilişki yasağına uygun düşüyor.

BM- Organları incomunicado-tutukluluğu mahkum ediyor ve kaldırılmasını talep ediyorlarbunun bir nedeni, bunun kendi başına insan haklarına aykırı olmasıdır, diğer nedeni ise "işkence için ideal bir koşul" oluşturmasıdır. bu yüzden Uluslararası Af örgütü oniki maddelik programına, işkencenin önlenmesi için, incomunicado tutukluluğun kaldırılması talebini aldı. Buna karşılık, aynı şekilde işkencenin önlenmesine hizmet iddiasında olan Anlaşma, bu tutukluluk biçimini önkoşulluyor ve üstelik hükümetlere tecriti mükemmelleştirme olanağı sağlıyor. Bunun gerisinde, işkenceyi kolaylaştırma amacının yattığı kuşkusu kendini dayatmaktadır.

O zaman bu, Avrupa konseyi devletlerinde karşı karşıya olunan gerçeklik, yani: Türkiye'de, İspanya'da, İtalya'da ve Kuzey İrlanda'da fiziki işkence ve Federal Almaya'da, İsviçre'de, Fransa'da, İtalya'da, İspanya'da ve Türkiye'de tecrit hapsi gözönüne alındığında, bu uyygulamanın sürdürüleceği ve Komisyon'un olası bir rahatsızlık faktörü olarak devreden çıkarıldığı kuşkusunu doğruluyor.

Bu varsayımı güçlendirmek için, Avrupa Konseyi devletleri arasında, Anlaşma'nın 9. maddesine ilişkin görüşmelerin ayrıntıda nasıl geçtiği üzerine bilgiler yararlı olacaktır. Anlaşma'nın 9. maddeyle ilgili hazırlığında, Avrupa Konseyi'nin çeşitli insan hakları kurumlarında delege olan Avrupa Konseyi devletlerinin dışişleri bakanları sorumluydu. Bunlar görüşmelerini gizli tutuyorlardı, öyleki yayınlanmış tutanaklar ya da görüşme raporları yoktur. Ancak görüşmelere katılanlardan biri, İtalya'nın o zamanki Avrupa Konseyi elçisi, Prof. Antonio Cassese, devletlerarası hukukun mesleki basınında bu konu üzerine yayınlanmış olan bir makalede bilgi verdi.

"Ulusal Savunma"

Casse önce, "ulusal savunma nedenleri"nden ne anlaşıldığnı ortaya koyuyor: "Önce, eğer kişiler askeri kuruluşlarda tutuklu bulunuyorlarsa (öncelikle nükleer kuruluşlar sözkonusu olduğunda), bir devletin, ulusal güvenlikle ilgili zorunlu nedenlerle (örneğin Komisyon'un askeri sırları öğrenebileceği korkusuyla) Komisyon'un ziyaretini uygun göremeyebileceği sinyali verildi."

Bu gerekçelendirme hakkında ne düşünülebilir? Birinci olarak, hapishanelerin askeri alanda, tam da *nükleer kurumların* yakınında bulunması olası değildir. Ancak böyle bir şey sözkonusu olsa da, hapishanelerin yerlerinin değiştirilmesi gerekir.Hapishanenin konumundan dolayı bir tutsağın haklarına ve Komisyon'un kontrol yetkisine zarar verilemez.Bu, ilgili hükümete bahane uydurma olanağını da kolayca sağlar. Ayrıca Komisyon üyeleri bir askeri kurumu ziyaretlerinde askerler tarafından denetleneceklerdir. Yalnızca tutsaklarla konuşmaları dinlenmez. Yani burada herhalde yalnızca bahane olarak öne sürülen bir gerekçe sözkonusudur. Fakat gerçek neden nedir ve her şeyden önce: askeri gözetim altında bulunan tutsaklar kim olabilir?

Akla ilkin *kendi* askerleri, yani ilgili devletin disiplin ya da askeri ceza hukuku nedenleriyle tutuklanmış olan askerleri geliyor. Ne var ki Cassese'nin atıfta bulunduğu hükümetler *askerlerden* değil genel olarak *kişilerden* sözediyordu. Ayrıca *onların* tutuklu askerlerinin sayısı nispeten az olduğu ve bu bağlantıdaki insan hakları sorunlarının şimdiye dek uluslararası tartışmada hiç rol oynamadığı itirazında da bulunmak gerekiyor. Bu üç hükümet, *ulusal savunma nedenleriyle* Komisyon'un ziyaretinin engellenebilmesinde ısrarlı olurken, herhalde kendileri için daha önemli sorunları dile getirmek istemişlerdir.

Savaş tutsakları da kastedilmiş olamaz. Savaş tutsaklarının korunması geleneksel olarak Uluslararası Kızıl Haç'ın görevleri arasındadır. Bu nedenle anlaşma, Uluslararası Kızıl Haç'ın zaten faaliyette olduğu hallerde Komisyon'un ziyaretlerde bulunmaması gerektiğini saptar.

Bazı Avrupa Konseyi devletlerinin gerçekliğinden hareket edildiğinde geriye yalnızca bir yorum kalıyor: sözkonusu olan tutsaklar *sivil kişilerdir*, yani siyasi muhalefet üyeleri olarak askerler tarafından tutsak edilen insanlardır. Türkiye'de, Kuzey İrlanda'da ve İspanya'da ordu, silahlı mücadele yürüten siyasi gruplara karşı mücadelede ve genel olarak siyasi muhalefetin izlenmesinde kullanılıyor. Aynı şekilde, ordu tarafından tutuklanmış insanların işkence gördüğü ve öldürüldüğü de biliniyor. Bu bağlantıda, 1972 yılında RAF üyelerinin soruşturmasına ABD-ordusunun katıldığı ve Hans-Martin Schleyer'in 1977'de RAF tarafından kaçırılmasından sonra Federal Ordu'nun, gelecek-

te yaşanacak benzer örneklerde, kaçırılanı kurtarmak amacıyla siyasi tutsaklara işkence yapmayı ve onları öldürmeyi öngören bir inceleme hazırladığı anımsanmalıdır.

Bu realiteye uygun olarak, FAC, Büyük Britanya ve Fransa tarafından öne sürülen gerekçenin gerçekte, siyasi tutsakların askeri gözetim altında tutulması olduğu ve askerler tarafından işlenen insan hakları ihlallelerini gizlemek için hükümetlere olanak sağladığı tahmin edilebilir. Adı geçen üç devlet arasında en başta Büyük Britanya'nın (Kuzey-İrlanda'daki çatışmalar nedeniyle) bundan aktüel bir çıkarı olabilir ve Komisyon'un ziyaretini engelleme olanağının kabul edilmesinden o sorumlu olabilir.

"Gizil Hapishaneler"

"Kamu güvenliği nedenleri" açısından Cassese şöyle diyor:" ... *dikkkatler, yüksek bir güvenlik riski oluşturan tutuklu örneğinde, özellikle terörist eylemler nedeniyle veya casusluk nedeniyle tutuklanmış olan kişiler üzerine çekildi. Bunların tutuklu bulundukları yerin belki de gizli tutulmak zorunda olduğu belirtildi. Bu durumda bir devlet, hapishanenin yerini -isteyerek olmasa da- açığa çıkarabilecek Komisyon'un her türlü ziyaretini tedbir nedenleriyle engelleme eğiliminde olabilirdi."*

Bir hapishanenin neden gizli tutulmak *zorunda* olunduğu sorusu sorulmalıdır?

Öncelikle, devlet güvenlik güçleri tarafından beklenen bir kurtarma eyleminin, tutukluların bilinmeyen bir yere taşınarak akamete uğratılması akla gelebilir. Bu hipotetik bir yorumdur, çünkü böyle bir durum ve bu yönde düşünceler en azından şimdiye dek açığa çıkmadı. Ancak hükümetler tarafından öne sürülen nedenlerin bu tür tekil, üstelik hipotetik karakterde örneklere dayanmadığından hareket edilebilir. Bu yorum, aynı bağlantıda adı geçen *casuslara* da uymuyor. Burada da gerçeklik içinde ipuçları aramanın daha yararlı olacağı görülmektedir.

Gizli hapishanelerde tutsaklık, Üçüncü Dünya denilen yerlerdeki diktatörlüklerde, örneğin Latin Amerika'da, siyasi tutsaklara işkence yapılmasını onların öldürülmesini, *ortadan kaybolmasını* kolaylaştıran, sıkça kullanılır bir yöntemdir. 1973'de Şili'deki darbeden sonra, gizli hapishaneler kuruldu, örneğin Almanlar tarafından yönetilen *"Colonia Digidad"* da. BM ve Uluslararası Af Örgütü, bu deneyimler temelinde, işkenceyi önleme aracı olarak gizli hapishanelerin yasaklanmasını talep ediyorlar. BM'nin Ekonomi -ve Sosyal Konseyi, ekstra- legal denilen öldürmeleri- bundan anlaşılan, tutsakların, mahkeme tarafından verilmiş ölüm cezası olmaksızın gizlice katledilmesidir- önlemek için kurallar koydu. Burada da bu tür öldürmeleri engellemek için bir çare olarak hapishanenin yerinin bildirilmesi talep ediliyor.

Avrupa Konseyi devletlerinin, gerçekçi bakılırsa, bu tür niyetlerle suçlanamayacağı itirazı yapılabilir. Ancak 1982 yılında NATO-Generali Dozier'in Kızıl Tugaylar tarafından kaçırılmasından sonra, insanların tutuklu bulundukları yer açıklanmaksızın tutuklandıkları ve işkence gördükleri anımsanmalıdır. İspanya'da da Franco sonrası dönemde siyasi tutsaklar, resmi hapishaneler dışında işkence gördüler.

Türkiye'de insanlar *kayboluyor* ve daha sonra üzerinde işkence izleriyle ölü bulunuyorlar. Yani Avrupa Konseyi devletlerinde de gizli hapishanelerde bir işkence ve öldürme pratiğinin ilk adımları var. Bu nedenle bu pratiği, Anlaşma'nın, *terörist eylemler nedeniyle tutuklanmış olan kişiler* için gizli hapishaneler hakkında hazırladığı gerekçe ile kastedilen şeyin arka planı olarak değerlendirmek yerinde olur gibi görünüyor.

Cassese tarafından açılanan, bir devletin Komisyon'un ziyaretinin engellenme hakkı için hükümetlerin sunduğu gerekçelerin, siyasi tutsaklara karşı işlenen insan hakları ihlallerini böylece Komisyon'dan gizleme niyeti taşıdığı kuşkusunu güçlendiriyor.

"Mesleki Deneyim"

Komiyon'un etkenliğine karşı başka bir itiraz, onun bileşiminden kaynaklanıyor. Komisyon üyeleri, anlaşmayı imzalayan hükümetler tarafından aday gösteriliyor ve seçiliyorlar, böylece her ülkeden bir üye gelmiş oluyor. Yani denetlenecek olanlar, *bağımsız* ve *tarafsız* olmaları gereken, ama aynı zamanda, *Anlaşma'nın uzadığı alanlarda mesleki deneyim sahibi de olmaları gereken* kendi denetleyicilerini kendileri görevlendiriyorlar. Buna göre Komisyon üyeleri hapishane yöneticileri, polis ya da ordu içinden gelebilirler. Fransa'daki bir yüksek güvenlik hapishanesinin müdürü, Almanya'daki bir yüksek güvenlik hapishanesini, buradaki koşulların işkence ya da insanlık dışı muamele olarak görülüp görülemeyeceği yönünde denetleyebilir. Böylece, Komisyon çalışmasının hazırlanmasına hizmet eden, Avrupa Konseyi tarafından 7. ve 8.11.1988'de düzenlenen bir seminere, İspanya temsilcisi olarak, işkencelerivle ünlü Guardia Civil'in bir üyesi katılabiliyor.

"İngilizlerin Le Pen'i ve Diğerleri"

Anlaşmayı imzalayan devletler 12.9.1989'da Komisyon'u seçtiler. Daha seçim hazırlıkları sırasında İsviçre hükümeti ve resmi olmayan örgütler,

hükümetler tarafından gösterilen bazı adayları protesto ettiler ve yeni adayların gösterilmesini istediler. Bardağı taşıran damla öncelikle, Avrupa Parlamentosu'nda muhafazakarların sağ kanadının milletvekili, *İngilizlerin Le Pen*'i olarak tanınan, ölüm cezasını, homoseksüelliğin cezalandırılmasını ve *saldırgan* tutsaklara karşı bedensel cezayı savunan İngiliz aday Stafan Terlezki'ydi. İrlanda'lı aday, Michael Mellett Adalet Bakanı olarak İrlanda hapishaneleriyle ilgili eleştiriliyordu. Türkiye'nin adayı Özal'ın samimi dostu olarak tanınıyordu. İtalya ve Kıbrıs adayları, aynı zamanda Avrupa Konseyi'nde ülkelerinin elçileri oldukları için bağımsızlıkları konusunda kuşku uyandırıyorlardı.

Protestolar başarı sağlayamadı; adı geçen adaylar Komisyon'a seçildi.

FAC'ın Anlaşma'yı nispeten geç imzalamasından sonra Federal Almanya'nın üyesi olarak, Max-Planck-Enstitüsü'nün yabancı ve uluslararası ceza müdürü ve Freiburg Üniversitesi'nde kriminoloji ve ceza hukuku profesörü Günter Kaiser seçildi. Kaiser'in insan hakları sorunlarında tutumu, FAC'da tecrit hapsi konusuna ilişkin Ceza İnfazı ders kitabındaki açıklamalarından anlaşılabilir. *Tecrit işkencesi* ve *imha tutsaklığı* ifadelerini *abartılı* diyerek reddediyor. Vardığı sonuç şu oluyor: *"Terörist hedeflerinden vazgeçmeyi reddeden tutsakların olası tehlikeliliği inkar edilemez. Bu nedenle hukuki icranın güvenlik önlemleri anlaşılır görülüyor."*

Komisyon'un Şimdiye Kadarki Pratiği

GRAPO'lu ve PCE(r) li İspanyol tutsakların 1989/90 açlık grevleri esnasında İspanyol ve Alman siyasi tutsaklardan oluşan bir delegasyon, açlık grevindeki tutsakların durumu üzerine, özellikle zorunlu beslenme üzerine bilgi vermek için ve tutsakların bir araya konmasını sağlamaya çalışması ricasıyla Komisyon'a başvurdu. Komisyon yalnızca, hapishane doktorluğundan yetkili olan bir bayan memuru dinledi, ancak tutsakları ziyaret etmedi. Tutsaklardan biri, Jose Sevillano, 26.5.1990'da öldükten sonra Komisyon, artık başka bir girişimde bulunmak istemediğini açıkladı.

1990 yılında Komisyon, çeşitli ülkelerin hapishanelerine ziyaretler örgütlemeye başladı. Anlaşmayı imzalamış olan tüm ülkeleri bir yıl içinde ziyaret edemeyeceğinden dolayı, bir seçim yapmak zorundaydı. Komisyon seçimini yaparken yönünü, işkence ve insanlıkdışı muamele üzerine mevcut olan bilgilerle saptamadı, bir şey bilmiyormuş gibi davrandı: kurayla karar aldı. Ancak öncelikle Türkiye'deki sistematik işkencelere dikkat çeken kamuoyunun protestoları üzerine, ziyaret edeceği ülkeler arasına Türkiye'yi almaya karar verdi, ne var ki bu yüzden İspanya'daki bir ziyaretini erteledi, bu ziyaret de zaten İspanyol tutsakların açlık grevleri temelinde değil, kura çekme temelinde kararlaştırılmıştı. Federal Almanya Cumhuriyeti 1991 yılı için listededir.

Sonuç

Gerek Anlaşma'yı imzalayan devletlerin, Komisyon'un ziyaretlerini engelleme hakkı, gerekse de Komisyon'un bileşimi ve şimdiye kadar ki pratiği, onun, işkenceyi önleme iddiasının hakkını veremeyeceğini gösteriyordu. Tersine: onun görevi neredeyse, Avrupa hapishanelerinde insan hakları ihlallerinin, onun arkasına gizlenerek sürdüğü, kamuoyunu yanıltıcı bir yaldız olarak hizmet ederek, insan hakları ihlallerini kolaylaştırmaktan ibaretmiş gibi görünüyor. Bu açıdan, tam da Avrupa'nın birinci sıradaki işkence devleti Türkiye'nin, İşkencenin Önlenmesi Anlaşması'nı da, 26.2.1988'de birinci sırada imzalamış olması anlamlıdır.

Not: Bu yazı Arbeiterkampf (İşçi Mücadelesi) Dergisinin 23 Eylül 1991 tarihli, 334. sayısından çevrilmiştir

Sosyalist hareket islamcı hareketi nasıl görüyor ya da göremiyor? (2)

YALÇIN ATABEY

Tarihsel evrimin doğal akışı içinde (global düzeyde) çözümlenmiş ve böylece insanlığın sorunu olmaktan çıkmış sayılan "din devleti"nin -Kur'an'ı Anayasa olarak kabul ediyor olmalarına karşın geçirdikleri evrimin bu aşamasında "gerçek bir din devleti" olma vasfını yitiren kimi Arap monarşilerinden farkla- İran'da gerçekleşen halk ayaklanmasıyla kendini yeniden var etmesi "yeni bir olgu" sayılmalıdır. Kendini yeniden var eden din devleti olgusuyla ortaya çıkan sorunlar klasik Marksist yazını "zorluyor": Marksizmin "genel olarak din" çözümlemesi, dine karşı sınıf tavrının nasıl biçimlendirilmesi gerektiğini veren teorik önermeleri, islam devletine açılmış bulunan dinci akımlar bazında etkin bir politika örebilmek için yeterli olamıyor. Din /devlet ilişkisinin çözülmeye başladığı "burjuva devrimleri çağı"nda oluşan Marksist yazın, *tarihsel olarak aşılmış bulunan* din devleti olgusundan hareketle -din devletiyle bağlı sorunların çözümüne yönelik- teorik önermeler sunamazdı; bu, anlaşılır bir şeydir.

İslamcı hareketin ayırıcı özelliği, onun bir din devleti isteğiyle şekillenmiş olmasıdır; ve bu, sorunun ana halkasını oluşturmaktadır.

Bu halkayı yakalayamayan sosyalistlerin, islamcı hareketi değerlendirirken yanlışa düşmeleri; diğer dinlerden farklı olarak kendini devlet olma isteğiyle ifade eden siyasal ve maddi bir gücün ideolojik kaynağı şeklinde işlevsellik kazanan islam dininin bu niteliğine vurgu yapmayan "din politikaları"nı pratik-siyasal faaliyet içerisinde ifade ederken sınıf mücadelesine telafisi kolay olmayacak oranda zarar vermeleri zayıf bir olasılık değildir. Bu tarz hataların yapılabileceğini düşünmek için yeterli neden vardır.

Tıpkı 79 öncesinin İran solu gibi Türkiye solu da, tarihsel açıdan herhangi bir burjuva devletinden daha geri / ve gerici özellikler taşıyan islam devletinin örgütlendirilmesi isteğiyle konumlanmış olan dinci hareketin ayırıcı özelliğini gözden kaçırıyor ya da (bunu) yeterince ciddiye almıyor; Sosyalistlerin çoğunluğu, din(ci hareket) karşısında sınıf tavrını biçimlendirirken, doğal olarak din devleti sorununa kapsamlı bir açılım sunma gereği duymayan klasik Marksist yazının "genel olarak din"le ilgili çözümlemesine başvuruyor: Verili durumu yanıtlayıp yanıtlamadığına bakmaksızın söz konusu çözümlemeleri fotokopileyip pratik-siyasal faaliyete yansıtıyor; ve "Eskiler, "Afgan emirlerinin anti-emperyalist nitelikli hareketi desteklenebilir" demişlerdi, o halde emperyalizme (ve hatta mevcut devlete de) karşı olan islamcı hareket desteklenebilir. Gerektiğinde onlarla ittifak yapılabilir.." benzeri klişe sözlerle politika kurgulayarak hatayı büyütüyorlar...

Türkiye solunun bir kesimi, islamcı hareket karşısında sosyalist tavır ne olmalıdır? sorusunu (henüz) yanıtlamamıştır; "yanıtlamış" olanların ürettikleri politikalar ise son derece "sakıncalı" eğilimler taşımaktadır. "Genç Sosyalist"te (Sayı 9 ve 10) çıkan makaleler örnek olabilir. Söz konusu makalelerde açığa çıkan politika şöylece özetlenebilir:

İslamcı hareket "kahrolsun emperyalizm!." sloganını kullanıyor. Sosyalistlerin islamcı hareketle bir sorunları yoktur. "Faşist ditatörlüğe şu ya da bu biçimde karşı olan, emperyalizme karşı olan islamcı kesimler bizim düşmanımız değildir." İslamcı güçlerle sivil faşist hareket aynı konumda değildir, "Tekelci burjuvaziyle kan davamız var islamcı hareketle değil.."

Bu yaklaşımın, islamcı harekete karşı politikasızlığın bulanık sularında (sınıf hareketini bekleyen tehlikeden bihaber) huzur içinde kürek çeken solun genel eğilimini yansıttığını söylenebilir: Anti-emperyalizme aşırı vurgu yapan ve anti-emperyalist, anti-tekel doğrultuyu benimser gözüken her kesimle ittifaka açık olan Türkiye solunun büyük bir kesimi, anti-emperyalist (ve hatta tekelci devlet karşıtı) bir görüntü sunan islamcılarla ittifak yapabilir.

Sosyalistler, anti-emperyalist söylemden çok işin sonunda ortaya çıkacak olan iktidarın niteliğine bakmak zorundalar; bu, günümüzde çok daha fazla böyle olmalıdır. Emperyalizmin, değer aktarımını açık işgal yöntemiyle gerçekleştirdiği eski zamanlarda, bir ülkeden işgalci emperyalizmin kovalanması, o ülkenin emperyalizmle olan ilişkisinin (büyük ölçüde) kesilmesi için yeterli olabiliyordu. Kuşkusuz bu durumda emperyalizme ciddi bir zarar verilmiş oluyordu. Ne var ki günümüzde emperyalizm kapıdan kovulsa bile pencereden girebilecek bir yöntemi / yeni-sömürgecilik yöntemini kullanıyor ve bu durumda, emperyalizme ciddi şekilde zarar verme problematiği, ancak bağımlı ülke kapitalizminde içselleşmiş bulunan emperyalist sermayenin defedilmesiyle ilişkilendirilen iktidar sorunu bağlamında çözümlenebiliyor. Bu nedenle islamcılarla yapılacak bir ittifakla yü-

rütülen mücadelenin sonunda örgütlenecek olan iktidarın niteliğine bakmak lazım; islamcıların "anti-emperyalist" söylemi "bir anlam" ifade etse de asıl anlamlı olan şey, emperyalizmle köprüleri gerçekten atabilecek nitelikte bir iktidarın örgütlendirilmesi ya da böyle bir iktidarın örgütlendirilmesine uygun bir siyasal zeminin yaratılabilmesidir. Bunlar, içinde islamcı hareketin de bulunduğu bir "mücadele platformuyla" ulaşılabilecek sonuçlar değildir. İslamcılarla ittifak düşleri kuranların göremedikleri şey budur. "Görmek" için öncelikle şu soruyu yanıtlamak gerekiyor: Uluslararası sermaye ile iç içe yaşayan egemen sermayenin birikim modelinden zarar gören küçük ve (kısmen) orta sermaye gruplarının tepkisini anti-emperyalist bir "jargon"la dışa vuran islamcı hareketin amaçladığı din devleti, emperyalizme ve kapitalizme ne kadar zarar verebilir? Artı proletaryaya ve emekçi halka ne verebilir? Sorunun yanıtını gerçekten bulmak isteyenler kısa bir İran gezintisi yapmalıdırlar! Emperyalizme ve tekelcilere karşı olduğunu söyleyen İran islamcı hareketinin din devleti (projesiyle) sabittir: Emperyalizme ve tekellere karşı olduğunu "beyan eden" her hareketle "ittifak yapılabilir" mantığı sakatlanmış durumdadır; bu mantığın sorgulanması gerekiyor (artık!).

Ek olarak, "islamcı hareketin yedeklenmesi" mantığının da fazlaca anlamlı olmadığını belirtmek gerekiyor. Şimdilerde islamcıların yedeklenebilmesi zaten mümkün değil, burası (çok) açık. Bu, gelecekte ya da iktidar aşamasında da mümkün gözükmüyor; Her ittifak, kendini siyasi iktidara yansıtır, kaçınılmaz bir şeydir bu. İslamcı hareketle yapılacak (olası) bir ittifak da kendini iktidara yansıtacaktır. Kuşkusuz bu "yansıtma işi"nin başında, yalnızca sosyalist bir iktidara karşı değil, demokratik bir burjuva iktidarına karşı da şimdiden "taaruza geçmiş" bulunan islamcı hareketle kaçınılmaz bir "iktidarı paylaşım savaşı" yaşanacaktır. Böylesi bir savaşta, ideolojik temeli güçlü olan tarafın kazanma olasılığı çok daha büyüktür ve bir islam ülkesi olan Türkiye'de "avantaj" islamcılarda olacaktır. İran solunun gözden kaçırdığı "ayrıntı"lardan biri buydu: İran islamcı hareketi 79 Şubat devriminden sonra, hiç zorlanmadan, islam ideolojisinin avantajını kullanıp siyasal egemenliğini kurmuştur.

Kürt Solu'nun İslamcı Harekete bakışı

Kürt solunun islamcı harekete yaklaşımı (da) fazlaca net değil, fakat "netleşme"yi sağlayan bir kaç parti yada grup var. Kürt ulusalcı-devrimci hareketin ana dinamiği durumuna gelen PKK'nın islama/ve islamcı harekete ilişkin politikası tartışma istiyor. PKK'nın merkezi yayın organı Serwebûn'da (Sayı 91.92) enikonu yanlış düşünceler yer alıyor.

PKK'nın laisizme bakışı ilk yanlışı oluşturuyor. Bilinir: Marksistler, burjuva devrimlerinin ürünü ya da sonucu olan laikliğe "devr-i miras" mantığıyla yaklaşırlar; laiklik eylemi tarihsel açıdan ilerici bir eylemdir; burjuvazinin sınıf damgasını taşıması onu reddetmeyi gerektirmez. Marksistlerin şiarı, "burjuva laisizminden proletarya laisizmine! olmalıdır; Sosyalist proletarya burjuva laisizmini alıp meteryalist dünya görüşüyle yeniden biçimlendirme çizgisini izlemelidir...PKK, sorunu "red-i miras" mantığıyla ele alıyor, "Batının oyunu" şeklinde nitelediği laikliği reddediyor. PKK'ya göre laiklik, "bir Batı oyunudur...Batı'nın ve Siyonizmin çıkarlarını dikkate alan, Orta doğu halklarının ise sınıfsal ve ulusal kurtuluşlarını örtbas etmede kullanılan bir yaklaşımdır."

Din'i pragmatist bir tutumla ele aldığı anlaşılan PKK'nın islam dinini "özde devrimci, ilerici, enternasyonalist." olarak sunması ise ikinci yanlışı oluşturuyor. İslamcılar, hemen her yerde, yüksek sesle, sosyalizme karşı duydukları düşmanlığı açıklarken, sosyalistlere karşı aleni bir ideolojik taaruza geçmişken ve bu taaruzu doğrudan doğruya Allahın ve peygamberin (pek de "devrimci, ilerici ya da enternasyonalist" sayılamayacak olan!) sözlerine dayandırırlarken, sosyalistlerin, islam dininin devrimciliğinden, ilericiliğinden ve enternasyonalisizminden (!) söz etmeleri kabul edilebilir bir şey değildir. PKK'nın pragmatist tutumu, islamcı hareketi, "islamın gerçek devrimci özüne bağlı olanlar" ve "olmayanlar" ayrımını yapmaya kadar gidiyor. Ve islamcı hareketin "islamı savunur gibi görünen" kesimlerine şu eleştiriyi yöneltiyor: "islamı savunur gibi görünmelerine ve islam kardeşliğinden yana olduklarını iddia etmelerine rağmen kesinlikle islamın devrimci özüyle hiç bir ilgileri yoktur"

PKK "sahte islamcılar"ı eleştirirken "gerçek islamcılar"ın adresini de veriyor: Bunu, "islam adı altındaki o sahte kurumları(...) tasfiye edip, bunun yerine halkımızın, İran devriminde görüldüğü gibi anti-emperyalist, anti-kapitalist islami duygularını (İslam-cılar-ın "anti-kapitalist" duygular taşıdıklarını da böylece öğrenmiş oluyoruz!-bn), moral değerlerini, eşitlik anlayışını, adalet anlayışını, islamın doğru yorumu, doğru değerlendirilmesi ve doğru sahiplenilmesi biçiminde halka götürmek (gerekir)" sözleriyle yapıyor. "İran devriminde görüldüğü gibi" sözünün altını çizmek gerekiyor...

PKK, İran devrimine ve din devletinin pratiğine vize vermekle kalmıyor, yanısıra, mollaların sosyalist ve demokrat güçleri katletmelerinin suçunun (sadece) islam devriminde olmadığını açıklıyor: "İran İslam Devrimi geliştiğinde, onun temellerinin atılmasından çok daha önceleri komünist partisi vardı. O zaman güçlü olan komünist partisi İslam Devrimi geliştiğinde bu gücünü korumaktaydı. Ama gelişen olgular o kadar çarpık yaklaştı ki, sonuçta imha edilmekten kurtulamadı. Biz suçu sadece İslam Devrimine yükleyemeyiz."

PKK'nın çözümlemeleri, onun İran devriminden gereken dersi almadığını gösteriyor. Bu noktada İran devriminden çıkan derse kısaca değinmek gerekiyor: Bu, yalnızca PKK'nın islamcı hareket karşısındaki (fazlaca pragmatist, dolayısıyla sağlıksız) politikasının sakıncaları daha iyi anlamak için değil, aynı zamanda, anti-emperyalist (ve devlet karşıtı) bir görüntü sunan islamcı harekete

sıcak bakan Türkiye sosyalist hareketinden bazı örgütlerin politikalarındaki sakıncalı eğilimleri anlamak için de gerekli..

İran devriminden çıkarılabilecek dersin özeti:

Şah'ın otokratik yönetimi, Batı ile (ağırlıkla ABD ile) sıkı bir ilişki içerisindeydi. Şah-ABD ve İran'ın egemen sermayesi ile birlikte anılıyordu. Pek çok ekonomik ve siyasal düzenlemede olduğu gibi, uluslararası ve "ulusal" sermayenin gereksindiği pazar olanaklarının yaratılması amacıyla 60'lı yılların başında İran halkına sunulan "Reform Paketi"nin üstünde Şah'ın mührü vardı.Şah tarafından halka açılan "paket"te, kapitalist reorganizasyon için gerekli olan bir dizi düzenlemeyle birlikte "toprak reformu" ve "kadınlara oy hakkının verilmesi" gibi "demokratik" sayılabilecek açılımlar vardı.

Çarşı esnafının dinci kanadı, Şah'ın "Beyaz Devrim" şeklinde nitelediği reformlara karşı çıktı. Mollaların tepkisi, 1963 ayaklanmasında kullandıkları sloganlarla iyice belirginleşti; Mollalar, reformlara ve kadınlara oy hakkı verilmesine şiddetle karşı çıkıyorlardı. 1963 ayaklanması, yalnızca islamcı hareketin, toplumu, verili durumdan daha geri bir mevziye çekme isteğini açığa çıkartan bir eylem olarak değil, aynı zamanda İran solunun islamcı hareketle yakınlaşmasının başlangıç dönemi olarak da önem kazanıyor. Öğrencileri, aydınları, küçük memurları, çarşı esnafını(ve mollaları) temsil eden sol ve islamcı güçlerce oluşan "Halkçı Koalisyon" 1963 Haziran'ındaki kanlı ayaklanmada kuruldu. Ve bu koalisyonla açılan ittifak politikası, değişik ara aşamalardan geçerek 1979 Şubat ayaklanmasına kadar sürdürüldü. İran solunun, ayaklanma sürecinde dincilerin kullandıkları sloganların gerici özünü ciddi olarak değerlendirmedikleri anlaşılıyor: İslamcılar, "Reformlara hayır! "Kadınlara oy hakkına hayır!" benzeri sloganlar kullanırlarken sol "reformlara evet, diktatörlüğe hayır!" sloganını kullandı; ne var ki ortaya çıkan paradoksu sorgulama gereğini duymadı.

İslamcı hareket, çarşı esnafı olarak anılan küçük ve orta ölçekli ticari, finansal ve endüstriyel işletmelerin çıkarlarını temsil ediyordu. Bu kesimleri verili siyasal yapıya karşı harekete geçiren çelişkinin temelinde, Şah'ın uluslararası sermaye ile eşgüdünlü olarak ele aldığı kapitalist birikim projesi vardı. Bu proje, başkaca şeylerin yanında çarşı esnafını da kontrol altına almayı içeriyordu. İslamcıların "Batı yanlısı büyük sermaye"ye karşı tepkisi bu kontrol sürecinde şiddetlendi.

Batı sermayesi ve (Batı yanlısı) tekelci sermaye giderek artan oranlarda birikim olanaklarını geliştirirken, islamcı hareketi besleyen küçük-orta ölçekli sermaye kaybediyordu. Bu gidişe dur demek gerekiyordu! Egemen sermayenin çarşı esnafını kontrol altına alma politikası esnaf-molla ilişkisini perçinledi; Şah'a, yani ABD'ye ve "büyük sermayeye" duyulan öfke, Cuma namazlarında dile gelmeye başladı; camiler ve başkaca dini kurumlar, çarşı esnafının Batı'ya ve Şah'a karşı propaganda kürsüleri haline geldiler...

Şah, kapitalist birikimin gereksindiği projenin pratik süreçlerinden, bu projeden zarar gören küçük-orta ölçekli sermaye erbabının islamcı haykırışlarını fazlaca kaale almadı. Nasılsa emperyalizme ve Şah'a karşı olduklarını haykıran mollaların işini Savak bitirirdi!. Şah, böyle düşündü ve feci şekilde yanıldı: Savak terörüyle, gerçekte "rüzgar ekmiş" oldu: "Rüzgar eken fırtına biçer"di!, Ve şah hanedanlığı 1979 Şubat'ındaki "fırtına"da yerle bir oldu!

Tüdeh, Halkın Fedaileri, Halkın Mücahitleri, Peykar Devrimci Örgüt, Ronjharan, İşçi ve Köylü Partisi, Tufan ve birkaç küçük gruptan oluşan İran solunun ortak özelliğinin, anti-emperyalizme aşırı vurgu yapmak olduğunu söylemek mümkündür. İran solunu oluşturan örgütlerin hemen tümü, "devrim güçleri"ni, işçi sınıfı, köylüler, küçükburjuvazi ve ulusal burjuvazi şeklinde formüle ediyor ve İran pazarında hatırı sayılır bir paya sahip olan (parekende ticareti ellerinde tutan) çarşı esnafını/dolayısıyla mollaları da içine alan geniş bir anti-emperyalit stratejiyi benimsiyordu.

Solun ve islamcı hareketin talepleri güncel pratik süreçlerden içiçe geçmeye başladı: Sol, emperyalizme ve egemen sermayeyi temsil eden Şah diktatörlüğüne karşı olduğunu açıklıyor, eş zamanlarda islamcılar da benzer sözleri ediyorlardı. Böylece talepler bazında "dil birliği" sağlanmış oluyordu!

Gerçekte İran solu, islamcıların propaganda dilinin ötesinde, bir islam devleti isteğiyle konumlandıklarının ayrımındadır, ancak bunu fazlaca ciddiye almamaktadır. Solun, "sosyalizme açılabilecek bir demokratik cumhuriyet" isteğiyle, islamcıların din devleti projesi arasındaki antagonist çelişki, bu çelişkinin pratik süreçlerde kesin bir çatışma nedeni olacağı, politikayı bu çatışmanın kesinliğiyle bağıntılı olarak oluşturmanın zorunluluğu vs., bunlar İran solunun hesap dışı tuttuğu şeyler oluyor. İran solu, "ne olursa olsun" islamcılarla iyi ilişkiler sürdürmek konusunda "kararlı" davranıyor; islamcı hareketle dostluğunu hiç bir şeyin bozmaması için elinden geleni yapıyor! Buna karşılık islamcı hareket komünizme ve genel olarak İran soluna duyduğu düşmanlığı hiç saklamıyor; sol/sosyalist güçlere karşı ideolojik taaruzunu kesintisiz bir biçimde sürdürüyor. İslamcılar her yerde sosyalistleri aşağılıyorlar: Şah hapishanelerindeki İslamcılar devrimci tutsaklarla aynı sofrada yemek yemeyi (bile) reddediyorlar. Bu, küçük ayrıntı gibi görünüyor; fakat bu, islamcıların sosyalistlere karşı duydukları derin nefreti ve radikal tavrı anlatan bir örnek olduğundan "önemli bir ayrıntı" sayılmalıdır.

İslamcıların giderek pervasızlaşan ideolojik saldırıları karşısında İran solunun "sessizlik politikası"nın mantığı açıktır: İslamcı hareket, anti emperyalist ve anti-tekel devrim gücünü temsil ediyor, islamcı hareketle sosyalist hareketin arasının açılması devrimi zayıflatabilir! Sol, bu nedenle sessiz kalmayı tercih etti; islamcı harekete ideolojik bir karşı koyuş düşüncesini bile üretemedi. 1979 Şubat'ında Şah'ın otokratik yönetimi devrildiğinde solun hatırı sayılır bir gücü vardı. Sadece

Fedai'nin İran'daki büro sayısı 150, taraftar sayısı ise 500 bin civarındadır. Ciddi bir silahlı gücü barındıran İran solunun devrimde üstlendiği rolün önemi çok büyük oluyor.

Buraya kadar herşey "normal" gibidir. İran solu bu "normal" gidişi(ni) sürdürmek istedi; Şah despotizmini süpürüp atan Şubat Devriminden sonra açılan (politik) kanaldan geçmek için ilk adımını attı. Adımını attı ve ancak o zaman bir şeylerin pek de normal olmadığını "anlar gibi" oldu..Çok geçmeden hiç beklemediği bir şeyle, mollaların elindeki "Allahın kılıcı" ile karşılaşınca(da) stratejik hatasını anladı.

İran solu, Şah despotizminden daha tehlikeli (ve çağ-dışı) bir düşmanla karşılaştı. Ve bu düşmanın iktidara çıkmasına (istemeyerek) yardımcı olmanın "bedelini" öderken tam bir yıkım yaşadı: Hiç zorlanmadan müslüman/Şii halkın dini duyguları üzerinde iktidarını kurma avantajını kullanın mollaların vahşi çığlıkları arasında büyük ölçüde eriyip gitti; geriye kalanlar, mülteci yaşamın "yoksullaştırıcı" atmosferinde "kafalarını toplayıp" nerede hata yaptıkların tartışmaya ve devrimden çıkan dersleri yazmaya başladılar.

Birinci ders şudur: *İslam devleti, herhangi bir burjuva devletinden yüzlerce kez daha karşı-devrimcidir / çağ-dışıdır! öncelikle demokratik ve sosyalist güçlerin kollarını kesen, buna karşılık emperyalizmin tırnaklarını kesmekle yetinen islamcıların "anti-emperyalist" söylemi kocaman bir palavradır!*

Bu gerçeğin yanında ikinci dersin fazlaca önemi yok!, fakat birinci dersten Türkiye sosyalist hareketinin alması gereken şeyler var: "Anti-emperyalist ve tekel karşıtı" bir görüntü sunan radikal islamcı akımları ve şimdilerde radikalizmi benimsemiyor izlenimi versede savundukları şeriat düzeni gereği giderek radikalizme kayacakları sarih olan islamcıları "ittifak unsuru"şeklinde "değerlendirme" politikasının sonucu, İran (islam) devrimi ile yaşanan trajediden çok farklı olmayacaktır!

Sonuç yerine:

1. Türkiye ve Kürdistan toprağında faaliyet gösteren ve gelişme grafiğini hızla yükselten islamcı hareket, yaygın olarak "şeriat düzeni" şeklinde tanımlanan din devletini kurmayı amaçlayan siyasi bir hareket özelliğini taşıyor. Bu açıdan islamcı hareketin eleştirisi ağırlıkla siyasi bir eleştiridir. Dolayısıyla islamcı harekete karşı tavır da siyasi bir tavırdır. (Sosyalistler, halkın dini duygularına saygı duyarlar ama insan vicdanında kalması gereken dini "islam devleti" kurmak gibi gerici bir amaçla kullananlara saygı duymazlar.)

2. Halkın dini duygularını siyasi amaçlarına alet eden islamcı hareketin kurmayı amaçladığı din devleti tarihsel (ve nesnel) olarak herhangi bir burjuva devletinden yüz kat daha geri/ve gericidir. Din devleti, proletaryaya ve emkçi halka (pozitif anlamda) hiç bir şey vermiyor fakat çok şey alıyor. Sosyalistler için din devleti olgusuna ve din devletini kurma amacına göre konumlanmış bulunan gerici siyasal akımlara karşı tavır almak, keyfiyet değil, görevdir.

3. İslamcı hareketin tabanını oluşturan kesimlerin (egemen sermayenin ekonomi-politika tercihlerinden olumsuz yönde etkilenen küçük ve kısmen orta burjuvazinin (yaygın olarak "Anadolu esnafı"nın) anti-emperyalist ve anti-tekelci bir görüntü sunmaları, proletarya hareketi ile islamcı hareketin ittifak yapması için yeterli bir neden değildir; "ittifak unsuru" olarak alınan islamcı hareket, kimi özgül koşullarda proletarya hareketinin ittifak yaptığı bir burjuva demokratik hareketten çok farklıdır; sosyalistler tarihsel olarak burjuva toplum düzeninden çok daha geri bir toplum düzenine açılan (ve İran gibi geri cepheye sahip bulunan) islamcı hareketle ittifak yapamazlar. İslamcılarla yapılacak olası bir ittifakın kaçınılmaz bir biçimde iktidara taşınacağı ya da "iktidara yansıyacağı" açıktır; proletarya hareketi için bundan daha büyük bir tehlike olamaz; İslamcı hareket, "anti-emperyalist" eğilimiyle proletarya ve emkçi halka"bir ölçeklik yarar-yüz ölçeklik zarar" verecektir; bu "bitecrübe sabittir", İran'daki islamcı hareketin pratiği ortadadır.

4. Burjuva demokrasisini istemeyen ama proletarya demokrasisini / sosyalizmi hiç istemeyen, sosyalizme feci şekilde düşmanlık duyan (ve bunu her yerde ifade eden) islamcılar, sosyalistlere ve genel olarak ilerici güçlere karşı kesintisiz bir ideolojik taarruz içerisindedirler. Sosyalistler, islamcı hareketin ideolojik taarruzu karşısında sessiz kalamazlar; islamiyeti, "tanrı ile kul arasındaki ilişki" şeklinde yorumlayan halkın-ki halkımızın ezici bir çoğunluğu bu durumdadır- dini duygularına saygı göstererek, yani dinin ibadetle ilgili işlevini ayrıştırarak, din devleti kurma amacına yönelen islamcı hareketin teşhir edilmesi gerekiyor. İslam dinini doğrudan siyasetin öznesi haline getirmiş bulunan islamcı harekete karşı ideolojik taarruza geçmek zorunludur!

5. İslamcıların son derece de büyük bir düşmanlık besledikleri sosyalistlere karşı yürüttükleri ideolojik saldırıyı fiili saldırıya dönüştürmeleri zayıf bir olasılık değildir; daha şimdiden yüksek okullarda devrimci öğrencilere saldırmaya başlamışlardır; oruç tutmadığı için(Van'da) öldürdükleri ilerici öğrenci örneği ve yakın geçmişte Turan Dursun ve SHP'li Bahriye Üçok'un öldürülmesi çok şey anlatıyor. İslamcı hareketin, özellikle Türk İslam sentezi ile motive olan dinci-faşist güçlerin, herhangi bir nedenle (ve büyük bir olasılıkla devletin itmesiyle) sosyalist harekete karşı fiili bir saldırıya geçmesi mümkündür. Bu nedenle devrimciler, islamcı harekete karşı ideolojik taarruzu pratik-siyasi bir taarruza dönüştürme eğilimiyle konumlanmalı, bugünden islamcı hareketin saldırılarına karşı "devrimci savunma ve saldırı kültürü"nü yaratmaya çalışmalıdırlar.

Genç savaşçılara notlar

Gençlik örgütleri ve mücadele tarihine giriş

SEDAT YILMAZ

Türkiye'de Gençlik Mücadelesiyle ilgili kaynakların azlığı bizi böyle bir çalışmaya itti. Dr. Yücel Aktar'ın "İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908–1918)" çalışmasını saymazsak, bu konuda yayınlanmış çok az çalışma bulunuyor. Yücel Aktar'ın kitabının dışında iki belge yayın vardır; bunlardan birincisi, Muammer Taylak'ın" saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1. Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri", İkincisi, Ali Yıldırım'ın "FKF DEV–GENÇ" kitaplarıdır. Muammer Taylak'ın kitabı daha çok olayların derlenmesinden ibarettir. Ali Yıldırım'ın kitabı ise FKF, DEV–GENÇ örgütünün belgelerinden oluşturulmuştur. Ali Yıldırım FKF, DEV–GENÇ örgütünün belgelerinden oluşturulmuştur. Ali Yıldırım FKF, DEV-GENÇ birinci kitapta hiç yorum ve değerlendirme, yapmazkan 2. Kitapta yer yer ürkek eleştiriler yapmıştır.

"Bağımsızlık, Demokrasi sosyalizm Mücadelesinde Gençlik" ve "60'lardan 80'lere Gençliğin Mücadelesi" kitapları son iki üç yıl içinde hapishane koşullarında yazılmış olmasına rağmen, yakın dönem gençlik mücadelesi tarihinin öğrenilmesi için olumlu bir çaba. Ne var ki, birinci kitap, Celalettin Can'ın kitabı Ajitasyon mantığıyla ve "benim yoğurduğum beyaz" anlayışıyla yazılmış büyük oranda DEV–GENÇ programına kaynaklık etmiş. Hatta Dev-Genç programının yarısı bu kitaptan kaynak gösterilmeksizin aynen aktarılmış, Bu da Dev–Genç'in teoriye ve de programa ne kadar önem verdiğini gösteriyor.

Kaynaklara bakıldığında belirli bir tarih kesiti örneğin II., Meşrutiyet dönemi, 60–80 arası dönem incelenmiş. Bütün tarihi araştıranlar ise Osmanlı dönemini bir iki satırda ve 1920–1965 dönemini 3–5 satırda bitirip Dev-Genç'e geliyorlar. Bu bir anlamıyla doğal karşılanabilir. Çünkü Dev–genç gençlik mücadelesini simgesi olmuştur. Fakat Dev–Genç'ten önce de öğrenci hareketleri olmuş, hatta sosyalist içerikte mücadeleler vermiş gençlik örgütleri kurulmuş. Mülkiyet mirasıyla sosyalist mücadeleye yaklaşıldığında, gençlik alanında olduğu kadar işçi sınıfı ve sosyalist mücadele açısından da mücadeleyi kendisiyle başlatmak isteği bazen tarihi gerçeklere göz yumulmasına, hatta çarpıtılmasına yol açabiliyor.

Gençliğin, sosyalizm mücadelesinde, bağımsızlık mücadelesinde önemi nedir? Geçmişte ne olmuştur, gelecekte ne olacaktır? Bu türden sorulara net yanıtlar verebilmeliyiz. Türkiye'de gençlik mücadelesi tarihinin yanısıra, Dünyada gençlik mücadelesi tarihini bilmeliyiz. Eğer bunları bilirsek bu günün nesnelliğine doğru pratikler geliştirmede ipuçları yakalayabiliriz.

Faşist Eylül harekatından sonra ayakta kalanlar büyük ölçüde toprağın aynı toprak olmadığını gördüler. Program, çalışma tarzı, örgütün yapısı gibi konular da sosyalistler yeni değerlendirmeler ve yeni biçimler arıyorlar. Bu çalışma birazda bu arayışın sonucu.

SBP ve Kuruçeşme birlik çalışmaları gençliği dışlayarak yapıldı. Örneğin Kuruçeşme'de tartışılmadık, üzerinde söz söylenmemiş konu kalmadı. Ama gençlik yok. Birlik süreçlerine gençliği katmak yerine gençlikten kaçmaya çalışılıyor. Kısacası hemen hepsi gençlik mücadelesinden gelmiş öyle ya da böyle gençlik mücadelesinde bulunmuş Kuruçeşmeciler, ne yazık ki bunca deneyime rağmen gençliğin önünü açamamışlardır. Kuruçeşme parelelinde yapılmaya çalışılan sosyalist gençlik birlikleri ise boşuna bir çaba olarak kaldı.

Osmanlı dönemi gençlik hareketleri sosyalistler açısından karanlıktır. Bu çalışma daha çok karanlık olan dönemleri aydınlatmaya çalışıyor. Osmanlı dönemiyle birlikte ikinci bölümde Cumhuriyetten 1960 yıllara kadarki dönem inceleniyor.

Osmanlı dönemi gençlik olayları

Toplumsal mücadelenin olduğu her yerde gençliğin mücadelesinden bahsetme mümkündür.

Osmanlıda gençlik olayları imparatorlukta modern eğitiminin başladığı 19. yüzyıldan itibaren görülmektedir. Osmanlı dönemindeki bütün gençlik olayları öğrenci gençliğin başlattığı hareketlerdir. Hemen bütün olaylar İstanbul da İmparatorluğun merkezinde olmuştur.

Osmanlı gençlik olayları öğrenci gençlik olayıdır. Tek bir istisnayla 17. yüzyıldaki **suhte isyanları** bunun dışındadır. Suhte İsyanları denen ve imparatorluğun merkezini 17. yüzyıl boyunca uğraştıran olaylar, öğrenci gençliğin yanısıra hatta ondan çok işsiz gençliğin çıkardığı olaylardır. 17. yüzyılda medreseler ve imarethanelere büyük yığılmalar oluyor. Kırsal kesimden kentlere akın, medreselerin iş imkanları ve imarethanelerin barınma olanakların artmasıyla medreselerin bulun-

duğu kentler'in nüfusu hızla artırıyor. Medreselerdeki yığılmalar kısa sürede iş bulma olanakları tıkıyor. Medrese öğrencileri suhteler birlikte olmanın verdiği olanağı kullanarak küçük gruplar halinde örgütlenip soygun ve yağma yapmaya başlıyorlar. Medresede okumanın dışındaki zamanlarını eşkiyalığa, zorbalığa, çapulculuğa ayırıyorlar. Padişahları zor durumda bırakan bu olaylar bazen suhtelere tavizler verip reformlar yapma yoluyla, bazende şiddet kullanarak önlenmeye çalışılıyor.

Softalar Vak'ası

Dr. Yücel Aktar II. Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1) kitabında "Çalışmalar sırasında, Suhte isyanlarından Kuleli Vak'asına kadar geçen uzun dönemde herhangi bir öğrenci olayının varlığına rastlayamadık" dese de Yalçın Küçük'ün Aydın Üzerine Tezler çalışmasında Softalar Vak'asından sözedilmektedir.

1854 yılının ocak ayında medrese öğrencisi softalar Mustafa Reşit Paşa'ya karşı harekete geçiyorlar. Softalar 'şeriat göğe kalktı' diye bağırarak Reşit'i öldürmek için evini basıyorlar. Reşit kaçarak canını zor kurtarıyor.

"Bu hadisenin kışkırtıcısı ise, padişah'ın damadı olup, Reşit paşaya kini olan Mehmet Ali Paşa olduğu anlaşılmakta ve bu softalar vakasından bir sene sonra Mehmet Ali Paşa'nın aleyhindeki kışkırtma ve fesatlardan geri kalmadığı görülmekte, artık Reşit Paşa da var kuvveti bozuya vererek Mehmet Ali Paşa'yı bir cezaya çarptırmaya çalışmıştı." (2) Bir yıl sonra Mehmet Ali Paşa Kastamonu'ya sürülmüştür.

1839 yılında Gülhane Bahçesinde Tanzimat Fermanını okuyan Mustafa Reşid paşa, Mehmed Ali Paşanın kışkırtmalarıyla harekete geçen medrese öğrencileri softalar tarafından öldürülmek isteniyor.

Türkiye'de yenilik hareketi bir yeni ordu hareketi olarak başladı (3) Yeniçeri ocaklarının topa tutulmasıyla gericilik hareketinin vurucu gücü yeniçeri güruhu dağıtıldı. Yerine Avrupai tarzda yeni ordu kuruldu. II. Mahmut yenilik hareketlerine sürekli karşı çıkan esnaf ve gericilerle birleşen yeniçerileri 1826 yılında ortadan kaldırabildi. Bu olaya Vak'ayı Hayriye (Hayırlı Olay) dendi.

Yeni bir ordu hareketiyle başlayan yenilik hareketleri Tercüme odasının kurulması ve modern okulların açılmasıyla devam etti. "Her yenilikçi yeniliğine uygun bir aydın kadrosu yetiştirmeyi çok gerekli ve çok acil bir görev olarak biliyor" (4) Tanzimat bir aydın kıtlığında geliyor. Kendi aydınlarını yaratmaya çalışıyor. Yalçın Küçük Tezlerinde Türk aydınının Tercüme odasında doğduğunu söyledi. Aktarıyorum:

"Türkiye'de çağdaş anlamda aydın, ondokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru çıkmaya başladı. Tercüme Odası tercüman yetiştirmek için kuruldu. Daha açıkçası "milli tercüman" yetiştirmek için kuruldu. Ondokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinde Yunan bağımsızlığını elde edince Bab-ı Ali'de güvenilir tercüman sorunu en önemli sorun oldu. Daha önce Osmanlının Tercüman ihtiyacını çok büyük ölçüde İstanbul'un Rumları karşılıyordu. Yunanistan bağımsızlığını elde edince İstanbul'un Rumlarına güven kalmadı. Bunun üzerine "milli tercüman yetiştirmek için" "Tercüme odası kuruldu" (5)

Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi gibi aydınlar burada yetiştiler. Tanzimatla gelen yenilik hareketleri kültür kurumlarıyla sokulmaya çalışılıyor. Yeniliğin bataryaları buhar makinaları değil okullar oluyor. II. Mahmut, Abdülmecit ve Abdülhamit dönemi yani osmanlının son dönem padişahlarının hepsi eğitime önem veriyorlar.

Bu dönem açılan okullara ileride değineceğiz. Tanzimat, Meşrutiyet yenilik hareketleri hep üstten geliyor. Ciddi anlamda bunları bir halk hareketi saymak mümkün değil. Ne var ki bütün yenilik hareketleri kütlelelerle içiçe olmak zorundadır. Osmanlıda bütün eksiklikleri yaşanan bütün bozuklukların kaynağı olarak Avrupai tarzda eğitim yapılmaması gösterildi. Eğitime büyük önem verildi. Türkiye'de yenilik, ilericilik –gericilik kavgası hep mektepli– medreseli sonraları ise mektepli alaylı kavgası olarak ortaya çıktı.

Tanzimata karşı olmak gericiliktir diyor Yalçın Küçük. Bu anlamda yukarıda anlatılan Softalar Vakası Tanzimat'a karşı yapılmış bir gericilik hareketidir. Gericilik vurucu güç olarak softaları kullanıyor. Softaları harekete geçirmek kolaydır. İlkeldirler ve bir arada yaşarlar. Camilerin etrafında kurulan medreseler gerici ilerici bütün hareketlerde hızla harekete geçebilecek bir güçtür. Fatih, Beyazıt Süleymaniye medreseleri işçi sınıfının ve diğer sınıfların olmadığı bir dönemde toplu harekete geçebilecek ordu dışında tek güçtür. Ordu harekete geçemiyor çünkü yeniçeri gurühu dağıtılmıştır.

Kuleli Vak'ası

Fedailer Cemiyeti Üyeleri Abdülmecit'i tahtan indirmek için hazırlıklar yaparken bir ihbar sonucu yakalanırlar. Sanıklar Kuleli Kışlasında yargılandıklarından bu olaya Kuleli Vak'ası adı verilir. Gençlik olayları bölümde bu olaya yer ayırmamızın nedeni yakalananlar içinde medrese öğrencilerinin bulunmasıdır. Medrese Öğrencileri Harputlu Bekir ve Mehmet müebbeden küreğe mahkum olmuştur. Fedailik kurumu ittihat ve Terakkiyle ortaya çıkmış bir kurum olmadığı anlaşılıyor. Fedailer Cemiyetinin lideri Şeh Ahmed'dir. Şeh Ahmed "Cemiyete giren üyelerden 'Şeh Ahmed ile aradaki akdi kabul ettim ve ben muahid fedayim' ibaresi yazılı birer teahhüthame alıyor." Cemiyetin mühim bir kısım azası, suikast yapabilecek kimseler olduğu için, bu şahıslara fedai denilmiştir." (6)

Kuleli Vak'asını araştıran Uluğ İğdemir, bu hareketin hıristiyanlar lehine bazı islahatı hazmedemiyenlerce yapıldığını belirtiyor. (7) Bir kısım tarihçiler ise yargılananların hacı hoca olmalarına bakarak olayı gericilik olayı olarak görüyorlar. Sovyetler Birliği'nin Türkiye uzmanlarından Petrosyan, Kuleli olayını "Türk tarihinde önceden düzenlenmiş ilk politik çıkış" olarak değerlendirir-

ken Ahmed Bedevi Kuran "bu hareket Tanzimat'ı takip eden inkılap hareketlerinin müjdecisidir ve Jön Türk Hareketinin başlangıcını teşkil eylemiştir"der. Yalçın Küçük ise "Kuleli, Vak'asına ilerici renk vermek için mutlaka laik bir ton aramak" gerekmediğini belirtiyor (8) Yalçın Küçük bu olaydan köprü kurarak biraz sonra değineceğimiz tarihe Talebe–i Ulum Ayaklanması diye geçen olaya değinir. 1876 yılında talebeyi harekete geçiren Mithat Paşa'nın 1859 tarihinde Kuleli'de yargılama kurulunda görev aldığını hatırlatarak," Mithat, Türk aydın tarihinde, üniversite öğrencisini belli bir siyasal amaç için, ilk kez seferber edebilen örgütçüdür. (9) tesbitinde bulunuyor.

Talebe–i Ulum Ayaklanmaları

Osmanlı tarihinde bu ayaklanmalar salt bir talebe hareketidir. 31 Ocak 1876 da Rusya, Avusturya, Macaristan ve Prusya devletleri Osmanlı uyruğundaki hıristiyan halkı korumak için bir nota vererek, reformların yerine getirilmediğini ve bundan sonra yapılacak reformların evvela Büyük devletlerin onayından geçirilip onların gözetiminde uygulanmasını ister. Bu isteği o zamanlar Rus Elçisi İgnatiyef'in etkisiyle Sadrazam Mahmut Nedim Paşanın kabul ettiği söylenir. Bu nedenle Mahmut Nedim Paşaya "Nedimof" adı takılır 2 Mayıs 1876 da Bulgar İsyanının patlak vermesi ve "Nedimof" un çaresizliği Talebe–i Ulum denen medrese talebesini harekete geçirir. 11 ve 12 Mayıs'ta talebeler Yıldız sarayının önünde nümayişler yaparak Sadrazam "Nedimof" ve şeyhülislamın Hal'lini isterler. Sadrazam İran elçiliğine sığınarak yaşamını kurtarır.

Talebe-i Ulum hareketlerinde Mithat Paşanın parmağı olduğunda bütün tarihçiler birleşiyor. Nedimof'u düşürmek için İngilizlerce tezgahlandığını iddia edenlerde var. 11–12 Mayıs ayaklanmasından sonraki gelişmeler şöyle oluyor. Sadrazamlığa gelen Mithat Paşa önce Abdülaziz yerine 5. Murat'ı daha sonrada Abdülhamit'i tahta geçiriyor. Mithat, Kanuni Esasiyi ilan ediyor. Bütün bunlar bir yıl içinde oluyor. Gelişen olayların Mithat paşanın işine yaradığı kesin görünüyor. Mithat, Kemal ve Ziya Paşa ile iyi ilişkiler içindedir. Bunlar kanalıyla Mithat dönemin aydınlarını ve medrese öğrencilerinin nabzını elinde tutuyor. Y. Küçük'ün Tanzimat'ın üç asi delikanlısı olarak nitelendirdiği Namık Ziya ve Şinasinin eserleri medrese öğrencileri arasında en çok okunanları, Öyle ki 1873 1 Nisanında İstanbulda oynanan Vatan Yahut Silistre piyesi seyirciyi galeyana getiriyor. Uzun süre gösteriler yapılıyor. Bunun üzerine Kemal ve arkadaşları Magosaya sürülüyor.

Genç Osmanlılar Cemiyeti için tek çıkar yol büyük bir halk nümayişi ile padişah üzerinde tesir yapmaktı. Genç Osmanlılar Tanzimat diktatöryasını sona erdirmek ve meşrutiyeti ilan ettirebilmek için halkı harekete geçiriyorlar. Halkı böyle bir eyleme katabilmek için ilk harekete geçebilecek olan medrese öğrencilerini harekete geçirmek gerekiyor. Bu amaç gerçekleşiyor. 11 Mayıs 1876 da Fatih, Beyazıt, ve Süyelmaniye medreselerindeki talebeler ayaklanıyorlar. Ahmet Hamdi Tanpınar Mahur Beste Romanında talebe-i ulumu şöyle anlatır:" O zamanların İstanbul'unda Medrese, icabında Saray'a veya Babıali'ye kullanılabilecek büyük bir kuvvet unsuru idi. II. Mahmut devrinde adı bile geçmeyen 'Talebe-i Ulum, Tanzimattan sonra sarayın vezirlerin sık sık müracaat ettikleri, kâh İstanbul efkârı umumiyesini avlamak için kâh ferdi siyasetlerini zorla terviç ettirmek için harekete geçirdikleri bir muvazene amili olmuştur. Abdülaziz devrinin sonlarında ise adeta devlet hayatını kendiliğinden kontrol eder bir hale gelmişti. Onun için paşaların çoğu bu kuvveti kullanarak kendi aleyhinde yahut devlet aleyhinde harekete geçmemesi için onu tutmak zorunda kalıyordu. " (10) Gerçekten'de Osmanlı tarihi bunun örnekleriyle doludur. O dönemler kişisel güç öğrencilerin nazsını elinde tutabilmekle doğru orantılıdır. Paşalar isteklerini öğrenciler eliyle yaptırıyorlar.

Mithat Paşa'nın Öğrencileri belli bir siyasal amaç için seferber ettiği doğru olmasına rağmen, ilk olduğunu savunmak pek mümkün değildir. iki nedenle Mithat Paşa ile öğrenciler arasındaki ilişkiler dolaylı bir yolla kuruluyor. Mithat Paşa öğrencileri örgütlemiyor. Belki öğrencileri harekete geçiren ilk örgütçü namını Kuleli Vak'asında görüldüğü gibi Fedailler Cemiyetinin başı Şeh Ahmed'e vermek daha doğrudur. Şeh Ahmed fiili anlamda örgütçüdür. Öyle ki öğrencileri Fedailer Cemiyetinden önce kendisine bağlıyor, dahası bunu bir senetlede garanti altına alıyor.

Medrese öğrencileri Mithat Paşayı çok seviyorlar. Mithat Paşa 1876 yılında Kanunu Esasiyi ilan edip Meclisi mebusanı açtırırken aceleyle Abdülhami'tin istediği ünlü 113. maddeyi de kabul etmek zorunda kalıyor. Bu madde Padişaha istediği zaman istediği kişiyi yurtdışına sürebilme yetkisini veriyordu. 113. madde önce Mithat paşaya uygulandı. Abdülhamit sultanlar deviren ve kanuni esasiyi ilan ederek yetkilerini kısıtlayan Mithat Paşa'yı Abdülaziz'i öldürmekten idama mahkum ettirdi. Sonrasında "Hürriyet Kahramanı Mithat Paşa" Taif'de boğularak öldürüldü.

Mithat Paşanın görevden azledilmesi üzerine öğrenciler gösteriler yapmışlarsa da gösteriler sonucu paşa görevine geri getirilmemiştir. Mithat Paşa ile birlikte Osmanlıda yeni bir dönem kapanır.

Tanzimat Döneminde bir yanda Gülhane hattı Hümayunu okuyan Mustafa Reşit paşa ve ardından sadrazam olanlar Ali ve Fuat Paşalar, diğer yandan Namık Kemal, Şinasi, Ziya, Mithat Paşalar arasındaki çekişmeler Mithat Paşanın azliyle son buluyor. 1865 yılında Namık Kemal ve arkadaşlarınca kurulan yeni Osmanlılar Cemiyetinin amacı tanzimatın üç diktatöryal paşasında Ali ve Fuat paşaları yönetimden düşürmektir. Onları büyük devletlere karşı fazla tavizkar buluyorlar. Gerçektende Reşit Paşa İngiliz elçiliğinin desteğini alırken Ali ve Fuat Paşalar Fransızların desteğine dayanmıştı. Yeni Osmanlılar ya da Genç Osmanlılar Jön Türkler adlarıyla anılan bu aydınların Mustafa Reşit paşayla fazla sorunları yoktur. Ali Paşa, Şinasi çekişmesi ilginçtir; Mustafa Reşit Paşa Şinasiyi Encümen-i Danişe (Bilimler akademisi) üye

yapmıştır. Reşitin yetiştirmesi Ali, sadrazam olur olmaz, Şinasinin sakalına taktı. Şöyle oldu Şinasi Paris'e eğitim için gittiğinde sakalına saçkıran düştüğü için sakalını keserek İstanbul'a döndü. Ali, madem ki sakalı yok Encümen-i Daniş'e üye olamaz gerekçesiyle Şinasi'nin "rütbesinin ref'ine, memuriyetinin def'ine ve maaşının kat'ine karar verdi.

Tekrar Y. Küçük'e dönüyorm. "Tez: Türkiye'de Abdülhamit saltanatına kadar muhalefet ile iktidar birbirine bulaşıktır. İktidar, muhalefeti kendi parçası sayıyor. Tekrar ve tez: Türkiye'de Mithat'ın boğulmasıyla birlikte bir eğilim olarak aydın hareketi muhalefete düşüyor" (11) Bu tezleri Osmanlının son yüz yıllık dönemi için ileri sürülmesindede bir sakınca yoktur. İleride "Burjuva politikacısı: Kızıl Sultan Hamit bölümünde ayrıntılarıyla değinilecek, ama şimdiden şu söylenebilir. Eğer ideolojik olarak kesin çizgilerle muhalefet iktidardan ayrılamıyorsa ve yönetenler burjuva politikası taktiklerini ustaca kullanabiliyorsa iktidarla muhalefet her yerde bulaşık ve karışıktır.

I. Meşrutiyet 2. Meşrutiyet arası Abdülhamit dönemi öğrenci hareketi, diğer muhalefetle birlikte gizlilikte çalışmıştır. Abdülhamit Kanuni Esasiyi kaldırıp 1877–78 Rus harbini bahane ederek Meclis-i Mebusan-ı kapatmıştır. Özellikle Harbiye ve Tıbbiye öğrencileri bu dönem faaldir. Abdülhamit istibdatını karşı mücadele eden öğrenciler jurnaller sonucu yakalanıp hapse atılmıştır. 1897 yılında yakalanan Harbiye Tıbbiye ve Mühendishane öğrencilerinden 78 öğrenci Şeref vapuruna bindirilerek Trablusgarptaki askeri hapishaneye gönderilmiş. Bu yüzden bunların adlarına "Şeref Kurbanları" denmiştir.

Burjuva politikacısı: Kızıl Sultan Hamit

Osmanlı Devletinin kurucusu ve İlk padişahı Osman Gazi'den (1281) Son padişah VI. Mehmet Vahdettin'e (1922) kadar toplam padişah sayısı 36. Bunların bir kısmı eceliyle ölürken birkısmı kardeşleri tarafından bir kısmı da delirerek, linç edilerek, yani hal'ledilerek saltanatlıktan uzaklaşmışlar. Bu 36 padişahdan otuz yıldan daha fazla Osmanlıyı yönetmiş Padişahların listesini çıkardık:

1-	Kanuni Sultan Süleyman	1520-1566	46 yıl
2-	Osman Gazi	1281-1325	44 yıl
3-	IV. Mehmet (Avcı)	1648-1687	39 yıl
4-	Orhan Gazi	1324-1360	36 yıl
5-	Fatih sultan M. 1444–46	1451-1481	33 yıl
	II. Abdülhamit	1876-1909	33 yıl
6-	II. Beyazıt	1481-1512	31 yıl
	II. Mahmut	1808-1839	31 yıl

Listedende anlaşılacağı gibi Osmanlının en uzun dönem padişah olarak kalmış son padişahı Abdülhamit'tir. Sağlıklı düzenli bir yaşam sürdürdüğü biliniyor. Ama 33 yıl padişah olarak kalabilmesinin nedeni yalnızca bu değildir. Bu uzun saltanat dönemini Abdülhamitin muhaliflerine uyguladığı politikalara bağlamak gerekiyor. Aşağıda anlatacağımız politikalar sayesindedir ki Abdülhamit Hallledilememiş, Hal'li ancak 1909 yılına kalmıştır.

Önce Abdülhamit'in hakkını vermek gerekiyor. II. Selim, II. Mahmut ve Abdülaziz gibi Abdülhamitin saltanat dönemi son derece yapıcı ve kalıcı işlerle geçiyor. Başta eğitim olmak üzere bir çok kurumun temelleri Abdülhamit döneminde atılıyor. Bütün bunlara rağmen Abdülhamit "halkının kişiliği olmasını, özgürce düşünmesini, ayağının üzerine kalkıp durmasanı, tek kelimeyle yaratıcı olmasını hiçbir zaman istememiştir. İstemek bir yana, en küçük yaratıcılık işareti üzerine, kendi kurduğu kurumları bile kapatmaktan çekinmemiştir." "Sultan Hamit halkçı idi uyandırmadan halkını aydınlatmayı amaç edindi." (12)

Abdülhamit tam bir ezenbasdı. Abdülhamit'in muhaliflerine uyguladığı birinci yöntem **kurtlarla birlikte ulumaktır.**

Günlük anılarında bu yöntemi açıklıyor: "Mithat, Rüştü ve damat Nuri gibi kimselere nasıl itimat edebilirim? Üstelik bu son ikisi, amcam Abdülaziz'in damadıdırlar. Bu adamlar, bir taraftan ismime "şevketlü" ünvanı ilave etmek için mübağlağalı bir şekilde ısrar ederken, bir taraftan da Kanun-u Esasi'yi ilan etmek suretiyle Osmanlı imparatorluğuna medeniyet zaferini getireceklerini iddia etmeleri gülünç değil mi? Anlaşılan kurtlarla birlikte ulumak gerek! iyide olsa kötüde olsa Meclis-i Mebusan-ı açmak ve Kanun-u Esasiyi ilan etmek suretiyle, ifa edeceğim vazifenin ehemmiyetine inandığımı göstermeliyim" (13) Abdülhamit'in kurtlarla birlikte ulumak ilkesi son derece açık: Bir süre düşmanlarınla dost görünmek zorunda kaldığında onlara belli etmiyorsun, onları birlikte olduğuna inandırıyorsun, ilk fırsatını bulduğunda arkadan hançerliyorsun. Tam bir ikiyüzlülük örneği.

Abdülhamit günlük anılarını yazarken son derece dürüst olduğu anlaşılıyor. Yazdıklarıyla yaptıkları tam bir uyum içinde. Mithat Paşanın teklifini kabul ediyor ve Kanun-i Esasi yürürlüğe giriyor. Meclis-i Mebusan açılıyor. Rus savaşı nedeniyle Kanun-i Esasi ve Meclis-i Mebusan rafa kaldırılıyor. Birlikte yürüdüğü Mithat Paşayı Taife sürdükten sonra öldürtüyor. Hamit, sıkıştığında "kurtlarla birlikte uluyor."

II. Meşrutiyeti 1908'de ilan ettiğinde kurtlarla birlikte ulumak istediğinden şüphe duymamak gerekiyor. İttihat ve Terakkici subaylar Niyazi, Enver, Eyüp Sabri Meşrutiyetin ilanını sağlamak için dağa çıkıp Hamit'e bildiriler göndermeye başlayınca Hamit Saltanatının belki de sonunu gördü. II. Meşrutiyeti ilan edip Meclis-i Mebusanı açmayı uygun gördü. Sultan Hamit Meşrutiyetin ilanını şöyle gerekçelendiriyor: "Maarif yaygınlaşması sayesinde halk ilerledi. Artık meşrutiyet zamanıdır. Zaten Kanun-u Esasi fesh edilmemişti ki yeniden yürürlüğe koyulsun, zamanın ve olayların gereği olarak geçici ertelenmişti" Hamit I. Meşrutiyetin kaldırılmasını unutturmak istiyor. Zaten feshedilmemişti diyerek pişkinliğe vuruyor.

Abdülhamit'in ikinci politikası: **Harcamak için yükselt**, Hamit Muhaliflerine sürekli görevler verdi. Hamit bu politikayı **Havuç ve Sopa** Politikasıyla birlikte uyguladı. "İhtilâl yolundan vazgeçmenin transfer fiyatını yüksek tutuyor. Bu o kadar öyle ki, bir çok yeteneksiz Hamid yönetceminde

önemli görevlere gelebilmek için önce Hamit'e muhalefetle işe başlıyor. Hamit yüksek transfer fiyatını yenilikçi hareketin üzerinde tutuyor." (14)

Hamit muhaliflerine şiddet uygulamaktan çok onların yüreğine korku salma yöntemini uygulamıştır. Gölgesinde bile şüphelenen korkan Abdülhamit'ten çok aydınlar birbirinden korkar hale gelmişler. Hamit hafiyelik ve jurnalciliği oldukça etkin kullanıyor. Hamit açtığı her okula hafiyeler göndermiştir.Hafiyeler öğrencileri dönemin hocalarını gözler ve Sultan'a Jurnallerlerdi.

Sonuçta Hamit, muhaliflerine, havuç ve sopa vererek, harcamak için yükselerek, zorda kaldığında da kurtlarla birlikte uluyarak saltanatını 33 yıl sürdürebilmiştir.

Yüksek Okullar ve Öğrenci Örgütlenmeleri

Yüksekokullar ve üniversite (Darülfünun) devletin ihtiyacı doğrultusunda hekim, subay, bürokrat yetiştirmek için açıldı. Abdülhamit istibdatı açılan okulların kendisini yenilemesine fırsat vermemiş, bilimsel çalışma ve tartışma ortamının özgürlük düşüncesini yaratacağı korkusuyla engellenmiştir. Yetişen gençliğin, düşünen, ülke sorunlarına kafa yoran, beyinler yerine kaderci, asker sadakatıyla devlete padişaha bağlı bir gençlik yaratılmıştır. Baskılar sonucu yükseköğretim gençliği "karşı" olmaya başlamıştır.

Mekteb-i Mülkiye ve Murat Bey

Mekteb-i Mülkiye Osmanlıya memur kadrosu yetiştirilmek üzere açılmıştır. (12 Şubat 1859) Abdülhamit Mülkiyeyle yakından ilgilenmiş. Çünkü istibdat düzenini sağlayacak devlet çarklarını çalıştıracak saraya bağlı memurlara ihtiyaç vardı. Mülkiye Mekteb-i politika kazanıydı. Öğretim üyeleri derslerde sık sık ülke sorunlarını günlük olayları öğrencilere anlatır yorumlarlardı. 1891 yılında Mülkiyenin tüzüğü değiştirildi. Yeni tüzüğe göre;

– Öğretim üyeleri derslerde daima devlete, padişaha sadakatle hizmet etmek gerektiği hakkında öğrencilere telkinde bulunacaklar ve özellikle dini dersleri çok etraflıca öğreteceklerdir.

– Öğretim üyeleri ders konularının dışında en küçük şekilde günlük aktüaliteden başka bir deyimle politikadan söz etmeyecekler. Ayrıca "kapütilasyon" kelimesi kullanılmayacaktır.

Mülkiyede öğretim üyesi Murat Bey'in - Mizancı Murat, Murat Bey mizan dergisini çıkardığı için kendisine Mizancı Murat adı takılmıştır- öğrencilere hürriyet fikirleri aşıladığı biliniyor. Öğrenciler Murat Bey'i çok seviyorlar, onu İttihat ve Terakkici biliyorlar. Mülkiyeyle yakından ilgilenen Abdülhamitin doğaldır ki bunu izin vermesi beklenemez. Murat Bey yalnızca öğrencilere ders vermiyor, aynı zamanda Mülkiye'deki hürriyetçi öğrenciler hakkında padişaha da rapor veriyor. İkili oynuyor. Padişahın gözünde itibarını yükseltiyor. Türk Eğitim tarihinde Murat Bey kadar öğrenciler tarafından sevilen çok az hoca vardır.

1889 - 1890 yıllarında Mulkiyede öğrenci Rıza Tevfik öğretmeni Murat Bey'i şöyle anlatıyor: "Murat Bey gibi bir öğrtemenin öğrencileri üzerindeki tesirleri büyük olmuştur. Murat Bey tarih derslerinde korkusuzca politik konulara dokunuyor ve onları işliyordu. Recaizade Ekreminde aynı mektebin edebiyat öğretmeni olduğu zikre değer. Recaizade Ekrem de, edebiyat derslerinde dolaylı yollardan da olsa, politikaya temas ediyor ve öğrencilerini fikri yapısına göre eğitiyordu." (15) "Ben Mekteb-i Mülkiye'de iken yani 1888-1890 senelerinde Ziya Paşaları, Namık Kemallerin, Abdülhakhamitlerin bir kıtası hatta bir beyti bizim vicdanımızda kıyametler koparırdı. Bize Murat Beş tarih dersi verir ve hiç kimseden sakınmayarak Fransız İhtilalini dahi Kemal-i belagatla takrir eder, anlatırdı."

Başka bir Mülkiyeli Ali Kemal'den dinleyelim: "Murat Bey nazarımızda büyük, pek büyüktü. Vechem beşuş (yüzce güleryüzlü) şahsen Lâtif, lâkin fikren hür, gayetlede natuk idi (nutuk söylemede usta). Hasılı gençliği cezbetmek, teheyyüce düşürmek (coşturmak) için her meziyete malikti Hürriyet fikriyeisini en sade muamelelere varıncaya kadar her tavrıyla, her hâl ve kavliyle gösterirdi. Murat Bey haftada bir kez derse gelirdi. Lakin şahane gelirdi. Bize Roma hukuku okuturdu." Öğrenciler hocalarını mükemmel buluyorlar. Hocaları için aksini düşünenlerde var. "siyeset biliminin yapıldığı bir yere, hatta umumiyetle ilim müeesseselerine siyasetin kendisi girdiği takdirde ilim mahiyetini kaybedip siyasetin oyuncağı haline gelirki, bu hal, hem memleketin hali ve geleceği için hem de ilim müntesiplerinin durumlarının siyaset rüzgarının esişine göre ayarlamaları bakımından çok kötü neticeler doğurur. Körpe bünyelerin tek rehberi ilim, tek akidesi milli ahlâk olmalıdır."

Mülkiyeden mezun olan gençler görevli olarak taşraya gittiklerin, hürriyet düşüncesini Osmanlı topraklarına yayıyorlardı.

Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin ilk kurulduğu yıllarda Murat Beyin eski talebesi Hamit Bey tarafından Cemiyet başkanlığı önerilir. Murat Bey bu teklifi kabul etmez ve gençlere mutedil (ılımlı) ve temkinli davranmalarını, hareketlerinin hiçbir zaman padişahın şahsını hedef almayıp hükümeti hedefalması gerektiğini tavsiye eder.

"Murat Beyin planı, ihtilalcilerin, galeyanlarını frenlemek ve Padişaha, durumu endişeye mahal olmadığı yolundu izaha çalışmak ve bu suretle padişahın teveccüh ve itimadını kazanarak şahsi görüşlerini ona aşılamak yolu açmak idi. Nitekim beklediği bu yol açılmıştır. Padişah talebelerin kıpırdanmasından endişe ettiğini ve Murat'ın onların başında olduğunu bildiği için kendisine bu faaliyete ait bir rapor hazırlanmasını ister. Murat Bey hazırladığı raporu Ekim 1885'de Padişahına arz eder." Daha sonra Murat 1886'da haftalık Mizan gazetesini çıkarır. Abdülhamit'in müşaviri olur. Bu yolla Hamid'e ıslahat yapmayı planlamaktadır. Fakat Mizan 1890'da kapatılır. Abdühlamit'ten umduğu ilgiyi görmeyince, Jön Türklere katılarak Parise gider. Orada İttahat ve Terakki'nin Paris Şubesi Başkanlığını yapar. 1897'de Abdülhamitle anlaşıp İstanbul'a dönen Murat 1908'e kadar me-

muriyet yapar, mizanı tekrar çıkarmaya ve ittihacıymış gibi davranmaya başlar.

1908'de Meşrutiyet ilan edildikten sonra, İstanbul'da Murat Bey ve Diğer öğrencilerin bulunduğu bir konferans sırasında Prens Sabahattin Bey "Bir zamanlar hürriyet safında bulunan Murat Bey sonra düşman safına geçti" demesi üzerine Mudat Bey karşılık vermek ister. Öğrenciler Murat Bey'e "Sus Sus diye bağırarak Murat Beyin söz söylemesine fırsat vermezler. Murat Bey 1917 yılında dönek olarak bu dünyadan göçer.

1908'e kadar İttihat ve Terakkiyle birlikte gençlik, öğrenci gençlik örgütleri gizli kurulmuş gizli çalışmışlar. Meşrutiyet öncesi Mülkiye öğrencilerinden bazılarının Eylül 1904 yılında kurulan **"Cemiyet'i İnkılabiye"** gizli örgütü içinde çalıştıkları bilinmektedir.

Mülkiye Mektebinin bir diğer özelliği; Osmanlı İmparatorluğunda kurulan ilk yasal öğrenci derneğinin bu okul öğrencileri tarafından kurulmuş olmasıdır. **Müdavim-i Mülkiye Cemiyeti** 14 Aralık 1908'de kurulmuştur. Cemiyetin kuruluş amacı; kendi üyelerinin bilgilerini genişletmek, aydınlanmalarına hizmet etmek ve öğrencilerinin yasal haklarının korunmasını sağlamaktı. Tüzükte "öğrencilerin siyasetle uğraşması yasaktır" denilerek yönetime güven de verilmiştir.

Mekteb-i Harbiye

Osmanlıda yenilik hareketi niteliğinde yapılan ilk düzenlemeler orduyla başlamıştır. Mekteb-i Harbiye Yeniçeri Ocağının topa tutulduğu Hayırlı olaydan sonra II. Mahmut döneminde kurulmuştu. Kılık Kıyafet devrimleri yapılarak Orduyla birlikte öğrencilerede Avrupai tarzda giyim ve eğitim verilmeye çalışılmıştır. 1876'da Abdülazizin tahttan indirilmesi Harbiye taburu tarafından gerçekleştirildi. Abdülaziz'den sonra tahta çıkan Abdülhamit, Harbiyelilere karşı özel bir politika uygulamış, öğrencilerin her an harekete geçebileceklerini hesaba katarak Harbiyeyi disiplin altına almıştır. Şeref Kurbanlarından Ali Fahri o dönemin baskılarını şöyle anlatıyor: "İstibdat Devri bir anda yolumuzu keser, kanlı elleri ve tırnakları ile yakanıza sarılır. Mektepteki dolabınız, evinizdeki kütüphaneniz, darmadağın edilir, kendinizde üstünüz başınız hatta çoraplarınızın için bin kahır ve hakaretlerle arandıktan sonra, hapise atılırsınız... En başta Yıldız sarayı olmak üzere, Beşiktaş Karakolu, Taşkışla, Harbiye Mektebi, Tıbbie ve Tersane zindanları gibi zaptiye kapısı, Mehterane gibi yerlerde titrek ve korkak iniltiler, boğuk feryatlar duyulur." (16)

Osmanlı aydınlarıyla birlikte Harbiye öğrencileri de Meşrutiyetin, Kanun–i Esasinin ilanı için mücadele ederken Padişaha karşı çıkmamışlar, yapılan zulümlerin nedenini Nazırlarda görmüşlerdir. Namık Kemal, Ziya Paşa gibi "özgürlük kahraman"larının eserlerini çoğaltan gençler bunları İstanbulun kalabalık yerlerine cami avlulalarına asar, yüksek yerlerden atarak kuşlama yaparlardı. O dönem öğrencisi Ali Fahri'nin duvarlara yapıştırdığı yaftalardan biri şöyleydi:

"Yirmibeş güne kadar Kanun-u Esasiyi ilân edersen, milletin şükrân ve minnettarlığına mazhar olacağına şüphe yoktur. Fakat yirmi seneyi geçen inat ve temerrütle hâlâ istibdât ve zülumde sebat edersen pay-ı Azim ve sebatını bu koca millet hurdahaş edecektir."

İhtilalci Askerler Cemiyeti

İhtilalci askerler Cemiyetinin kurucularından Ahmed Bedevi Kuran'ın anlatımlarına göre, cemiyetin kuruluş yılı 1902 ya da 1903 yılıdır. Cemiyet önce Kuleli Askeri İdadesinde (Lise) gizli olarak kurulur. Cemiyet üyeleri daha sonra İdadiyi bitirip harbiye Mektebine geldiklerinde de örgütü devam ettirmişler zaman içinde diğer okullara yayılmışlardır.

Cemiyetin merkezini oluşturan dört kişi "bütün hayatı boyunca memleket için çalışmayı "esas olarak kabul etmiş ve bu yolda yemin etmiştir. Cemiyetin diğer üyeleri'de buna yakın vaatlerde bulunuyorlar. Tüzük yazılmış ve cemiyet üyeleri kendilerine müstear isimler almışlardır. Aldıkları takma adların eski Türk adları olmasına da dikkat etmişler. Ahmed Bedevi Kuran'ın verdiği bilgilere göre "komite istibdat devri için muzır kabul edilen, Hürriyet fikirleri taşıyan eserleri tedarik ederek, talebe arasında okunmasını temin ediyordu. Aynı zamanda itimade şayan görünen mekteb arkadaşları komiteye ihtale çalışıyordu" (17) Kadroların eğitimi ve kitleselleşmenin koşut gittiği anlaşılıyor. "Propoganda esası munis ve cazipti. Milli duyguyu takviye ve vatan hissini nemalandıracak (çoğaltacak) mahiyette idi. Ruhlarda gayri iradi varolan yanlış itiyatlar (alışkanlık) köreltildikten sonra gayeye doğru gidiliyordu." İhtilalciler teorik eğitimin yanısıra ruhlarını eğiterek davranışlarını disiplin altına alıyorlar.

Kuran'ın anlatımlarına göre Cemiyetin birinci amacı saltanatta değişiklik yapmaktı. Bu amaçla Abdülhamite düzenlemen iki suikast girişimi de başarısız oldu . Olayları şöyle oldu: Örgüt üyesi Erzincanlı Şevki'ye görev verilir. Plana göre Şevki padişaha bir telgraf çekerek hayatın tehlikede olduğu hakkında birtakım bilgiler vereceğini söyleyerek huzura çıkmak ister. Bu kadarını başarır huzura çıkar lakin Abdülhamit Rıza'yı yaver yapar. "Şevki yaverlik payesine ulaşınca, milli vazifeyi unutur gibi olur. Eski husumetkar lisanında, şimdi duayı padişahı gezmeye başlar" Abdülhamit'in Şevki'yi satın aldığı anlaşılınca suikast işi Rıza'ya verilir. Rıza Yıldız Camiinde suikast yapabilmek için padişaha yaklaşıp "padişahım çok yaşa" naraları atarken Ermenilerin bombası dışarda patlar.Bu sayede Sultan kurtarmayı başarır. Cemiyet böylece Hamit'i öldüreceğine bilmeden Hamit'i ölümden kurtarır.

Komite giderek gelişerek başka okullara Hukuk, Mülkiye ve Tıbbiyeye sıçramıştır. Diğer Okul temsilcileriyle birlikte toplantılarda haberleşmelerin diğer bir öğrenci Örgütü olan "Cemiyeti inkilâbiye" tarafından yapılmasına karar verilmiş. Üyeler haberleşmelerinde şifre kullanıyorlar, buluşma gün ve saatlerini önceden tesbit ediyorlar"

gazete ve muhabere evrakının bırakılacağı yer olarak Yenicami'deki şemsiyeci dükkanı kararlaştırılıyor. Yalnızca okul sorumluları birbirini tanıyor. Diğer üyeler birbirini tanımıyor.

Harbiyeli Osman ve Küşat isimli öğrenciler aldatmalara kapılarak arkadaşlarını ihbar etmişlersede ihbarcıların verdiği isimler ve bilgiler sınırlı kalmıştır. Daha fazla bilgi alabilmek için mahkeme üyeleri sanıklara rütbe ve memuriyetler teklif etmiştir. Sanıklardan biri olan Ahmed Bedevi Kuran bu önerilere verdiği cevapta "Namussuzluk mukabili göğsümde yaver kordonu taşımaktansa, boynuma ip takılmasını tercih ederim" demiştir. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte sanıklar serbest bırakılır.

Harbiye öğrencileriyle Abdülhamit'in arası hep soğuk olmuştur. 1908 yılında meşrutiyet ilan edildikten sonra İstanbul'daki Okulların bütün öğrencileri nümayişler yapmışlar. Yıldız sarayına giderek padişaha sevgilerini göstererek "Padişahım Çok Yaşa" naraları atmışlardı. Yalnız Harpokulu öğrencileri bu gösterilere katılmamışlardır. Meşrutiyete rağmen Abdülhamit sempatizanı öğrenci yoktur.

Meşrutiyetten sonra Harbiye öğrencileri Kurban Bayramında Yıldızda yapılacak Bayram selamlığına çağrılır. İstemeyerek Yıldız'a götürülen öğrenciler, çay ikramını redederler. Abdülhamit'in gönderdiği pasta ve kurabiyelerde rededilir. Harbiye öğrencileri bununlada kalmamızlar, Abdülhamite karşı tepkilerini "cüma selamlığında padişah geçerken alkış tutmayarak" ve her akşam yoklamasında söylenen "padişahım çok yaşa" diye bağırmayarak gösterirler.

Meşrutiyet ilan edildikten sonra Abdülhamitin tahtta kalmasını hazmedemeyenlerin başında Harbiye Öğrencileri gelir "Harbiye Mektebi talebeleri Abdülhamit halledilmedikçe meşrutiyetin yeniden tehlikeye düşmesinden korkarlar." (18)

Cemiyeti İnkilabiye

İhtilalci Askerler Cemiyetinden başka Cemiyeti inkılabiye'de aynı amaçlarla Eylül 1904'te kurulmuş gizli bir örgüttür. İlk Önce mercan İdadisinde kurulan örgüt, öğrencilerin Mülkiye'ye devam etmeleriyle birlikte burada da devam etmiş Hukuk, Harbiye ve Tıbbiyeyle ilişkilere geçerek alanını genişletmiştir. Yaz tatili için gittiği Giritte Jön Türklerle temas kuran Hamit Bey, İstanbul'a döndükten sonra örgütü kurmuştur. jön Türk yayınları düzenli olarak getirilip propoganda yapılmış. Cemiyetin programıyla birlikte yayın organı olarak "Mecmuai İnkilâbiye" Dergisi çıkarılır.

Örgüt yapısı "İtalyan Karboneri"yi örnek alarak oluşturulmuştur. Bu açıdan da ihtilalci Askerler Cemiyetine benzemektedir. Cemiyetin Merkezini oluşturan beşkişi birbirlerini tanırlar. Diğer üyeler kendilerini cemiyete sokan ve cemiyete soktuğu kişiyi tanımaktadır. İstanbul'da yeraltında matbaa kurulmuş ve matbaada basılan bildiriler kapı altlarından ve pencere aralarından atılmıştır. Bir kaç kez tevkif olmuşlarsa da örgüte ait belge ve bildiriler ele geçirilememiştir. Cemiyet İttihat ve Terakkiyle temasa geçmek istemiş fakat Paris Merkezinden gelen cevap Cemiyeti tatmin etmeyince, Cemiyet Prens Sabahattin'in Teşebbüsü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet"nin şubelere ile temasa geçmiş, bu cemiyetin İstanbul Şubesi haline gelmiş. Meşrutiyet sonrası Teşebbüsü Şahsi Ademi Merkeziyet Cemiyeti merkezi İstanbula taşınınca merkezle kaynaşılmış ve sonrasında kurucular "Nesli Cedid Klübü"nü oluşturmuştur.

Darülfünun

Osmanlının ilk üniversitesi Darülfünün İstanbul Üniversitesi) dört kez açılmak zorunda kalmıştır.

Darülfünunun ilk açılışı 13 Ocak 1864'tür. ilk açıldığında dersler konferans biçiminde halka açık yapılıyordu. Dersleri izleyen öğrenciler bir eğitimden geçmeden derslere katıldıkları için dersleri izlemekte güçlük çekiyorlardı. Darülfünun binası yanınca kapanıyor.

Darülfünun'un ikinci açılışı 20 Şubat 1870 yılında olmuştur. 1872 yılında tekrar kapanır, çünkü ne yeterli eğitim verebilecek hoca nede dersleri anlayabilecek öğrenci vardır. Öncelikle Darülfununa öğrenci yetiştirecek lise düzeyinde okullara ihtiyaç vardı. Darülfünun Müdürü Hoca Tahsin Efendinin "Hükm-ü Esrar-ı Mai"sini (su ve buharlaşma) çok az anlayan oluyordu. Darülfünunun açılmasıyla medrese kökenli hocalar ve medrese öğrencileri geleceklerinden kaygı duymuş ve Darülfünunun kapatılması için padişaha baskı yapmışlardır.

Üçüncü Darülfununun açılış yılı 1874'tür. Mahmuttan başlayan Medrese dışında öğrenim geleneği zamanla imparatorlukta yüksek öğrenimi amaçlayan bir kitle de yaratmıştı. Bunlar ya Abdülhamit'in baskısıyla yurtdışına kaçıyor ya da izin alarak Avrupada öğrenim görüyorlardı. Dönünce de Abdülhamit'in kuyusunu kazmaya başlıyorlardı. Giden öğrenciler özellikle Pariste öğrenim görüyorlardı. 1871 Paris Komünü deneyi imparatorluk Merkezinde de tartışıldı. Fransız elçiliği komüncülerin davranışını hunharlık, haydutluk ve eşkiyalık olarak nitelendirilmiştir. 25 Temmuz 1871'de Fransız Elçiliğinin kışkırtmaları sonucu sadrazam Ali Paşa imzasıyla bir emirname yayınlanmıştır:

"İşçinin kapitalistle zenginlik ve nimetlerinden faydalanma hususunda eşitliğini sağlamak amacıyla ortadaki malları onlarla ortaklaşa idare etmek gibi zararlı fikirler... Avrupanın her tarafına yayılmış bu fikirleri besleyenler Enternasyonal adıyla büyük bir dernek kurmuşlardır... bu gibi fikirlerin gerçekleşmesi –Allah göstermesin!– türlü türlü ihtilaller ve çatışmalar doğurur. Bu gibi zararlı fikirlerin imparatorluk sınırları içine girmemesini sağlamak ve bu fesatçı fikre saplananların maksat ve emellerine ulaşmalarına kesin olarak fırsat verilmemesi için gerekli tedbirler almak hükümetin ödevidir." (19)

Osmanlı Padişahları Avrupadan gelebilecek fikir akımlarına özelliklede ihtilalci fikir akımlarına karşı kapıları kapamaya çalışmışlar bundada başarılı olmuşlardır. İleride Osmanlı Sosyalist Fırkasına değinirken soyalizm-osmanlı ilişkilerine de değineceğimizden, geçiyoruz.

Mekteb-i Hukuk

Mekteb-i Hukuk Darülfunun üçüncü kez açılış tarihi alan 1874 yılında Darülfününa bağlı bir fakülte olarak açılmıştı. Hukuk ve Darülfünün öğrencilerinin etkinliği daha çok Meşrutiyet sonrası (1908) olmuştur. 1908'de yasal olarak Hukuk Talebe Cemiyeti kurulmuş ve bu Cemiyet 1912 yılında Darülfünün talebe cemiyetine iltihak etmiştir. Daha önce anlattığımız İhtilalci Askerler Cemiyeti ve Cemiyet-i İnkılabiye Hukuk öğrencileriyle de ilişkiye geçmiştir.

Selameti Umumiye Kulübü

Fransaya gidip dönmüş Fuad Şükrü Beyin önderliğinde çoğunlukla hukuk talebelerince 1906 ya da 1907 yılında kurulmuş bu gizli örgütün yazılı bir programı yoktur. Cemiyete giriş ise sözlü yeminle olur. Davalarına ihanet etmeyeceklerine dair yemin ederler ve her hangi bir yakalanma durumunda yanlarında intihar edebilecek kadar zehir taşırlar. Klüp Jön Türk yayınlarını gizli olarak dağıtır. Çalışmaları daha çok Meşrutiyet sonrasında olmuştur. Meşrutiyet sonrası gizlilikten açığa çıkarak Osmanlı Demokrat Fırkasını kurmuşlardır.

Osmanlı'da Darülfünün'un dördüncü ve son açılışı 19 Ağustos 1900'dür. Yücel Aktar, Darülfünün'ün dördüncü kez açılışını öğrencilerin denetim altına almanın yanısıra böyle bir ilim müessesinin Osmanlıda var olduğunu dosta düşmana göstermek olduğunu söylüyor (20)

1903–1908 yıllarında Maarif Nazırı olan Haşim Paşanın ünlü sözü "mektepler olmasaydı Maarifi ne güzel idare ederdim" sözü o dönemi çok iyi yansıtır. Bu dönemler bütün okullarda gizli öğrenci örgütleri vardır ve Abdülhamit'in bütün gayretlerine, okullara hafiye sokmalarına rağmen muhalefet giderek artmıştır.

Darülfünun Talebe Cemiyeti

Darülfünun Talebe Cemiyeti 14 Ekim 1910 tarihinde kuruluyor. Darülfünün Talebe Cemiyetinin amaçları hazırlanan tüzükte şöyle belirtilir:

"Cemiyetin maksat ve mesleği Darülfünün-ı Osmaniyi teşkil eden diğer şubelerde birleşmeye davet ederek (Burada ayrı kalmakta direten Tıbbiye öğrencileri kastediliyor) Osmanlı talebe hayatında fikr-i ilmi ve toplumsal yaşamın gelişmesine hizmet ve darülfününu ilgilendiren talebenin yetkili bulunduğu konuları ilerleme amacına ulaştırmak için ortak girişimde bulunacaktır." (21)

Madde 10'de ise yaşı yirmiden aşağı olmayan bütün darülfünün öğrencilerinin doğal üye sayılacağı belirtilir. Tüzükte derneğin amaçlarına ulaşabilmesi için bir yayın ve ilerde okul ve kütüphane açılacağı belirtiliyor. Dönemin bütün cemiyetleri gibi "Darülfününü Talebe Cemiyetinin siyasetle hiçbir alakası olmadığı" belirtiliyor.

Jön Türkler ve İttihat ve Terakki

Osmanlı Devletini özgürlükçü yollarla kalkındırmak amacını güdenlere İngilizce 'Young Turks' Fransızca "Jeune Turc-Jön Türk" denildi. Genç Osmanlılar, Yeni Osmanlılar hep aynı anlama gelir.

Avrupada gerek I. Meşrutiyet için çalışan Namık Kemal kuşağına gerekse II. Meşrutiyet için çalışanlara Jön Türk denildiği halde Jön Türk denince daha çok 1889'dan sonraki dönemde Meşrutiyet için çaba harcayanlar kastedilmiştir.

I. Jön Türkler 1865 yılında istanbulda Belgrad Ormanlarında piknik yapan altı kişi tarafından İttifak-ı Hamiyyet adında gizli bir örgüt kurarlar. Bu örgüte yeni Osmanlılar Cemiyetide denir. Namık Kemal ve arkadaşları Tanzimatın üç paşasından Ali ve Fuat Paşaları Büyük devletlere karşı fazla tavizkar buluyorlardı. Osmanlı bütünlüğü ve egemenliğinin korunmadığına ve devletin dağılmaya doğru gittiğini düşünüyorlar. Yeni Osmanlılar için birinci amaç Osmanlıyı kurtarmaktı. Yalçın Küçük Yeni osmanlıların iki özelliğinden söz ediyor:" Birisi çok genç olmaları. Yeni osmanlıların gençliğini iki anlamda kullanıyorum. Önce bu harekete katılanlar genç; Tarihlerini başlattıkları zamanlar henüz yirmisindeler. Ayrıca hareketleri genç; Türkiye'de yenilik hareketleri pek yeni. Birinci özellik buradan çıkıyor: Bir birikim yok. ikinci özellik ise, daha basit bir saptama: Çok çeşitli etkenlerin altındalar. Kemal, uygarlığı isteyen ve özgürlük içinde yaşayan bir halk yaratmaya çalışıyor. (22) Yeni Osmanlılar amaçlarına ulaşabilmek için sultanı kazanmayı düşünüyorlar.

Asıl İttihat ve Terakkinin (Birlik ve İlerleme) adı ilk kez 1889 yılında "İttihad-ı Osmani" (Osmanlı birliği) adıyla duyulur. Mekteb-i Tıbbiye öğrencilerinden küçük bir grup bu gizli örgütü kurarlar. Aynı yıl Pariste kurulan "İttihat ve Terakki Cemiyetiyle birleşme yapılır ve bu ad benimsenir. "İttihat ve Terakki, asker ve sivil kökenli gençlerin bir örgütü olarak kuruluyor; zamanla subay ve sivil aydınlar aynı komitelerde çalışıyorlar" (23) Niyazi, Enver, Talat, Cemal, Cavit, Dr. Nazım, Kara Kemal yola gençken başladılar. Bu örgütün program, Tüzük ve *Örgüt* yapısını yakından inceleyelim.

İttihat ve Terakkide Üyeliğe Kabul

İttihat ve Terakki Cemiyeti Kurulduktan kısa bir süre sonra hızla genişlemiş bir çok yerde şubeler açmış, özellikle öğrenciler arasında yayılmıştı.

1906 yılında Osmanlı Hürriyet Cemiyeti İttihat ve Terakkiyle aynı amaçlar doğrultusunda çalışmaya başlamış ve Cemiyet 27 Eylül 1907 yılında İttihat ve Terakkiye İltihak etmiştir. Osmanlı Hürriyet Cemiyetinin amaçları örgüt yapısı ve üyeliğe kabul biçimi İttihat ve Terakkiyle aynıdır.

Cemiyetin kadroları a) Türklerden b) Gençlerden c) Yönetenler sınıfı mensuplarından d) Burjuva zihniyeti niteliğini taşıyanlardan oluşuyordu (24)

"Cemiyetten bir üye, üye alınabilecek uygun bir kimseye rastlarsa, onu iyice araştırdıktan sonra Cemiyete alınmasını öneriyordu. Cemiyet bunu kabul ederse, adaya durumu kimseye açıklamamaya and içmek şartıyla, teklifte bulunuyordu. Razı gelirse rehberi (onu tanıyan üye) onu gece vakti

gözleri bağlı olarak Cemiyete girmek için and içme töreninin yapılacağı eve getiriyordu. Eve girince bir odaya sokuluyor, rehberi gözlerini açıp Cemiyete girmek konusunda israr edip etmediğini soruyordu. Olumlu cevap alırsa, adayın gözlerini yeniden bağlayarak başka bir odaya sokuyor ve bir masanın önündeki iskemleye oturtuluyordu. Üç kişilik and içme kurulundan biri yazıyla bir söylevi ona okuyordu. Bunda 'milletin gaspolunan hukuk-u serihası ve vatanın duçar-ı zaaf" olmasının nedenleri açıklanıyordu. Sonra, Cemiyete girme niyeti yeniden soruluyordu. Israr etmesi halinde, aday ayağa kaldırılıyor. Sağ eli masanın üzerindeki Kur'ana, sol eli tabanca ve hançer üzerine konuyor ve yemin tekrar ettiriliyordu. Yemin bitince loşlandırılan odada adayın gözleri açılıyor ve omuzlarından ayaklarına kadar kırmızı bir kumaşa bürünmüş, yüzlerinin yalnız göz yerleri açık olan siyah maskeli and içirme kurulunu görüyor ve 'heybete uğruyordu'. Bundan sonra artık cemiyete girdiği "Kardeşlerinden' her türlü yardımı göreceği, bir ihanette bulunursa "Bizarure" öldürüleceği, Cemiyet numarasının ve cemiyet emirlerinin rehberi aracılığıyla bildirileceği anlatılıyor ve gözleri bağlanarak ilk gözlerinin bağlandığı yerde yeniden açılıyordu" (25) Cemiyete girişin törensel bir havayla yapıldığı hatta Masonları anımsattığı söylenebilir. Silah ve hançer üzerine yemin edilmesi ise İttihat ve Terakkinin mücadele yöntemleri düşünüldüğünde -cinayetler ve darbecilik– normal görünüyor.

İttihat ve Terakki'de Fedailik

Osmanlı da 1859 yılında Kuleli Vak'asıyla ortaya çıkan Fedailer Cemiyetinde bahsetmiştik. Fedailer Şeh Ahmede bağlıydılar ve ona bağlılıklarını bir senet vererek de gösteriyorlardı. İttihat ve Terakki de ise fedailik çeşitli kurallara bağlanmışdı. Fedailer yalnızca amaçlarına ulaşmak için ölümü göze alabilen kimseler olmaktan çıkarak bağlı olduğu örgüte karşı hakları olan bireyler haline tüzüklerle geçirilmişti. O dönemin Fedailiği bu dönemin Mafya Fedailiğinden farklı idi. Bir kez kişiye değil yüksek amaçlar uğruna Cemiyete bağlı idiler. Para kazanmak için Patronlarının pis işlerini değil yüce ülküler için adam öldürme gibi temiz işler yapıyorlardı!

Fedailik gönüllü bir görevdi. Zorlama yoktu. ama görev kabul edildikten sonra zorunlu bir iş haline gelirdi. Fedailiği kabullettikten sonra görevini yapmayan, ya da eksik yapan üyeler yirmidört saat içinde cezalandırılırdı. Fedailerin yapılacak işler konusunda öneri öne sürme hakları vardı. Fakat Merkez Heyetlerinin dışında, onlardan bağımsız kafalarına göre iş göremezlerdi. Cemiyet Tüzüğünün 55. maddesinde zor görevleri üstlenen fedailer için onların durumlarını iyileştirici onurlandırıcı nitelikte Cemiyetin Fedailere karşı yükümlülükleri sıralanmıştır: Fedailerin yardıma ihtiyacı olan ailelerinin geçimi sağlanacak, hal tecrübesi ile yaptıklarını anlatan kitaplar yazılacak ve 'arada sırada' kutsal mezarlarına gidilerek anma törenleri yapılacak ve 'nutuklar irad' olunacaktır" Cemiyet fedailer her hangi bir nedenle ölse bile öldükten sonrada hatırlanacağını yükümlülük altına almıştır. İttihat Terakkinin reformist bir programa sahip olmasına rağmen eylemde oldukça radikal olduğu biliniyor. Türkiyede şiddeti bir politika aracı olarak sistemli şekilde kullanan ilk örgüttür.

Disiplin

İttihat ve Terakki kendisinden önceki Jön Türklerden çok daha fazla disipline önem verir. Abdülhamitin baskı rejimi, çoğu Tıbbiye ve Harbiyeden yetişmiş ve orduda disiplini öğrenmiş yöneticiler için katı disiplin kuralları koymak zor olmamıştır. Gizlilik altındaki bir örgüt olması Cemiyetti Hafiyelere, Cemiyet dışı diğer kişilere olduğu kadar kendi üyelerinden de koruma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Cemiyetin 1908 yılında hazırlanan tüzüğünde hangi davranışların cezayı gerektirdiği ve suçlara verilen cezalar anlatılmıştır: 1) Yurdu ve Cemiyeti tehlikeye sokanlar 2) Hareketleri cemiyetin çalışmalarını kısıtlayanlar 3) Cemiyet amacına zarar verecek davranışta bulunanlar cezalandırılır. Suçlar üç şekildir: Kabahat, cünha, cinayet, "İlk iki suç hafif disiplinsizlikleri kapsar." "Cezalar, tevbih, tekdir ve para cezasıdır." Cinayet suçlarının cezası idamdır. Bu ceza İttihat ve Terakki üyelerinin ihanet derecesine varan davranışlarına verilir. Ayrıca cemiyet üyesi olmayıp" her ne kast ve niyetle olursa olsun" Cemiyetin kutsal, yurtsever hedeflerine varmayı engelleyenler de bu cezaya çarptırılır.

İttihat ve Terraki İdeolojisi

İttihat ve Terakki ve onun yanısıra diğer gizli örgütlerin disiplinli, sistemli çabaları sonucu 1908 Temmuzunda Padişah Abdülhamit Kanun-u Esasiyi ilan etmek zorunda kalır. 23 Temmuz tarihinden itibaren çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu ve halktan diğer azınlıklardan oluşan kalabalık her gün Yıldız sarayanı aşındırır. Padişaha sevinç gösterilerinde bulunulur. Okullarda hocaların nutuklarıyla başlayan yürüyüşler Yıldız sarayında Padişahın göstericilerinden bir grubu kabul etmesiyle ya da balkondan el sallamasıyla son bulur öğrenciler ve halk dağılırdı. Padişahım Çok yaşa nidaları İstanbulu kaplardı. Bu yürüyüşler sırasında, İngiliz elçiliğine gidip İngilterenin Meşrutiyeti koruması için sloganlar atıldığı olsada (Rıza Nur Öğrencileri arkasına takıp bunu yapmıştır) İstibdatın sembolu Abdülhamit Meşrutiyetin ilanıyla kendini affettirmiş oluyordu. Basın ve Cemiyet kurma özgürlüğü verilmiş mahkumlar affedilmişti. Dernekler birbiri ardına kuruluyor, gizli örgütler açığa çıkıyor, dergi ve gazeteler yayın hayatına başlıyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti Meşrutiyeti ilan ettirmesine ve halkın büyük desteğine rağmen açığa çıkmamış fakat Bakanlar kuruluna İttihat ve Terakki Üyeleri sokarak devlet yönetimini idare et-

meye çalışmıştı. Üçlü bir yönetim gözleniyordu Padişah-Bakanlar Kurulu-İttihat ve Terakki

Eski takvim 31 Mart yeni takvim 15 Nisan Olayı başarısız bir askeri darbe girişimi olarak gelmişti. Kemalistlerin gerici olarak niteledikleri ve irtica denildiğinde ilk önce gösterdiği bu olaydan sonra Abdülhamit tahttan indirilerek yerine daha uysal Mehmed Reşat tahta geçirilmiştir.

İttihat ve Terakki önündeki Abdülhamit engelini bu olayla ortadan kaldırmıştır. Sadrazam Mahmut Şevket Paşanın 12 Haziran 1913'te ittihatçıların düzenledği bir suikastla öldürülmesinden sonra, ülke yönetimini hep perde arkasından yöneten ittihat ve Terakki Cemiyeti İktidara tam olarak oturup Balkan Harpleri ertesinde Osmanlı Almanya ile birlikte Savaşa sokmayı başararak, kendi akibetini de hazırlamıştır.

1908 sonrası Padişahın mutlak otoritesinin yerini İttihat ve Terakki diktatörlüğü almıştır.

– Ülkede siyasal rejimi demokratikleştirme sorunu

– Ekonomik ve sosyal reformlar

– Feodal sistemin tasfiyesi

– İmparatorluğun toprak bütünlüğünü koruma kaygısıyla ulusal sorunlar

–Yabancı devletlerin içişlerine müdehale etmesi gibi sorunları ittihat ve Terakki çözememiştir. Feodal, aydın, asker kökenli Jön Türk kadrosu sınıfsal ve ideolojik yapısı sonucu, köklü ekonomik ve sosyal reformlar yapamamıştır.

İttihat ve Terakki iktidara tek başına oturabilecek güçteyken bir türlü oturmuyor. Parti ve Cemiyet, gizliden açığa çıkmama bir yana İttihat ve Terakki iktidara yaklaştıkça iktidardan kaçar halde.

İdeolojik olarak İttihat ve Terakki ideolojisi çelişkilerle doludur.İttahat ve Terakki ideologlarından Yusuf Akçura'nın kitabı "Üç Tarzı Siyaset"i Cemiyet ideoloji olarak kabul etmiştir. Osmanlı Birliği, İslam Birliği ve Türklerin Birliği. Bu üçünü birleştirmek oldukça zor. İslamcılığa sarılmak pek iyi bir seçim görünmüyor. Hem yüzyıllardır yıpranmış ve gericiliğin yatağı olmuştur. Hem de Osmanlının zayıflamasıyla birlikte Araplar İngilizlerin safına geçerek Osmanlıya "ihanet" etmiştir.

Osmanlıcılığa gelince, Osmanlıcılık başlangıçta Osmanlı devletinin bakası için gerekli ve zorunlu görünüyordu. Yunanlılar, Bulgarlar, Araplar Osmanlıdan bağımsızlık savaşlarıyla ayrılmışlardı. 1908 girişimi Osmanlıcılığın devamı için son girişimdi. Değişik milliyetten insanların Osmanlı çatısında kalmaları ancak onlarında temsil edilebileceği bir parlamentoyla mümkün görünüyordu.

İttihat ve Terakki İktidar olduktan sonra Türkçülük akımına daha çok sarıldı. Balkan Savaşları ve Birinci Savaş ve ardından gelen iç savaş Türkçülük ideolojisini güçlendirdi. Türkçülük "en ileri ve sağrılı düzeyine 1930 yıllarında ulaştı... Güneş-Dil Teorisi ile Türk Tarih tezi geliştirildi. (26)

Yalçın Küçük Tezlerinde İttihat ve Terakkinin Osmanlıyı kurtaracak bir programdan yoksun olduğunu belirterek İttihat Terakkinin Çelişkisini şöyle anlatır: "Gerçekten de hem diktatoryal yöntemleri kullanmak ve hem de birarada tutmak istediği çeşitli halk ve milletlere temsil olanağı tanıyan bir parlamentoyu açık tutmaya çalışmak veya hem bir yeni emperyal devletin güdümünde olmak ve hem de güçlenebilmek için Türk Burjuvazisini odak sayan merkantalist politikalara özenmek ya da hem enternasyonalist olmak ve hem de güçlü merkezi devleti Türk faktörüne dayandırmak, ayrıca hem laisizme dayalı bir batılılaşmaya özenmek ve hem de islamı, artık kalmış emperyal hevesler için kullanmayı düşünmek, bütün bunlar, iktidar eşiğine sık sık gelen İttihat Terakkinin ayaklarının birbirine dolanmasına yol açıyor. (27)

Jön Türkler ve İttihat Terakkiciler padişahı doğrudan karşılarına almadılar. İktidardan kaçtılar. Gelişen olaylar İttihat ve Terakki'yi iktidara itti. İktidarda iken evliya misali tüm muhalefeti içinde barındırmak istedi. Bu ideolojik karmaşada gençlik kışkırtmalara her an hazırdı. Gençlerin düzenlediği nümayişler 1908 Temmuzu ve 1912 yıllarındaki harp mitingleriyle üst düzeyde seyretmiştir. Öğrencilerin düzenlediği mitinglerin 1908–1902 yılları arasındaki kronolojik sırası şöyledir:

– **23 Temmuz 1908** Meşrutiyetin ilanıyla başlayan gösteriler. Bir hafta sonra gösteriler bıktırıcı bir sıklıkla devam ettiğinden yasaklanmıştır.

– **6, 7 Nisan 1909** İttihat ve Terakki muhalifi Hasan Fehmi Bey'in Galata köprüsünde öldürülmesi üzerine öğrenciler Bab-ı Ali'ye ve Yıldız sarayına gelerek katillerin yakalanması için gösteriler yapmışlardır.

– **31 Mart (15 Nisan)** Olayında öğrencilerin bu olaya katıldığı saptanmıştır.

– **3, 4, 7 Ekim 1912** Yönetimin Makadonyaya savaş açma yerine reformlar yapacağının duyulması üzerine 3 ve 4 Ekimde Harp lehine yürüyüşler yapılmış "Harp isteriz", "Filibe'ye Hücum–Sofya'ya hücum , Filibe Soya, Filibe Sofya" diye slogan atmışlardır. 7 Ekimde yapılan Bab-ı Ali Nümayişi Öğrenci olaylarının sonu olmuştur. 7 Ekimde öğrenciler ve gazetecilerin çoğunlukta olduğu, ulemanında katıldığı Miting olaylı geçmiş askerlerle göstericiler arasında çatışmalar olmuş Yıldız sarayının camları kırılmıştı.

Meşrutiyet döneminde genel olarak öğrenci gösterileri izinsiz olmasına rağmen herhangi bir soruşturmaya uğramamış ve gözaltına alınan olmamıştı. Bab-ı Ali Nümayişinde göstericilerden bazıları tutuklanarak dava açılmıştı. Daha sonra serbest bırakıldı.

Öğrenci olayları hükümetin yada padişahı devirmeyi hedef almamış, günlük olaylardan kaynaklanmış ve yanıp sönen olaylar biçiminde olmuştur.

Hasan Fehmi Beyin öldürülmesi sonrası öğrencilerin yaptığı gösteriyi İttihat ve Terakki yanlısı Tanin gazetesi şöyle değerlendiriyor: "Mektep talebesinin siyasi işlere karışmaları ve nümayiş etmeleri ve Meclis-i Mebusana kadar giderek 'açıklamalarda bulunun uz' diye ihtiratta bulunması acınacak şeylerdir. Öğrencilerin en mühim görevi vatanın geleceğini temine yönelik çalışma ve ilimdir. Günlük politika gibi tehlikeli bir ateş ile öğrencinin iştigal edilmesi vatan için yeri doldurulamayacak üzücü kayıptır. Gençlerimize nasihatimiz fiilen siyasete karışmamalarıdır." (28) Muhalefetteyken öğrencileri Namık Kemallerin eserleriyle uyandırmaya çalışan İttihat ve Terakkinin Yönetimde söz sahibi olunca öğrencilere 'siyasetle uğraşmayın' nasihati vermesi ilginçtir.

Harp Mitingleri sırasında yapılan Bab-ı Ali Nümayişi öğrencilerin yaptığı son gösteri oluyor.

Öğrencilerinde istedikleri gerçekleşiyor. Balkan harbi yapılıyor, oradan Birinci savaşa katılınıyor. Savaşlar gençlerle yapılıyor. Tüm gençlik silah altına alınıyor. Öğrenci Örgütlerinin yerini Paramiliter gençlik örgütleri alıyor.

Paramiliter Gençlik Örgütleri

Türk Gücü Cemiyeti: 1913 Haziranında kuruldu. Başlangıçta İttihat ve Terakkinin Gençlik örgütü olarak palanlanmıştır. aynı zamanda savaşa hazırlık örgütüdür. Gençlikten gelen İttihat ve Terakki için gençliği örgütlemek güç olmamıştır. Tüzükte belirtildiğine göre amaç: "Türkülüğü mahu ve inkirazdan kurtarmak ve istikbalen ecdadımız gibi sağlam ve kalabalık feyyaz bir nesil, vatanını, hukukunu, namusunu, mefahirini korumak için ancak kendi kuvvetine istinad eder bir Türk nesli vücuda getirmektir." (29) Amaç ortadadır sağlıklı bir vücud ve savaşkan bir nesil yaratma. Hitlerde de bu amaç vardır. Türkeş'in kurduğu komando kamplarının da ilk örnekleri buradan çıktığı söylenebilir. Cemiyete faal aza olabilmek için Osmanlı olmak yirmi yaşından gün almamış olmak ve spor yapmaya mani bir engelin bulunmaması gerekiyor.

Osmanlı Güç Dernekleri :Bağbuğu Enver Paşa tarafından Mayıs 1914 tarihinde kuruluyor. Türk Gücü Cemiyetinin amaçlarına yakın amaçları olan bu dernek nizannamesine göre; resmi özel tüm okullarda okuyan öğrenciler, okula gidemeyen gençler bu deneklerde zorunlu olarak örgütlenecektirdir. Genç ve Güç dernekleri bütün ülkeye yayılmıştır. "Dağ başını duman almış" marşı resmen bu derneklere mal edilmiştir.

Genç Dernekleri ise 1916 Martında Alman uzman Van Hoff'un önerisi üzerine milis örgütü olarak kurulmuştur. 12–7 yaş arasındakiler "Gürbüz Derneği" 17 yaşından yukarı olanlar "Dinç Derneği'nde örgütlenmiştir. Dernek üyesi olmak zorunludur. Derneklerin 31 yerde 706 Genç Derneği kurulduğu düşünülürse bu derneğin ne kadar yaygınlık kazandığı anlaşılır.

Osmanlıda Sosyalizm Düşüncesi

Sosyalizm düşüncesinin Türkiye'ye geç girdiği söylenebilir. Avrupa'ya giden Osmanlı aydınları Komte'u Liberalizmi Osmanlıya sokmalarına rağmen Marksizmden etkilenmişlerdir. Avrupada güçlü bir işçi sınıfı mücadelesi vardır. Marksizm ise işçi sınıfı ideolojisidir. Geç kalmışlığın eziklliğiyle Osmanlı aydını muasırlaşmak görüşünü vurgulamışlar. Ülkelerindeki istibdata bakarak bu istibdattan kurtuluşu Meşrutiyette aramışlardır.

Osmanlıda kurulan ilk işçi örgütü 1871 yılında **Ameleperver Cemiyetidir.** 1872 yılında tersane işçileri ilk grevi yapar. 1908'le birlikte işçi örgütlerinin sayılarında da artış olur. İşçi sınıfı hala sayıca az olmasına rağmen silah fabrikaları, maden ocakları, demiryolları, dokuma dericilik, matbaacılık gibi sektörlerde yoğunlaşmıştır.

Sosyalizm düşüncesi Osmanlıda daha çok Bulgar ve Ermeniler içinde vücut buldu. Ermeni ve Bulgar Milletvekilleri Mecliste sosyalist grup kurmuşlardır.

Hüseyin Hilmi'nin başkanlığında kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası Eylül 1910 yılına kuruluyor. Seçime katılmıyorlar. "İttihat ve Terakki karşısında muhalefetin klasik eleştirilerini getirmekten öte geniş bir ideolojik yapısıda olmamıştır." (30) Programında basın, toplantı özgürlüğü, tekellerin dağıtılması grev hakkı ve 8 saatlik işgünü gibi demokratik talepler vardı. osmanlının ilk sosyalizm örgütü olan bu Fırka küçük burjuva sosyalizmini savunuyordu. İştirak, Sosyalist, Muahede, İnsaniyet, Beşveret Fırka tarafından çıkarılan gazeteler arasındadır. İştirak gazetesinin logosunda "Biri yer, biri bakar kıyamet bundan kopar" atasözü vardı. Osmanlı Sosyalist Fırkasının gençler arasında çalışmaları yoktur. Fakat Osmanlıda Sosyalist bir gençlik örgütünün varlığı biliniyor.

Adından Ermenilerin kurduğu anlaşılan örgüt hakkında bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. İstanbul Hınçakyan Sosyal Demokrat öğrenciler Birliği. 9–22 Aralık 1911/İstanbul tarihini taşıyan ve Gaidz Dergisi Yazı Kurulu aracılığıyla sosyalist öğrencilere sesleniş şöyledir.

"Sosyalist Öğrencilere Çağrı

İtalyan-Türk Savaşı hala devam ediyor. Tek sebebi, İtalyan kapitalizminin saldırı siyasetidir... bu savaş kapitalist düzenini sonucudur... Savaşlar ancak sosyalizmle yok olacaktır.

Kahrolsun Savaş

Kahrolsun İtalyanın kapitalist Saldırısı

Yaşasın Sosyalizm

Bilinen başka bir gençlik örgütlenmesi de Kürt Hevi Talebe Cemiyeti"dir 1912 yılında İstanbulda Kürt asıllı hukukçu ve öğrenciler tarafından kuruluyor ve Roja Kürt dergisini yayınlıyorlar. Dr. Şükrü Mehmet Sekban "Balkan Harbinden önce kurulan Kürt üniversite Öğrencileri Derneği üyelerinin gerçekten Kürdistan'ın ayrılmasını düşündüklerine inanmıyorum diyor." (31)

DİPNOT

(1) Yücel Aktar, ikinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908–1918) İletişim Y. ist, 1990, s52

(2) Yalçın Küçük, Aydın üzerine Tezler I, Tekin Y. 2. Basım İstanbul 1985, s. 381-382 içinde softalar Vakası

(3) age, s. 394

(4) age, s. 24

(5) Küçük, Türkiye Üzerine Tezler II. Tekin Y. 3. Basım İstanbul s. 19

(6) Muammer Taylak, Saltanat 2. Meşrutiyette Öğrenci Hareketleri, Başnur Matbaası, Ankara 1969 s.2

(7) M. Taylak age s.2

(8) Y. Küçük AÜT II tekin Y. 2. Basım 1985 s. 276-290

(9) Age s. 291

(10) Age s. 291 içinde

(11) Age s. 378

(12) Age s. 324-325

(13) Y. Küçük AÜT II s. 26 içinde, Sultan Hamid Siyasi Hatıram.

(14) Y. Küçük AÜT II s. 33

(15) M. Taylak age s. 11

(16) Age s. 26

(17) Age s. 32-39

(18) Age s.70

(19) Dimitir Şişmanov, Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi, Belge Y. 2. Baskı Ocak 1990 s. 26–27

(20) Y. Aktar, age s.21

(21) Age s. 45–47

(22) Y. Küçük AÜT I. s. 646

(23) Y. Küçük AÜT III s. 286

(24) Sina Akşin, Jön Türkler ve İttihat Terakki, Remzi Kitabevi İstanbul 1987 s. 88

(25) Age s. 61–62

(26) Y. Küçük AÜT II s. 103

(27) Y. Küçük AÜT III s. 339

(28) Y. Aktar age s. 78

(29) Tarık Zafer Tunaya Siyasi Partiler I. cilt Hürriyet Vakfı Y. 2. Baskı 1988 s. 458

(30) Age s. 253

(31) Age s. 406.37

Yeni Dünya Düzeni ve sendikalar

C.ÇAKMAK

ABD emperyalizminin önderliğinde başlatılan ve Doğu Avrupa ülkelerindeki çözülmelerde de en etkili faktörlerden biri olarak bilinen "YENİ DÜNYA DÜZENİ" ne entegre olmaya çalışan koalisyon hükümeti, programına aldığı demokratikleşme paketini daha uygulamaya koymadı ancak her fırsatta kamuoyuna duyurmaya başladı:

Demokratik ve adil anayasa, tüm çalışanlara İLO ilkelerine uygun grevli-toplusözleşmeli sendika ve iş yasası, Paris şartlarına uygun insan hakları standartı, YÖK'süz özerk üniversite, hukuk devleti vs. Bu arada, hükümet sözcüleri ile TÜSİAD, TOBB, ve işveren Sendikaları gibi örgüt temsilcileri , koro halinde bir şarkıyı da ısrarla söyler oldular: Demokratik ve Örgütlü Toplum

Egemenlerin, tüm tarih boyunca kitlelere karşı, demokratik hak ve özgürlükler konusunda ne kadar acımasız, ne kadar cimri davrandığı bilinmektedir. Ve uğrunda mücadele verilmeden kitleler tarafından savaşarak kazanılmayan hak ve özgürlüklerin, siyasal iktidar tarafından, tefeci borcu gibi verilip, vadesi gelince de faizi ile tahsil edilir kuralının bu güne kadar bozulmadığı gerçeği unutulmamalıdır.

ABD'nin YENİ DÜNYA DÜZENİ'ne eklemlenmenin yolu, ülkedeki demokratik standartı yükseltmekten geçiyor. Fakat; hem sömürüyü artarak sürdürmek, o arada da demokratik standardı yükselterek örgütlü topluma geçmek Türkiye gibi ülkelerde ağır Faturalar ödemeyi gerektiriyor. Aralık ayında temel gıda maddeleri ve KİT ürünlerine yapılan zamlar resmi devlet rakkamları ile %80 lerde seyreden enflasyonla, bu faturaların hangi adreslere gideceğini açık şekilde ortaya koymaya başlamıştır.

Türkiye işçi sınıfının mücadele geleneğine bakıldığında; elde ettiği demokratik hak ve özgürlüklerini, bir biçimde maaş bordrolarına yansıtmayı becerdikleri görülür. YENİ TÜRKİYE DEMOKRASİ'Sİ adı altında sahnelenmeye çalışılan düzende ise; sınıf, azıcık demokrasi karşılığında, kanı ve can pahasına yarattığı mücadele kimliğini terketmeye zorlanmaktadır.

Batı'da sermaye, işçi sınıfının demokratik taleplerini ve yaşam düzeylerini yükseltmeye yönelik eylem ve çabalarını demokrasinin gereği olarak kabul etmiş, karşılığında da sınıf sermayenin kendi emeğini sömürmesini meşru sayarak kapitalist egemenliği kabuletmiştir. İşte bu noktada Sendikal önderliğin konumu ve işlevi, asıl amacı olan sınıf mücadelesini terkedip, işletmeler arası rekabetin hızlanması dolayısıyla üretimin artması sonucu, sermayenin çok daha fazla elde ettiği kâr'dan ücreti arttırımını sağlamakla sınırlanmıştır. Ülkemizde de sermaye artık kendi çıkarlarını

"Türkiye'de, egemenlerin, holding profösörlerine hatırlattığı, adını da Demokratik Çağdaş Sendikacılık yada Şeffaf Sendikacılık olarak belirlediği yeni sendikacılık anlayışının asıl amacı sınıf mücadelesini yok ederek Devrimci sendikal Önderliği nötrleştirmektir."

yeni düzen'e uygun biçimde sürdürebilmek için örgütlü kalabalıklara ihtiyaç duyuyor. Toplumsal muhalefetin en dinamik ve en diri gücü olan işçi sınıfımız ve örgütü olan sendikalar, bu saldırıların ilk ve önemli hedefleri durumundadır.

Yeni düzen icracıları; sınıfı yeni düzen içerisindeki sınırlara çekerek, onun, sınıf öfkesini ve tepkisini, bu alanda ve denetim içerisinde dile getirmesini sağlayacak önlemler almaya başladılar. Çünkü, işçi sınıfı, bu düzen sınırlarını aşarsa devrimci bir ivme kazanacaktır.

Bu gün, sendikaların genel durumlarına ve sendikal önderliklerin gündemlerine bakıldığında; Üyelerinin ekonomik talepleri ile sınırlı kendiliğindencilik anlayışının egemen olduğu görülür.

Bu haliyle sendikaların; sınıf uzlaşmacılığı ve bürokrat devlet sendikacılığı yapısıyla yeni düzenin önemli dayanaklarından biri olacağı kehanet sayılmaz.

12 Eylül goril yönetiminin azgın saldırıları sonucu, reel işçi ücretleri,neredeyse yarı yarıya düşürülmüştü. Sınıf, sosyalist önderlikten yoksun bir dönemde başlattığı 1989 bahar eylemleri ile gasp edilen ekonomik haklarının bir bölümünü geri alabilmeyi başardı. Ancak aradaki farkın kapatılmasına yönelik en küçük çabayı .bile göstermeyen sendika yöneticileri, daha bugün den Koalisyon hükümeti'nin vereceği demokrasi sadakalarına umut bağlamışlardır.

Yeni bir döneme giriyoruz. İşte bu dönemde, sınıfı bekleyen tehlike ve görevlerin değerlendirilmesi çok ciddi bir gereklilik olarak, önümüzde durmaktadır. Türkiye'de, egemenlerin,holding profösörlerine hatırlattığı, adını da Demokratik Çağdaş Sendikacalak yada *Şeffaf Sendikacılık* olarak belirlediği yeni sendikacılık anlayışının asıl amacı sınıf mücadelesini yok ederek Devrimci sendikal Önderliği nötrleştirmektir.

Nedir şeffaf sendikacılık?

İşletmenin muhasebesi, bürokratlaştırılmış sendika yöneticileri tarafından bilinir.Üretim ve Ücret planı bu duruma göre ayarlamak için işverenle ortak tavır alınır. Ücret artışlarında ve çalışma koşullarında işçilerin lehine masraflı düzenlemeler, bütünüyle işletmenin kârlılığına göre hesaplanır. Bu durum da, belki sendika yöneticilerinin toplumsal statülerini artırıcaktır. Ama, bu tüm işçi sınıfının bu günden çok daha yoksulluk ve zulme sürüklenmesi pahasına olacaktır. İşte bu tablo, işçi sınıfı ve toplumsal muhalefetin tüm unsurlarına çetin bir mücadele zemini hazırlıyor. Onlar demokrasilerini kendileri için, kendi yönetim aygıtlarını güçlendirmek ve yeni bir sömürüye hazır hale getirmek için istiyorlar. Böylesine tehlikeli bir virajda sınıf mücadelesinin geliştirilmesi, devrimci sendikal önderliğin, söz ve karar sahibi olmasını sağlayacak ve İş yeri örgütlülüğünün yaygın hale getirilmesi sonucunda,Yeni düzene entegre olmaya çalışan devlet sendikacılığı, etki alanını büyük ölçüde yitirecektir.

Böyle bir çalışma biçimini sırtlayacak devrimci işçiler; sendikaların ve devrimci sendikal önderliğin, süreç içerisindeki öneminin, geçmişten çok daha fazla olduğunu göreceklerdir.

İşçi sıfının siyasal örgütlerinin yaratılmadığı dönemlerde, ekonomik, demokratik taleplerin yanısıra, sınırlı siyasal taleplerin karşılanmasıda devrimci işçilerin önderlik ettiği sendikalar tarafından kucaklanmasını gerektirir.

Bu gereklilikle; sendikalara siyasal organizasyonların temel görevlerini yüklemeden, Ülkenin siyasi gündeminin oluşumunda ve değişiminde belirleyici olabilecek eylem yollarının açılması sağlanmalıdır.

Tekelci Devlet ve Paralı Eğitim

RESUL KARAKUŞ

Gençlik üzerine, bu yazıda ele alınacağı gibi, özelde öğrenci gençlik üzerine yapılması ve yazılması, tanımlanması ve yeniden ele alınması gereken birçok şeyin varlığı, bunun yanısıra, daha yakıcı ve dayatıcı olmasıyla karakterize olarak, devrimci sosyalist gençliğin örgütlenmesinin zorunluluğu bizim hareket noktamızın çekici motoru olmalıdır.

Daha önce ortak ifadesini buldu. (1) Gençliğin kendi özgün dinamikleri ile, toplumsal-sınıfsal konumlanışının bir bütün olarak kavranarak ele alınmasından yanayız.

Öğrenci gençlik hareketinin günümüzde tıkanmış ve politika üretemiyor olmasını, yalnızca üst düzeydeki proletar örgütlenmelerin hareketsizliğine, ya da yalnızca Oniki Eylül gibi bir buldozerin öğrenci gençliğin beyin kıvrımlarını düzleştirmesine bağlamak yeterli olmuyor. Öğrenci gençliğin, belirli, ama imkanı olan bir çok hakkı kazanmakla, geldiği noktadan hoşnut olması mümkün değildir. Daha kötüsü, geldiği nokta, aslında gelmesinin en kolay olduğu noktadır. Devrimci hareketlerin, akademik alanda da sistemin akademik pozisyonuna yönelik doğrudan bir çalışma yerine, bütün çalışmaları kendi dar politik söyleminin slogan aralarına sıkıştırması, günlük politika ve pratik umurlar uğruna genel politika ve nesnel umarlardan uzaklaşmayı doğurmasına neden olmuştur. Bu da bir nedendir ve kendimize soracağımız sorunun önemlerindendir

Böyle bir genel görünüm ve artık soruyu kendimize de sorma alışkanlığı görevini yerine getirdikten sonra, nesnelliğe tekabül eden, dar, soyut ve tortulaşmış politik davranış ve düşünce zorluğunu kırmaya yönelen yeni politikalar üretmek gerekiyor. Politikanın nesnellikte üretildiği ya da ürediği düşünülürse, konuyu, tartışmayı nesnelliğin öğelerine çekmekte yarar var.

Tartışmalarda ortak kavramların kullanılması gereksiz sıkışma ve dağılmaları önler. Daha da önemlisi doğru kavramların, ortak kavramlar olmasına çalışmayı ihmal etmemek gerekir.

İktidar

Türkiye'de iktidar, parlamento dışında odaklaşmıştır.

Tüm politik veriler de bunu doğrulamaktadır. iktidarın parlameto dışında odaklanmasını kavramadan, tekellerin üniversite üzerindeki politikalarının kavranamayacağınını düşünüyoruz.

Tekelci devlet geçirdiği evrime paralel olarak, tüm toplumsal alanları da buna göre düzenleme gerği duyuyor. Bizim burada ele alacağımız konu ise bu toplumsal alanlar içinde tekellerin üniversiteler ve üniversite üzerinde uyguladığı politikalardır. Yirmidört Ocak Kararları, Oniki Eylül,YÖK, emeperyal eğilimli Türkiye kapitalizmi,- mütevelli heyetleri özel statü, bütünün doğrusallığı içinde üniversitelere yansıyan politika genelini ve paralı eğitim özelini ele almaya çalışacağım.

Bilginin maliyeti

Bütün insani değerlerin, hayalgücünün dahi metalaştığı tekelci kapitalist sistemde eğitimin bunun dışında kaldığını düşünmek saflık olur. Paralı eğitimin nicel olarak herkese eşit, nitel olarak değişken ve eşitsiz bir ağırlığı vardır. Nitel ağırlığın değişken olmasını, üniversite öğrencisinin yer aldığı-büyük ölçüde ebeveyninin yeraldığı ve kendinin de bağlı olduğu toplumsal-sınıfsal konumlanışı belirliyor.

Genel olarak paralı eğitim yalnızca üniversitelere özgü bir politikanın sonucu değildir. Türkiye'de bunun belirgin nedeni, Türkiye kapitalizminin ve devlet yönetme biçiminin, yani devletin yönetim giderlerinin içindeki eğitime ayrılan payın rolü ve sistemin karakteridir.. Baskı ve denetim gücünü kullanarak uygulanmaya çalışılan paralı eğitim politikası, daha çok baskı ve güvenlik ihtiyacına yönelik olan askeri-polisiye harcamalara pay çıkarılmasının da doğrudan etkilediği bir sonuç oluyor. Örneğin sağlık harcamaları gibi perifer alanlar bu bağlantı içinde az pay almak zorundadır.

Paralı eğitim, kapitalizmde zorunludur. Batı kapitalizmindeki parasız eğitim de eğitimin ve, eğitimin sonuçlarının da, bir bütün olarak piyasa ilkeleri ve koşulları içinde örgütlenmesinin başka bir yönüdür. Her kapitalizmin kendine özgü uygulamalarıdır öne çıkan.

Bunun zorunlu sonuçlarının faturasını da üstünde oturduğu sınıf ve tabakaların sırtından çıkarmaya çalışıyor. Paralı eğitimin nesnel gerekçesi de budur.Sömürdüklerine yaptığı ve kendini yeniden üretebilmek için zorunlu olduğu asgari hizmetleri, topluma, toplum için yaptığı hizmetler olarak göstererek bu faturayı ödetmeyi haklılıştırmaya çalışıyor.

Eğitim politikasının değişme mantığı

Üniversite alanının ekonomik-politik alanın bir parçası olmasının kanıtı, değişen ekonomik-politik durumların, gereksinim ve amaçların, üniversitelerin yönetilmesinde ve akademik mahiyeti üzerinde yapılın değişikliklerdir.1919 Darülfünun'dan, hatta öncesi üç Darülfunun'u dahi sayabiliriz,1933,1946,1961,1973,1982 ve sonrası bir çok düzenleme...

24 Ocak kararlarının toplumsal dinamiklerin sürekli radikal çıkış sergiledikleri dönemde uygulanamayacağı, burjuvazinin tekelci yöneliminin bir terörle geçişi zorunlu kıldığı bir zamanda burjuvazinin ve bağımlılık içinde olduğu emperyalistlerin desteği ile faşist darbeyi gerçekleştirmiştir. Toplumsal-sınıfsal bütün alanlarda, askeri, siyasi ekonomik alanlar başta olmak üzere bir bütün olarak toplumsal-sınıfsal alan ve kurumlar, bütün ayrıntılarına varıncaya kadar kontrol altına alınmış, Türkiye kapitalizminin özelliklerinin gerektirdiği her türlü düzenleme gerçekleştirilip, yukarıdan aşağıya merkezi bir biçim (emir-komuta) disipline edilmiştir. Yaklaşık sekiz yıl sürecek olan bu uygulamada eğitim-öğretim alanında da merkezi bir yapılanmaya gidilmiştir. YÖK bu merkezi yapılanmanın bir simgesidir.

Bu uygulamalar sömürülenler, ezilenler, eşitsizlikten ve şiddetten bunalan toplumsal sınıflar açısından tarihsel tahribatlara yolaçmış, uygulama alanı bulan yeni düzenlemeler ise, az çok kendine uygun bir yakın gelecek örgütlemeyi başarmıştır.

Üniversitelerde bilim ve sanat, piyasa ve piyasanın kontrol mekanizmalarının koşulları ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş, bilim adamı vasfı olması gereken kişiler de bu mekanizmada yerini almıştır.

Tekeller için varolan bir üniversitedeki eğitim mantığı kâr mantığına dönüşür. Bilim üretimi, teknolojik üretimin kıskacı altındadır. En az giderle en çok maliyet sağlama aksiyomu, eğitim sisteminde de kendini gösterir. Üniversite öğrencisine maliyetin bir bölümünü ve giderek tümünü yıkma gayesi bunun bir yansımasıdır.

1990 Nisan'ında Kanun Hükmünde Kararname biçiminde çıkarılan bir yasayla üniversite giderlerinin-cari hizmet ödeneklerinin-öğrenci başına yıllık olarak hesaplanıp, bunun %50'ye kadar olabilecek kısmının öğrencilere ödettirileceği sabitleşiyor.Burada yüzdelerin ayrıca bir anlamı yok. Temel düşünce her yıl arttırılacak harçların kılıfını oluşturmaktır. Devlet, hem yüzde üzerinde, hem de maliyet üzerinde oynayarak en uygun olanı saptayacak. Öğrenci başına hesaplanan cari hizmet ödeneğini (bir öğrencinin yılda kaç liraya malolduğunu) belirleyen şey üniversite tarafından sunulan "hizmet" değil, devletin zor aygıtlarının reorganizasyonu için gerekli olan paradır. Bütçeden ya da ilgili- ilgisiz fonlardan millitarizasyona ayrılan pay arttıkça, eğitim alanının sırtına daha fazla yük binecektir. Bu KHK ile ünüversiteler arası nitel farklılıkların mali olarak da ortaya konması gerekliliği, her ücretli grubu için ayrı üniversite modelinin de ilk işaretleridir. Her üniversite için ayrı maliyet hesaplamaları yapılacak ve sonuçta üniversitelerarası seçme, sınıfsal konuma göre belirlenecek.

Üniversite alanında yapılan birçok şey kendi bağırtılarını ortaya koyuyor. 1990 KHK'si ile Ekim 90 YÖK toplantısı özel statü-(mütevelli heyetleri) ile idare edilecek ve devlet aracılığıyla değil, doğrudan tekellerle bütünleşecek bir üniversite hazırlığı başladığını açıkça gösteriyor. Ekim 1990 YÖK toplantısında alınan bazı kararlara bakabiliriz:

- Kontenjan yıllık 110.000 arttırılmalıdır...
- Meslek Yüksek okullarının Türkiye'de nitelikli "ara eleman" yetiştirmekteki işlevi büyüktür...
- Yeni açılacak MYO'ların ekonominin ihtiyacı olan alanlarda belirlenmesi ve yer seçiminde sanayii bölgelerine yakınlık hususunun dikkate alınması...

Tekellerin dolaylı aktarımlarını-isteml erini dile getirmekten başka bir anlam taşımayan bu kararlar, bir YÖK toplantısında değilde bir şirket toplantısında çıkmışa benziyor. Bu, organik bütünlüğün doğal sonucudur. Rasyonalize edilen üretim sürecine uygun insan gücü sağlamayı amaçlamaktadır.

"Eğitim alanının bir bölümü sıradanlaştırılırken bir istihdam alanı olarak kullanılıyor, bir bölümü de uzmanlaştırılarak sistemin ihtiyaçları örgütleniyor."

Türk sermayesinin yeni durumuyla birlikte eğitim alanına sermayenin bakışı ve bu alanda müdahalesinde üniversite kavramı ile birlikte "meslek" ve "bilim" kavramları yerleştiriliyor. Bir çok üniversite diplomalı işçi yetiştirmek üzere organize edilirken, bir kaçına da ayrıcalıklar tanınarak; bir çok üniversitenin eğitim elemanı için kaynak olmak, iki, üst düzeyde teknik (askeri-politik) projelerin gerçekleştirilmesinin zeminini hazırlamak, üç bilimsel-teknolojik üretim yaparak, ya da bir üretime dolaylı katarak bu bilimin de ihracı amaçlanıyor.

Mütevelli uygulaması

Eğitim alanının bir bölümü sıradanlaştırılırken bir istihdam alanı olarak kullanılıyor, bir bölümü de uzmanlaştırılarak sistemin ihtiyaçları örgütleniyor. 1990 Ekim YÖK toplantısından sonra artık herkes mütevelli heyetini tartışmaya başladı. LİMME, MYO ve Mütevelli kavramları bir kümesel kesişme sergiliyorlar, bu kesişmenin çevresini de Türkiye kapitalizminin değişen durumu belirliyor. Uzmanlaştırılmaya gidilen bir kaç üniversitenin durumu özel statülü olarak belirleniyor. Mütevelli heyeti alanına özgü olarak tüm yetkilere sahip oluyor, istediği eğitim programını uygulayabiliyor.

Üniversite Mütevelli'nin projelerinin ihale alanı da oluyor. Ne istendiği, kaç paraya istendiği burada belirleniyor. Heyet, dördü doğrudan, ikisi dolaylı, ikisi Milli Eğitim bakanı tarafından atanan sekiz kişi ile, Üst Yönetim Kurulunun belirlediği dört aday arasından cumhurbaşkanınca uygun görülen rektörden oluşuyor. Atanacaklar için "toplum içinde temayüz etmiş iş adamları" tanımlaması getiriliyor. Üniversiteler bunlar tarafından idare edilecek. Türkiye'de tam anlamıyla bir tekel üniversitesi hüviyeti taşıyan Bilkent Üniversitesi'nin Mütevellisi'ne bakmak bu anlamda çok açıklayıcı oluyor: Rahmi Koç ve Ekrem Pakdemirli gibi toplumda "temayüz" etmiş kişiler bulunuyor.Temayüzlük, organik bir bütünlük kazanmış Türkiye kapitalizminin temsili ile eş anlamlı.

Mütevelli'nin somut olarak neler yapabileceğine de kısaca göz atılabilir. Para harcamasını ve diğer her türlü kaynak tahsisini gerektirecek konularda karar alabilecek. Üniversitenin bütçe teklifini hazırlayacak, öğrencilerden alınacak 'öğretim bedellerini belirleyecek, öğretim elemanları ile, idari personelin dağılımını sağlayacak. Şu an için özel statüye geçmiş üniversitelerdeki öğretim elemanlarının kazanılmış hakları korunarak. Öğretim elemanı transferini kolaylaştıracak sözleşmeli öğretim elemanı istihdamı amaçlanıyor. "Harcamayı ben belirliyorsam araştırmayı da ben belirlerim" Üst yönetim kurullarının ayrıca özel araştırma profesörleri de istihdam etme yetkisi var. Bunların maaşı holdingler tarafından ödeniyor. Kurumlaşmasa da bugün yaygın olarak bu tür ilişkilere hepimiz tanığız. Mütevelli ise bunu kurumlaştıracak. Holding maaşlı bu profesörler aynı zamanda geniş ayrıcalıklara sahip olacaklar. Üniversite içinde "özel araştırma enstitüsü" oluşturulacak.

2.10.1991 KHK'si ile değiştirilmek istenen iki önemli nokta daha var. Kapitalizmin belirli bir durumunun uzantısı sayılan YÖK, "icra kuruluşu" olmaktan çıkıyor, bir 'planlayıcı ve koordinatör' konumuna getiriliyor. YÖK, bir anlamda bu hazırlık dönemi sonrası icrai kurum niteliğinden doğal olarak tasfiye oluyor. kaldırılması buna denk düşüyor.

Sonuç yerine

Üniversite olgusu ve özerklik gibi kavramlar, doğal olarak sistem içinde ve ondan bağımsız bir alternatif olma özelliği olmayan kavramlardır. Bilimin ve bilimsel-sanatsal çalışmaların aracı devlet ya da mütevelli olan uygulattırıcıların kendi içinde alternatif görülmesi bir yanılsamadan ibarettir. Yeni durumun tekellerin dolaysız etki sahibi olduğu üniversitelerin oluşturulması gibi yeni bir biçim olduğu açık.

Sorunu içinde, çözümü dışında olan bu konunun, tartışılmasının yoğunlaşarak sürdürülmesi, bilim ve eğitimin kurtuluşu yolunda bilinçli eylemliliklerin gerçekleştirilmesi gerekiyor.

Hapishaneden kışlaya

YILDIZ TAN

Ankara otobüs terminalinde karşılaştım onunla. 80 öncesinde illlegal örgütsel faaliyette bulundu, yakalandı, idamla yargılandı, müebbet aldı, 10 küsür yıl cezaevinde yattı, son infaz yasasıyla tahliye oldu...

Şimdi Diyarbakır/Silvan'a gidiyor. Jandarma eri olacak

Nasıl olur? Nasıl yaparsın? gibi bir şeyler geveliyorum. Anlatıyor: erteletmeye çalışmış. Olamamış. Kaçak yaşamakla, askere gitmek arasında seçim yapmak zorunda kalmış. Kaçak yaşamak istemiyor, 'normal' bir yaşantı kurmak istiyor.'Bitireyim şu işi, geleyim' diye düşünmüş...

'İşi bitirmeye' Silvan'a gidiyor!

Karşılaştığımızda sevinçle kucaklamıştım onu, şimdi tutuklaştığı mı farkediyorum.

Oturup çay içecek, biraz laflayacak vaktimiz var. Öneremiyorum. Ve dalaşıp ayrılıyoruz.

Birazdan Silvan'a doğru yola çıkacak. Sonra... köy basacak, kadınları, çocukları dipçikleyecek, erkeklerin cinsel organlarına ip bağlayıp dolaştıracak, köylülere dışkı yedirecek, gösteri yapan hakın üzerine ateş açacak; ya 'şu kadarı kadın, şu kadar bölücü eşkiya ölü olarak ele geçirilmiştir, güvenlik güçlerimiz bölgede huzur ve güvenin devamını sağlamak için aralıksız çalışmalarına devam etmektedir' haberlerinin isimsiz kahramanı ya da 'bölücü eşkiyanın hain bir saldırısında şu kadar erimiz şehit edilmiştir' deki "şehit" erlerden biri olacak.

Belki daha dün aynı koğuşta yaşadığı, herşeyi paylaştığı, kolkola direndiği, birlikte 'asker değil, siyasi tutukluyuz' sloganını haykırdığı arkadaşlarıyla karşı cephelerde vuruşacak...

Bu çok çarpıcı bir örnek, ancak sosyalistlerin hepsi Silvan'a (!) gitmiyor. Askerlik 'görevlerini' başka bölgelerde ya da bedelli yapanlar da var. bu daha mı az vahim!

Siyasal, ilkesel bir tavır alış açısından, cephede savaşmakla, bu savaşı yürüten mekanizmanın herhangi bir yerinde yeralmak arasındaki fark ne?

Türkiye'li sosyalistler kötü bir sınav veriyor.

12. Eylül öncesinde her şeyleriyle " yasadışı" konumdaki sosyalistler, 12. Eylül sonrasında cezaevlerini tek muhalefet ve direniş odağı haline getiren sosyalistler, bugün " yasallık" adına ilkelerini boşlayıp akın akın askere gidiyorlar.

Örgütsüz ve politikasız sosyalistlerin bireysel çözümleri konumlarına, olanaklarına, geleceğe bakışlarına vs. göre farklılıklar gösteriyor. Çözümlerin kötü olanları var(bedelli veya bedelsiz askere gitme), kötünün iyisi olanları var (rapor alma veya kaçma.).

Fakat hepsinin ortak yanı, **bireysel olmaları ve sosyalistlerin enternasyonalist ve anti- militarist görevleriyle örtüşen siyasal bir tavır alışı dillendirememeleridir.**

Türkiye'li sosyalistler, örneğin Vietnam savaşında sıradan bir ABD'li vatandaşın bile ödeyebildiği bedeli ödemeye hazır değiller ve burunlarının dibinde süren bir haksız savaşta egemen mekanizmaların karşısında açıktan dikilecek ve toplumsal muhalefeti yönlendirecek moral gücü ve siyasal sağlamlığı gösteremiyorlar.

Bununla da kalmıyor. Sorunu- utançlarından olsa gerek-! adeta yok sayıyorlar. Her konuda tartışmaya ya da polemiğe aşırı hevesli olan Türkiyeli sosyalistlerin üzerine sanki ölü toprağa serpilmiş; anti-militarist propagandanın örgütlendirilmesi göreviyle ilişkilendirilmesi gereken askere gitmeme tavrı söz konusu olduğunda çıt yok.

'Utanmak' için yeterince nedene sahibiz, fakat kendimizle hesaplaşmaktan kaçamayız/ kaçmamalıyız.

Herşey bir tarafa, özellikle bedelli askere gidişler yoğunlaştığında, Kürt devrimcilerin alaylı bir sitemle sordukları: "Bizimkiler parasız askere alırken, neden ille para vererek askere gitmeyi tercih ediyorsunuz?" sorusu yanıtlanmayı bekliyor.

Sorunun, 12. Eylül'le açığa çıkan "sosyalizmin" uluslararası düzeyde yaşadığı bunalımla katmerleşen yıkımın, yabancılaşmanın-başka alanlarda da görülen-bir yansıması olduğu unutulmaksızın, çabalar, sosyalistlerin yeniden bilgi, bilinç ve coşku tazelemesi, kendine ve dünya görüşüne güven duygusunu yeniden kazanması, geleneğinde varolan kararlı, örgütlü siyasal tavır alış alışkanlığına yeniden dönmesi ve Kürt ulusalcı-devrimci hareketi ile enternasyonal dayanışmanın gereklerine de uygun düşen aktif bir anti-militarist propagandının örgütlendirilmesi yönünde yoğunlaştırılmalıdır.

Devrimcinin Ölümü

CAN KARDELEN

Arabadan indiklerinde, Boğaz'ın karanlığını çevreleyen İstanbul ışıl ışıl yanıyor, suya düşen ışıklar, akıntının üzerinde, gitmemekte direnerek çalkalanıyordu. Serin bir rüzgar vurdu Nerkis'in göğsüne. Usul usul voltalayan polis, durup korumaya aldı yaşanacak sahneyi. Köprüde duranları uyarmak için yavaşlayan trafik polisi otosu, geçip gitti kapıları açık duran renoyu, ve siren lambasını söndürdü.

"Dur!" dedi ekip şefi şöföre, "Arabamız bozuldu burada ve bu hanfendi de bunu fırsat bilip köprüden atlayacak." Cümle bitmeden durmuşlardı. "Hiç olmazsa ismini söyleseydin de, gazetelere verirdik!" dedi Nerkis'e dönerek. Dikiz aynasından bakarak bir orospuyla yatağa girmek üzereymiş gibi isterikçe gülüyordu direksiyondu; Eliyle saçlarını düzeltti; "Çöz kelepçeyi. Nerkis, başı dik, boşlukta tuttuğu bir noktaya bakıyordu. İndiler. Nerkis'de, o noktayı kaçırmadan bir tek hareketle indi arabadan. Serin bir rüzgar vurdu göğsüne; nöbetçi durdu, trafik otosunun siren lambası söndü.

Cellatlar, kurbanlarının dünyayı son bir kez görmesine izin veren saygıları olduğu için değil, onun, ölümünü görüp dönüp onlara yalvarması için birbirlerinden açık, arabanın yanında kaldılar. Nerkis, birkaç adım öne çıktı. Birbirlerine karışıp uğultuya dönüşen araba sesleri gecenin içinde bir tek noktada toplanarak uzaklaşıyorlardı. Sonra o nokta yuttu onları. Bir martı kanat çırptı korkuluklardan, suya süzüldü; ışıklar söndü, martı battı o anda.

Nerkis, bırakmadığı o tılsımlı noktayı genişleterek baktı Boğaz'ın karanlık sularına; rüzgar hafifçe dalgalandırdı saçlarını. Boğaz karanlık, onu çevreleyen İstanbul ışıl ışıl parlıyordu. Sonra birden ışıklar suya vuruyor, ve çırpınan dalgaların üzerinde birbirlerine değerek durmadan derinleşen bir vadiye akıyorlardı. Sonra bir tankere çarptı ışıklar; kırıldılar. Bağırmadan vadiye düştü gemi. Bir zorunlulukla birbirlerinden ayrılmak üzere olan, ama bir tek veda sözü söyleyemeyen iki dost gibi durdular karşılıklı; İstanbul ve Nerkis! Rüzgar durdu, dalgalar sustu.

Nerkis ona "sağol! demek isterdi usulca. Şu ya da bunun için değil, bir tek "Sağol!" yutkundu, " Yoldaşlarıma iyi bak" geldi dilinin ucuna. "Çocuklara ve Yaşarıma" bir de. Söylemedi. Ona "Bize ihanet ettin" de diyemedi; "Yıkılası İstanbul" yalandı. Bu şarkıyla onu incittikleri için ağlamak geldi içinden birden. Yutkunup geri itti gözyaşlarını. Onu ilk kez öylesi çıplak ve yalnız, çaresiz ve zayıf, ağlamaklı ve kırılgan, yaşlı ve yorgun kirpiklerini kırpsa boşanacak olan gözyaşlarını öpmek, yüzünü her yanının, ellerini en çok öpmek, "Ne kadar incittik seni değil mi? Ne kadar incittik! Ne kadar!" diye ağlayarak öpmek, öpmek her yanını, "ama ağlama; ağlama! Biliyorsun, biliyorsun kurtaracağız seni! Kurtaracağız! Kurtaracağız! Kurtaracağız! Kurtaracağız! " diye bağırmak geçti içinden. Sonra yeniden hepsinin üstünde "Kurtaracağız!" diye bağırmak geldi dilinin ucuna.

İstanbul..İçinde hırçın bir telaş, inat ve umursamazlıkla yaşayan insanları onlardan kaygısı yokmuş gibi, onlar, hayırsız, ama reddedemediği çocuklarıymış gibi uykuda bırakmış, yokluk içinde büyüttüğü, bir şey olacak diye üzerine titrediği, ama nasıl öylesine olgunlaşıp güzelleştiğini, yaşlandığını hatta anlayamadığı kızı, birdenbire, büyük, anlamlı bir yolculuğa çıkan, ama o yolculuğu engelleyemeyip kabul etmek zorunda kalan bir anne gibi, çaresiz, duruyordu gecenin içinde.

Ağlıyordu..."Biliyorum" demek istedi usulca. Gözyaşları, çaresiz kanayan bir pınarın, ondan ayrılmanın çırpınışı içinde, ama ışıltılı ve berrak damlalarıymışçasına düşüyorlardı; korkulukların demirlerinde sıçrayıp dağılarak, Nerkis'in, Yaşar'ı hissetti bir an Nerkis, pamuk, beyaz ellerini tuttular.

"Yavrum!" geldi dilinin ucuna; "Buna nasıl dayanırım!" diyemedi. Ona bir şarkı söylemek geçti içinden; "Bin bir çileyle..." diye başlayan "Ama bana kızma, kızma ne olur, olur mu?" geldi dilinin ucuna. Sonra diye sormak istedi; utandı, kızdı kendine. Göğsünü açıp almak istedi Nerkis'i. Bir adım attı adamlardan biri, çığlık çığlığa çığlık çığlığa çığlık çığlığa bağırmak istedi İstanbul! Bir şimşek düştü o anda, Boğaz'ın sularına, sesi gelmedi. Nerkis, çemberi daraltarak buldu yine o tılsımlı noktayı; son bir kez baktı gözlerine o yaşlı kadının; döndü, araba çalışmıştı. Rüzgar son bir kez okşadı alnını; bir dalga vurdu kıyıya. Ekip şefi yerine oturmuş, Fato ayakta kapıyı tutuyordu. Bir an, aynı noktada buluştu gözleri; acı duydu Nerkis. "Haydi, atın! Atın! Atın! Atın! diye bağırmak geçti içinden. Güçsüzlükleri acı verdi yine; bağırmadı. Ekip şefi kapıyı açarak Nerkis'e gözlerine bakmadan, "İnfaz ertelendi", Fato'ya da "Al şunu da gidelim hadi" dedi.

Kelepçeyi takmadılar.

Araba uğultuları geri dönüyordu. Merkez niye geç kaldıklarını sordu; arabalarının bozulduğunu söyledi ekip şefi telsize.

Işıklar yandı; birbirlerine sarılarak düştü akisleri dalgaların sırtına.

Sevgisizlik

AZAR GÖK

Artık elinizdeki çiçeklerle kimseyi kandıramıyorsunuz. Televizyon yayınlarının test edildiği göz bebeklerinizde silüetimiz küçülüp uçuklaşıyor ve gariptir ki rengi pembe.

Vitrinler, tezgahtarlar ve günlük yaşamın pratik tüketilişi, teknik bir kuvvetle üzerinize binen bir başka tanrı meta kültürü. İradenin küçülüşüdür ve inancın daralışı. Günde yirmidört saat yalnız bedeninizle uğraşır haldesiniz. Düşüncenin sınırları da tırnaklarınıza kadar.

Zaman diyorsunuz alıp götürüyor, hiç fırsatınız yok ya da mutlaka bir nedeni var, uykunuz geliyor.

Sevgisizlik çeken insanların çoğaldığı bir yerdeyiz. Sevgisizlik çektiriyorlar.

Üzülmekle mi başlamalı işe, ya da dağarcığımızda ne kaldı. Bir bakalım mı torbamıza? İşte tam da bir ihtiyar felsefesi, dağarcık.

Hayır! Ben size daha çok insan öneriyorum. Günde ononbeş saat birlikte olabileceğiniz insanlar, az televizyonlu insanlar, az gazeteli, az ücret alan insanlar, az sineması olan, az alış veriş yapan, az hesap yapan.

Çok insanlar öneriyorum size.

Çok dolaşan, çok çalışan, çok düşünen, çok sevişen, çok gülen, çok kızan, çok kavga eden, çok düşleyen, çok insanlar.

Niçin bu kadar gerginsin. Yatağa girdiğiniz insanı bir uzaklıkla seviştiriyorsunuz, kendinizle değil. Mesafede neler yok ki? Hemen bir başka olanakla, bir fırsat, bir şans ya da başka bir doyumla ayrılıyor ve uzağa düşüyorsunuz. Sevginizden emin olmak için onu tekrar etmek ya da ona tahammül ediyor görünmek de bir davranış biçimi ve tekerrür ediyor artık emin değilsiniz, emin olmalısınız ama değilsiniz. Bir başka fırsat, ölçü ya da kimlik, çünkü bu siz, o da bu değil.

Nasıl oldu bu hale geldiniz?

Sizi bölen ne?

Tüketen?

Pabuçlarınızı parlatan, nezaketi öğreten, gergin bir yay gibi sizi sokağınıza ve mesafelerinize fırlatan..?

Yoksa yeni bir kültürün ürünü müsünüz? Aileniz nasıldı? Anneniz de böyle mi severdi? Yoksa son yıllarda mı öğrendi neyin ne olduğunu?

- Bilmiyorum, bilmiyorum allahın cezası?

Son yıllarda o kadar çoğaldınız ki? Sevgi kendini üreten hale geliyor. Gördüğünüz gibi, elinizi kolunuzu bağlı hiss yorsunuz, üstelik sekiz saat koşuşturuyor günde, ayakların da bağlı hissediyorsunuz.

Herkese karşı bir uzaklık duyduğunuzdan yakınıyor nuz.Kendi uzaklığınızı anlatarak. Gizleyerek, yani bir başka.

Kendinize o kadar acımasız davranıyorsunuz ki, küfre rek, sürekli eleştirip "Ben böyleyim işte"... Ya da gizli g kendinizi daha çok severek, onu örtbas ediyorsunuz bu davra şınızla. Ama ne olursa olsun altında yatan bir gerçek var.

Tutarsızlık gibi görünen ve size iki türlü de davranma c nağı sağlayan bu durumda, ahlaki olarak kendinizi eleştii gerçek olarak bu tutarsızlığı ya da bencillik uçurumunu ha laştırıyor, sabitliyor ve orada durmayı bilinçli ya da bilinç seçiyorsunuz.

- Bilmiyorum, bilmiyorum, allahın cezası.

O kadar inanmış bir hale gelmişsiniz ve kimlikleştirmi niz ki bu durumu, sizin iyi eğitim almış ya da çok 'şey' bilen ri olduğunuz kesin. Dürtülerinizi doyurmak için ne hallere g yorsunuz?

Hukukunuzu bulmuşsunuz. Savunmanızı yapabilecek ka inanmışsınız ona.

Ancak içinizi ve bilincinizi zorlayan küçük bir ne var.Mesela sizi çok sevenler çıkabiliyor, henüz bu kült özümsememiş, ya da bu konuda bir şekilde eksik kalmış, h aynı nedenlerle... İşte o zaman bocalıyorsunuz, o bilincin kuyusunda uyuyan yılanla mücadele ediyorsunuz. Biliyorsu yılanlar zehirli ve zehirsiz iki türlüdür. Yılanınızın zehirli ol sı sizin için gerçekten büyük bir olanak olurdu. Bazan zeh almış ya da bağışıklık kazanacak kadar zehirlenmiş de olab siniz. O zaman sizinle tartışamam. Ancak bu tür vak'alar d azdır. Yılanla uzun süre mücadele etmek zorundasınız, çünkü rih sizinle başlayıp sizinle bitmiyor ve tırnaklarınızın ötesin dünya akıl almaz bir şekilde daha büyük, geniş. Antikor üret kadar da insansınız sonuçta. "Eks" olmuş değilseniz sizinl uğraşırım sonuna kadar.

- Beni rahat bırakın.

Ne geldiyse başınıza rahatlığınızdan.

- Daha ayrıntılı konuşabiliriz. Bana hikayenizi anlatın.

- Hakkımda o kadar karışık şeylerden sözettiniz ki nasıl layacaksınız?

- Karışık şeyler anlamayı kolaylaştırır, üstelik her şeyi iç bağıntısı vardır bir fikir sahibi olunabilir. Yalnızca durdu nuz yerden bakmayın.

- Sen kendini ne sanıyorsun ukala. Canımı sıkıyorsun.

- Ben de anlamak istiyorum kendimi, tehlikemi.

Ben de kendimi. Siz olmasanız buna ne gerek vardı. Ar hemen belirteyim, bugün insanla daha çok uğraşmak gereki Her şey genişledi.

- Her şey genişledi.

Yabancılaşmayı tartıştığımı sanıyorsunuz. Hayır, sizi ten şeyi tartışıyorum, koşullarınızı tartışıyorum, beni.

- Peki, nereden başlayacağız.

- Birbirimizi severek diyecektim, ama en iyisi sevdiğ den başlamak.

- O kim?

- Belki kendiniz.

...

Bu konuşma sürer gider. Ancak anlaması gerekenler, b lerin ya da rastgele iki olayın veya kişinin bir vukuatı, anla bir vukuatı olarak algılarsa konuyu, tartışma ya onlar da edilir.

Her şey genişler.

Romantik Sürgünler

AZAR GÖK

1800'den sonraki tarih insanın bir yanıyla belleğini bir yanıyla bilincini ve bütün yanlarıyla yaşamını yenileme isteğinin canlandığı, büyük soruların sorulup ütopyaların kurulduğu bir dönemi başlatır. İlkler her zaman, aynı zamanda temsilcisi oldukları sonun izlerini, çatışmalarını da bizatihi yaşadıkları için, büyük trajiklerdir. Günlük yaşamdan, anlık duygu, düşünce ve davranışlarına kadar bu trajik oluş nüfuz eder yaşamlarına. Bir anlamda romantiktirler. Kavramın içeriği çağının özelliği ve gerçekliği karşısında değişse de romantik olmak ancak trajiklerde doruğa ulaşır ve ödenen diyet yaşamın bütün küçük anlarıdır. Uykuda, rüyada, atılan her adımda yaşanan iç ve dış çatışmalar, sürekli gerginlik ve birden patlamalar, ya da sonsuz bir elveda.

Romantik Sürgünler 1800 ortalarında sahneye çıkmış, döneminin son ve başlangıç aşamasında yaşamış bir avuç Rus soylusunun yaşam öyküsü çerçevesinde, objektiviteyi, yaşam içinde (subjektivite içinde) yakalayarak aktaran bir güzel çalışma. Bir çok güzel çalışmasına Türkçe'de ulaştığımız dürüst burjuva bilim adamı E.H.Carr'ın uslubunda, yirminciyüzyıla sürülmüş bir romantık'in kendiyle hesaplaşma olanağını bulacağını görüyoruz. Carr, her zaman büyük bir çaba titizlik ve yetenek gerektiren, objektiviteyi, subjektivite içinde yakalama ustalığını bu kitapta gösteriyor. Ustalığı bence asıl tartışmasız kılan yanı ise bunu öyküleyerek başarmasıdır. Ortaya çıkan ürün, gerçeği bilgisini edebi özellikler ile öne çıkartan bir duygu-bilgi senteziyle kavranmasına yarıyor. Carr'ın başarısı buyken, okurun başarısı da yeni bir uslupla düşünmekten geçiyor.

Kitap, Herzen, Herveght Ogarev, Bakunun, Naçayev gibi dönemin önemli politik simalarının yaşamları ve mücadeleleri bütünde bir tarih ve tarih içinde özne-nesne bilgi ve duygu ile yakalanmış bir ders oluyor. Şunu kesinlikle duyumsuyorsunuz; gerçek duyguyla edinilmiş bilgi, doğru bilgidir.

Böyle bir kitap hakkında tanıtıcı bilgi vermek ve bu yazıda bir şeyler anlatmak, kitabı okurken alınacak duyum ve düşüncelere zarar verir. Ancak genel olarak söyleyeceklerimiz bu sakıncayı aza indirebilir.

“Hem yeni ve hem eskiyle birlikte, sadece toplumla değil, toplum olan kendinizle, kendi toplum olmak isteyen kendiniz arasında da çarpışmanız sürer.”

Mülkiyet ve sömürünün eleştirilmesi ve bunun insani değerlerle çatışmasının farkedilmesi, soyut, entellektüel düzeyde bir duyarlılıkla ütopik düşüncenin filizlenmesini doğurmuştur. Marks-Engels ve sosyalizmin bilimsel fikrinin de bu yüzyılda ortaya çıkışının böyle bir arka planı vardır. Bu nedenledir ki Marks ve Engels bu arkaplanla hesaplaşmak zorunda kalmıştır.

Bu arkaplanın anarşizme varan cephesinde Bakunun vardır. Burjuva idealizmi cephesinde Herzen vardır. Çevrelerinde de Rus despotizminde hem yaşama tarzı ile, hem düşünüş tarzı ile barınamayan, Avrupa'daki burjuva devrimlerin çekiciliğine yönelen bir avuç aristokrat kökenli Rus aydın.

Politika, ve ahlaki, felsefi, ideolojik alanlarda da düzenle çatışılan, kişilerin yaşamlarında bu çatışmayı kendi gerçeklerinde buldukları tam bir değişim öyküsü yaşanıyor. Romantizm, hem akım hem de değişimin ruhu olarak buradadır. Sürgün de değişmek için

kuluçka yeri olarak burjuva devrimlerinin yaşandığı Avrupa'dır.

Bir doğum sürecine tanıklık ediyorsunuz. Size düşen pay, trajediyi yaşam içinde algılamak ve kendi trajedinize birçok hayatla birden, yüzyıl önceden bakmak.

Hayatın ve kişinin önemi dahilinde bir dönüşüm çabasını izliyor, bunun sancısının nabzını tutmaya çalışıyorsunuz. Ahlaki değerleri kırıp, yeni yaşam ilişkileri arayan insanlar çıkıyor karşınıza, çok zaman toz kondurulmayan politiklerin, gerçek yaşam içinde yaşadıkları çatışmanın ve kişilik olmanın "o yeni olmanın" acılarına tanık oluyorsunuz. Herzen-Ogarev ve Natali arasındaki ilişki, tek düşüncesi Devrim ve onun sihiriyle büyük bir coşku ve anarşizmin inkarcı yanıyla büyük bir sorumsuz, bu yüzden hiçbir tanım aralığında şudur diyemeyeceğiniz, büyük devrimci, bir o kadar sahtekar ve oyuncu, bir o kadar mücadeleci ve coşkulu Bakunin. Natalie ve Herwegh'in eroromantik ilişkisi, Herzen'in ona bağlılığı, Çan dergisi, Naçayev'in oyunculuğu... Tarih içinde bir yaşam ve yaşam içinde bir tarihsel kesit.

Devrim ve değişim her zaman çatışmayla olur ve devrim bir yasadır. Diyeti ise her zaman yaşam. Ömrünüzü normal sürede normal olmayan tarzda bitirebilir ya da infilak edersiniz. Eğer düzenin aygıtları imha etmemişse sizi. Ancak bu değişim bir başlamasın, katalizör olan kişiliğiniz asla acılardan ve saldırılardan kurtulamaz. Hem yeni ve hem eskiyle birlikte, sadece toplumla değil, toplum olan kendinizle, kendi toplum olmak isteyen kendiniz arasında da çarpışmanız sürer. İçinizde biten tartışmadır ki, dışınızda sürer. İçinizde bir ömre sığsa da, dışınızda yetmez bu ömür, içinizdeki zaferin aynısını kazanmaya.

Romantik Sürgünler'i okudum. Şimdi de yazdım. Kimin hikayesi bu? artık öne çıkan değil, öne çıkartan bir konu bu.

Çalışma hakkında yazar kendini nasıl sınırladığını anlatıyor. Bu yüzden, örneğin Ogarev ve Naçayev hakkında bilinmesi gereken birçok olay bunun dışında ve kitapta edinilecek olumsuz yargıları, olumlu yönde dengeleyebilecek nitelikte. Carr'ın buna dikkat çekmesi gerekirdi.

**Kitap ATAOL YAYINLARI Tarafından yayınlandı*

Küba üzerine

Bu röportaj, bir dizi görüşme ve toplantılar yapmak üzere Almanya'da bulunan iki Küba'lı Doçentle yapılmıştır. Bunlardan biri, ceza hukuku doçenti Rosendo Diaz, diğeri beslenme ve sağlık doçenti bayan Niurka Almeida'dır.

Soru: Küba Partisi'nin 4. Kongresinde politik alanda öngörülen yapısal değişiklikler neler oldu?

R.D.: Daha önce politbüroya ek olarak politik alanda idari, bürokratik (sekreterlik) görevleri yerine getirmiş olan parti Merkez Komite'si vardı. Komünist Partisi idari, bürokratik görevi olan bir yapıdan çok, politik fonksiyonu olan parti olması gerektiği kararına varıldığı için yukarıda bahsettiğim bu sekreterlik dağıtılmış, yalnızca politbüro kalmıştır. Hem politbüroda hem de dağıtılan parti merkez komitesinde üyelerin dışında toplantılara temsilci sıfatıyla katılanlar vardı. Bu temsilcilerin sözleşmeleri iptal edildi.

Gerek bölgesel, gerekse mahalli alanlarda geniş çapta partinin bürokratlaşması gözleniyordu. Bu bölgelerde hem organize, hem de rutin işleri yerine getiren çok çeşitli ve sayıda partiye ait bürolar vardı. Bu bürolardaki yetkili kişiler, arşiv ve dökümanların ellerinde olmasından kaynaklanan bir gücün sahibi olmuşlardı. Bu bürolar dağıtılarak tek büro haline getirilmiş, böylece bürokratlaşma ve bürokratik engeller ortadan kaldırılması sağlanmıştır. (Bu uygulama 4. Kongreden önce gerçekleşmiştir.)

Büroların azaltılması nedenlerinden biri de partinin sadece ideolojik bir görevi, insanları ikna ve örgütleme, harekete geçirme fonksiyonu üstlenmesi gerektiği düşüncesinin netleşmesidir. Buna ek olarak partinin tüm organlarının içinde ve çevresinde, özellikle de parti merkezinde çalışanların sayısı 2/3 oranında azaltılmıştır. Biraz önce de söylediğim gibi bu azaltmanın nedeni partinin bugüne kadar olduğu gibi kendi içinde çalışan bürokratik bir organ değil, halkla ilişkiler içinde olan bir siyasi organ yaratmaktır.

Soru: Ekonomik anlamda yapısal değişiklikler oldu mu? Olduysa ne ölçüde? Özellikle de özelleştirme politikası sözkonusu mu?

R.D.: 17 Mayıs 1961 yılında çıkarılan ilk Tarım Kanunu ile devrimin gerçekleştirilmesine neden olan büyük toprak sahipliği, ortadan kaldırılmış ve toprakları devletleştirilmiştir. 1963 yılında çıkarılan 2. Tarım Kanunu ile topraklar küçük parsellere ayrılmış ve köylülere özel ihtiyaçlarını karşılaması için "kullanım hakkı"na sahip olmak üzere dağıtılmıştır. Bunun dışında özel kamyon ve taksi sahibi olan bir-kaç kişi de var.

Ayrıca kongrede tartışılan konulardan biri, devrimden sonra devletleştirilen ve işletilmesinde başarılı olunamayan hizmet sektörüne (Lokanta, Birahane vb.) ve zanaatkar, küçük esnafa özel çalışma izni verilmesi, bu alanda eksik olan efektif çalışma ve teşviğin yaratılması, böylelikle halka daha iyi hizmet verilmesinin sağlanmasının başarılmasıdır.

Bana kalırsa, Küba'daki ekonomik krizin çözümü için büyük endüstri işletmelerinin özelleştirilmesi çözüm değildir. Bundan çok, devletin efektif olarak işletilemediği ve hayati önem arzetmeyen alanlarda özelleştirme, kooperatif vb. gibi ekonomik modeller üzerinde düşünülmelidir.

Soru: Şu halde özelleştirme öngörülmüştür diyebilir miyiz?

NİURKA: Bunlar henüz yasallaşmış, planlanmış değil. Ancak bu konuda tartışılıyor ve çok farklı düşünceler, eğilimler kendini gösteriyor. Fakat her halikarda gerçekleştirilmesi gereken hizmet sektörü içinde yer alan Restorant, Birahane, Kafeterya gibi işyerlerinin özelleştirmeye açılmasıdır. Ancak şu an bu kriz döneminde özelleştirme herhangi bir başarı getirmez. Çünkü devlet şu an temel gıda maddelerinin temini, dağıtımı ve organizasyonu yapacak durumda değil. Dediğim gibi, bu henüz planlanmış ve kararlaştırılmış değil. Belirsiz, açık bir süreçtir.

Diğer bir grup, kendini belli ölçüde ekonomik olarak sağlama almış olanlar, resim, sanat, müzik gibi alanlarda uğraşanlardır. Bunlar vergi ödemek koşuluyla kendi adlarına çalışabilmektedirler.

Soru: Ülkenin yabancı sermayeye açılması sözkonusu mu?

R.D: Gerçekte 1982'den bu yana yasal olarak ülkeye yabancı sermaye girişi mümkün kılınmıştır. Ancak bu yaklaşık 9 yıldır ciddiye alınıp uygulanmaya konulmamıştır. Ekonomik krizle birlikte bu çok önemli bir gündem maddesini oluşturmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik krizden çıkması için şuan ekonomik ambargo nedeniyle mümkün olmayan hammadde ve teknoloji girişini sağlayacak dış sermayeye ihtiyaç vardır. Özellikle üzerinde durulan %51'i devlete ait % 49'u dış sermayeye ait işletmelerin kuruluşuyla ortaya çıkabilecek riziko ve olanaklardır.

Soru: Küba insanları hala sosyalizme inanıyorlar mı ? Yoksa bir huzursuzluk sözkonusu mu?

R.D.: Bu soruya kimyasal temizlikte bir cevap verebilmek mümkün değil. Halk tartışıyor. Farklı eğilimler var. Ancak net olan şey; insanların, sosyalizm yaşamazsa ve onu dahada iyileştirmek için çalışmazlarsa, devrimden önceki yaşantının, hatta daha da kötüsünün onları bekliyor olduğunun bilincinde olarak, bu çerçeve içerisinde tartışmalarını sürdürüyor olmalarıdır. Adada yürütülen tartışmaların sonucunda ortaya çıkan çözüm önerilerinin büyük çoğunluğu sorunların sistem içinde, daha yaratıcı, prodoktiv bir anlayışla çözülmesini içeriyor.

Soru: Halkın artık Fidel Castro'nun yaptığı konuşmalara eskisi kadar önem vermediği, Fidel'e olan güvenin azaldığı söyleniyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

R.D.: Devrimden bu yana yaşlı Havana'lıların kendine özgü bir yanları vardır. O da her şey üzerine espiriler yapmalarıdır. Bu Fidel içinde geçerlidir. Fidel hakkında hoş olmayan espiriler yapılır. Ancak devrim sözkonusu oluduğunda hepsi de alanlara koşarlar.
NİURKA: Tüm yapılan kritiklere rağmen halkın Fidel'e olan güven ve sevgisi çok büyüktür. Bugünde Fidel'in bugünkü soruna çözüm konusunda birşeyler yapacağını bekliyorlar.
Özellikle 4. Parti kongresiyle yönetimin büyük alanında genç, aktif, yeni perspektifle dolu kişiler seçildi. Bu kişilerin yeni düşünceler, kanallar olarak yönetimde etkili olacaklarına ve hakın desteği ile pozitif değişmeler, ilerlemeler olacağına inanıyorum.

Soru: Fidel'in kaç yaşında olduğunu ve sağlık durumunu tam bilemiyorum. Ancak Fidel'in ölmesi durumunda bir kargaşa yaşanabilir mi? Muhalefetin gücü ne olabilir?

R.D.: 13 Ağustos'da 65 yaşını doldurdu. Bende Küba'da büyük çapta "Fidelizm" varolduğunu ve ölmesinin çok problemi birlikte getireceğini görüyorum. 4. Parti kongresinin bitiminden sonra kürsüye çıkan Fidel alışılmış nutuklarının yerine, daha çok bir görüntü verdi ve rahat bir düşünce aktarımı yaptı. Bu konuşmasında Fidel'in söyledikleri ilginçtir. Fidel konuşması boyunca; Küba'da sağlanan gelişmelerin, Fidel'in olağanüstü beyin yapısından değil veya bunun sadece kendi düşüncesinin sonuçları olmadığını, bunun toplumsal amaçlar ve zorunluluklar sonucu ortaya çıkan kollektif bir ürün olduğunu vurguladı. Vurguladığı bir başka nokta; karar mekanizmasının gelecekte daha kollektivist (katılımcı) ve akılcı kararları alması gerektiği, kişilerin insiyatifine, kişisel tahmine dayanan daha az kararlar alınması gerekliliğidir.

Soru: Fidel'den sonra yerine geçecek kimse var mı?

R.D.: Elbetteki şu an Fidel'in özelliklerine, kişiliğine sahip kimse yok. Ancak bunun yanında bu görevi yerine getirebilecek çok sayıda insan var. Özellikle de Komünist Gençlik Birliği (teşekkülleri) şefi Roberto Rehana'yı Fidel Castro'nun takipçisi olarak görüyorum. Özellikle de gençlik içinde ve halkın diğer kesimlerinde karizmatik yeri olan biridir. Politbüro'da yeni seçilmiş ve herkesin kendi alanında söz sahibi olduğu gençler hep birlikte çalışarak Fidel'in yerini dolduracaklardır.

Soru: Halkın son yapısal değişimlere katılımı ne durumdadır?

NİURKA: Yaklaşık birbuçuk yıl kongre öncesi, halka yapılacak değişiklikler için görüş bildirme çağrısı yapılmış ve 3.5 milyon insan 80.000 toplantıda 1.1 milyon öneriyi Küba çapında gerçekleştirmiştir. Tabiki bu önerilerin tümü incelenebilmiş değildir. Ancak konularına göre tasnif edilmiştir ve bunların tamamının incelenebilmesi için zamana ihtiyaç vardır. Kongre süresince Üniversite'de tartışmalar yürütüldü ve yaklaşık halk arasında 1.5 yıldır süregelen tartışmaların bundan sonra da sürekli kılınması gerektiği sonucuna varıldı.

Soru: Küba'da muhalefetin durumu hakkında bilgi verebilir misiniz? Küba'da etkin bir muhalefet var mıdır? Hükümetin muhalefete karşı tutumu nedir?

R.D.: Tüm Küba'da yoğun bir propaganda mekanizması geliştirmiş ve etkin bir muhalefet gibi kendilerini göstermeye çalşanların sayısı toplamı (ülke çapında) en fazla bir-kaç yüz kişi ile ifade edilebilir ve yığın üzerinde etkili hiç bir gücü yoktur. Burada sözkonusu olan muhalefetin gücünü az gösterme, düşüncesini kötülemek ya da hiç dikkate almamak değildir. Aksine şu an ülkede tartışmaların yaygınlaştırılarak yürütülmesi ve üretici eleştirilerin yapılması olanağı vardır. Eğer bazıları bunun yerine tartışma alanlarının dışında ülkeye, sosyalizme zarar vermeye yönelik çalışmalar yaparlarsa bunları etkisiz hale getirecek yöntemler kullanılacaktır. Tekrar ediyorum. Amaç, tartışmaları bastırmak değil, özellikle Küba'nın (sosyalizmin) yıkılması için uğraş veren ve dışarıdan (USA ve İspanya tarafından) desteklenen kişiler ve grupların dağıtılması gerekiyor. Muhalefet olarak ortaya çıkan bu insanlar gerçek anlamda hiç bir toplumsal ve sosyal programlar sunmuyorlar. Yaptıkları tek şey, sosyalizme küfretmek, sosyalizme saldırı, sosyalizmi küçük göstermektir. Kendisini sosyal demokratlar, liberaller, hıristiyan demokratlar olarak tanıtan 7-8 kişi ve onların çevresindeki 7-8 kişi, dış destekli politikalarıyla Küba'da çok çeşit ve sayıda muhalefetin varlığı ve bunların baskı altında oldukları izlenimi vermek istiyorlar.

Soru: Bu verilen sayılar reel midir?

R.D.: Bunlar abartmasız parmakla sayılabilecek olan kişiler. Ancak Küba genelinde dolaşarak radyo yayınlarıyla bazı kişilerin kişiliklerini hedef seçerek her iki dakikada bir kişiliğe saldırı niteliğinde yoğun propoganda yapmaktadırlar.

NİURKA: Sosyalist düşünce çerçevesinde farklı görüş, eğilim taşıyan insanları muhalefet olarak nitelemiyorum. 30 yıl süreyle sosyalizme uyum sağlamış homojen bir toplumda farklı düşünce ve eğilimler -sistem içerisinde- gelişme için gereklidir.

Bizim buraya gelişimiz, problemlerimizi anlatmamız, şu anki sorunlara eleştirilerimizi sunmamız, sistemi yaşatmak ve geliştirmek amacına yöneliktir. Bu sosyal program içerisinde sistemi geliştirmek, devrimi yaşatmak ve savunmak temel amaç ve görevimizdir.

Açık olan şudur; Küba'nın şu an yaşamakta olduğu ekonomik sorunlar nedeniyle sokaktaki insanların rahat olmadıklarıdır. Eğer aynı ekonomik ambargo Almanya'ya karşı uygulanmış olsa idi, ülkeye dışarıdan hiç bir şey getirilemeseydi, insanlar ekmek bulmakta zorluk çekselerdi, buradaki insanlar da kapitalizmden memnun olmazlardı. Bizim için çok net olan iki şeyi birbirinden ayırtetmek zorunluluğudur. *Birincisi*; yaşanan sorunların ortaya çıkmasında hangi yanlışları kendimiz yaptık, bunları görmek. *İkincisi;* hangidiğer etmenler ABD başta olmak üzere tüm emperyalist ülkelerin uygulamış oldukları ekonomik ambargo nedeniyle etken olmuşlardır. USA'nın istediği de bizim bu iki farklı etmenleri birbirine karıştırmamız ve ambargodan kaynaklanan sorunları da sisteme maletmemizdir. Bizim çalışmalarımız bu bizden kaynaklanan eksiklikleri, yanlışlıkları gidermek içindir.

Soru: Biz sosyalistleri kapitalizme getirdiğimiz eleştirilerden biri de varolan her teknolojik gelişmenin insanlığın hizmetine sunulmadığıdır. Bildiğim kadarıyla Küba'da geliştirilmiş bir yöntemle miyop olan kişilerin bir-kaç dakikalık lazer operasyonu ile ömür boyu gözlük kullanmaksızın tedavi edildiği. Bu buluş hangi ölçüde insanlığın hizmetine sunulmuştur?

NİURKA: Küba'nın bu patenti satmamaktaki amacı, bu teknolojinin yaygınlaşmaması değildir. Ancak bu ve buna benzer bir-kaç patent Küba'nın sahip olduğu tek kapitaldir. Küba'ya uygulanan ekonomik boykotun gevşemesiyle birlikte bu teknoloji diğer ülkelede de kullanılabilir. Ayrıca bu tekonoloji herkes tarafından da bilinmektedir. Örneğin: Sovyetler birliğinde yaygın kullanılmaktadır. Ayrıca Küba tedavi olmak isteyen kişileri Küba'da tedavi etmektedir.

Bunun dışında Küba'nın ürettiği ve dünyanın başka hiç bir yerinde üretilmeyen ilaçlar vardır. Ancak bunlar Amerikanın uyguladığı boykot nedeniyle diğer ülkelere ihraç edilmemektedir. Amerikan firmaları bu patenti satın almak istemişlerdir. Ama Küba satmamıştır. Bununla birlikte düşünülmesi gereken ilaç sanayinin devlet kontrolünden alınıp özerk bir alan haline getirilip, diğer ülkelerle bu alanda karşılıklı değişim ve birlikte çalışma şartlarının oluşturulmasıdır.

Soru: Küba'nın dünya devrimcilerinden ne gibi beklenti veya istekleri olabilir?

Küba'daki sosyalizmin yaşaması için uğraşmaktan daha çok, devrimcilerin kendi ülkelerinde devrimi gerçekleştirmek için örgütlenmeleri daha önemlidir.

Bunun yanında önemli iki nokta: Birincisi; Küba'ya uygulanan ekonomik ambargonun kaldırılması için uğraş vermek. İkincisi; Küba'yı ziyaret etmek yakından görmek ve oradaki tartışmalara katılmak.

Soru: Benim değinmediğim ve sizin aktarmak istediğiniz şeyler var mı?

Bu röpartaj için teşekkürler.

Sosyalistler ve iktisadi mücadele

SABAHATTİN AYDOĞAN

Türkiye işçi sınıfının, nüfusunun diğer ezilen ve sömürülen kesimlerinin, sermaye sınıfı ve onun emek cephesi üzerindeki baskı ve terör aygıtı olan devlet karşısındaki en zayıf tarafını devrimci-sosyalist partiye sahip olamayışı oluşturmaktadır. Bu durum, sınıfının temsilcisi parti vardır diyenlere rağmen somut bir gerçekliktir.

Türkiye işçi sınıfının-tüm ezilen ve sömürülenlerin gelişkin türde devrimci-sosyalist karakterli modern işçi sınıfı partisine gereksinimi acildir.

Parti sorunu, kısa aralıklarla yenilgiye uğrayan, dağılan, örgütsüz, güçsüz ve moralsiz düşen, bir adım ilerleyen iki adım gerileyen devrimci hareketimizin temel sorunudur.

Parti sorununu, çözmek için yoğun çabalar söz konusu. Bu noktada bazı kesimler Türkiye'nin bugünkü ve gelecekte ki nesnel koşullarını göz ardı ederek kendi sınıfsal karakterlerine denk düşen parti anlayışlarını, (yasal ve açık) tasfiyeci ve likidasyoncu konumlarını gizleyerek devrimci kuşaklara sunmaktalar. Bu seçenek parti sorununda çözüm olmadığı gibi uzun vadede partisizlik ve örgütsüzlükle eş değerdedir.

Türkiye'de legal parti, esas partiye bağlı olarak, onu destekleyen ve güçlendiren bir araç olarak savunulabilir. Böyle bir parti olmalıdır da. Ne var ki bu gündemin birinci maddesi olamaz. Yasal partiyi ön plana çıkaranlar güncelliğe teslim olanlardır. Yasal-açık -parti ele geçirme anlayışları çaresizliğin ifadesidir.

Sınıf savaşımında iktisadi mücadelenin yeri ve önemi

Her sosyalistin bildiği gibi sınıf savaşımı, ideolojik-iktisadi-siyasi olmak üzere birbirine bağlı olan ve birbirini tamamlayan üç cepheden oluşur. Sınıf savaşımı, iktidar ve sistem değişimini isteyen, bu üç mücadele cephesinin bileşimidir.

İktisadi savaşımı dışlalayan, küçümseyen anlayışın yanlışlığı kadar, iktisadi macadelenin rolünü abartan, işçi sınıfının mücadelesini ekonomizm düzeyine indirgeyen anlayış da yanlıştır.

İktisadi savaşımı dışlalayan, küçümseyen anlayışın yanlışlığı kadar, iktisadi mücadelenin rolünü abartan, işçi sınıfının mücadelesini ekonomizm düzeyine indirgeyen anlayış da yanlıştır.

İktisadi bağımlılığın, eşitsizliğin, sömürünün kökleri kapitalizmin kendisine dayanır. Üretim araç gereçleri üzerindeki özel mülkiyet durumu ortadan kaldırılmadan ekonomik üç olgunun ortadan kalkması mümkün değildir sömürünün ortadan kalkması için üretim araçları üzerinde sermayenin egemenliğini ortadan kaldırmak, üretim araçlarını toplumsal mülkiyete dönüştürmek ve kollektif üretime geçmek zorunludur. Bunun için de ilk başta varolan politik iktidarı ortadan kaldırmak gerekiyor. Bunun yolu da devrimden geçiyor. İktisadi mücadele vasıtasıyla bu amaç gerçekleştirilemeyeceği için, iktisadi mücadele işçi sınıfı için kurtuluş değildir. Partinin de mücadelesinin eksenin de oyalamaz. İktisadi mücadelenin işçi sınıfının yaşamında büyük ve köklü değişimler sağlayamadığı açıktır. Bu duruma her gün işçi sınıfıda biz sosyalistlerde tanık olmaktayız.

Diğer yandan ekonomik mücadele yüz çevirmek mi gerekli ya da önemsememek mi , olursa da olur olmasa da demek mi? kesinlikle hayır. İşçi sınıfının ekonomik mücadelesini aktif bir tarzda destekleyerk işçi sınıfının iktisadi mücadelesine sihip çıkılmalıdır. Bizzat iktisadi savaşımın başına geçerek, bu mücadeleyi örgütlemek, işçi sınıfına önderlik etmek gerekiyor.

İşçi sınıfına iktisadi mücadelesine önderlik yapamayan bir partinin siyasi olarak önderlik yapabilmesi beklenemeyeceği gibi bu partinin işçi sınıfından destek görmesi de mümkün değildir.

İktisadi mücadelenin önemini kavrayan, küçümsemeyen, etki alanını ve rolünü de olduğundan fazla abartmayan bakış açısına sahip olmak zorundayız.

İktisadi savaş işçi sınıfını birleştirdiğinden, işçi sınıfına, sınıf olduğunu hatırlattığından, sınıfın gizli görünen dev gücünü ortaya çıkarttığından, işçi sınıfını sermaye sınıfına ve devlete karşı kavga sanatında eğitiğinden, işçi sınıfının bazı siyasal gerçekleri öğrenmesini sağladığından;

Sosyalistler açısından da işçi sınıfıyla tanışma, birleşme ve kaynaşma olanağını sağladığından önemlidir. Sınıf savaşını kalp olarak kabul ettiğimiz takdirde iktisadi mücadeleyide kalbe kan taşıyan damarlardan birisi olarak kabul etmemiz gerekir.

Türkiye'de uygulanan ekonomik programlardan başta işçi sınıfı olmak üzere, nüfusun büyük

bir bölümü ağır zararlar görmekte ve olumsuz yönde etkilenmektedir.

Toplum çapında görülen işsizlik, açlık, fuhuş, alkolizm, ahlaksızlık, ekonomik amaçlı cinayetlerin ve hırsızlıkların intiharların sayısındaki hızlı artış, enflasyonun sürekli yükselmesi, alım gücünün ve ücretlerin düşmesi, küçük üreticilerin iflası, yurt dışına göç edenlerin sayısındaki artış fiziki ve psikolojik hastalıkların yaygınlaşması.. . uygulanan tekelci ekonomik programların kesin sonuçlarıdırlar.

Tekelci ekonomik programlar salt işçi sınıfını değil tüm emekçileri hedeflemektedirler. O halde bu programlara karşı çıkmak, iktisadi savaşa yönelmek salt işçi sınıfı ve memurlara özgü olamaz nüfusun diğer ezilen, sömürülen kesimleri de sorumluluk duyup, ekoınomik uygulamalara karşı çıkmalı, bu amaçla mücadele etmeli, işçi sınıfıyla birleşmeli. Nüfusun diğer katları, işçileri örnek alarak işçilerin yolundan yürümelidir.

İktisadi mücadeleyi yaygınlaştırmak, diğer kesimlerin arasına taşımak, bu kesimleri harekete geçirmek eylemlere yöneltmek, sosyalistlerin devrimci görevidir. Sosyalistler işçi sınıfının dışında kalan kesimlerin sorunlarına ilgi göstererek bu kesimlerin tüm sorunlarını açığa çıkarmalı, sorunlarının çözümü için mücadele etmeli. Yığınlara, ekonomik sorunlarının kaynağını açıklamalı ve yığınları kendi hakları için mücadeleye davet etmelidir.

İşçi sınıfının mücadelesinin başarıya ulaşabilmesinin ön koşullarından birisi de; işçi sınıfının kent ve kır küçük burjuvazisiyle, kır yoksullarıyla birleşebilmesidir. Bu kesimlerin desteğini almadan işçi sınıfının mücadelesini başarı şansı yoktur. Nüfusun diğer kesimlerini siyasi ve iktisadi mücadeleye çekmek, işçi sınıfı'yla diğer kesimler arasında ilişki ve birliği sağlamak sosyalistlerin görevidir.

Türkiye'de en önemli sosyalist görevlerden birisi de kır yoksullarını iktisadi mücadelenin içine çekmektir. Bu oldukça zor bir iştir. Nedenine gelince ülkemiz kır yoksulları mücadeleci bir karaktere ve geleneğe sahip olmadığı gibi, yoğun oranda dinin ve milliyetçi düşüncenin, anti-komünist propagandanın etkisi altındadır. Bilinç ve kültür düzeyi düşüktür. Ama bu zor görev başarılmak zorundadır.

Tekelciliğin ekonomik programlarından ve tarım politikalarından dolayı köylülük sürekli yoksullaşmakta bu sürecin dahada hızlanması kaçınılmazdır. Tarım araç-gereçlerinin ve zirai ilaçların fiyatları hızlı bir şekilde artarken, kredi faizleri yükselmekte. Buna karşın köylülüğün ürettiği tarımsal ve hayvansal ürünlerin taban fiyatları oldukça düşük tutulmakta.Tekellerin siyasi-ekonomik-tarım politikaları kır yoksulları içinde teşhir edilerek, bu kesim uyandırılmalı, harekete geçirilmeli, siyasi ve iktisadi mücadelenin saflarına çekilmelidir.

Kısaca sendikal perspektif üzerine

Bilindiği gibi işçi sınıfı sendikalar aracılığıyla sermaye sınıfına karşı iktisadi mücadele yürütür. Bu durum varolan bütün sendikaların işçi sınıfının çıkarlarını savunduğu anlamına gelmez. İşçi sınıfı'yla bir çok sendika yönetimi arasında derin çelişkiler söz konusudur, sınıf artık sendikaların çoğuna güvenmiyor. Bu süreç daha da hızlanarak yoğunlaşacaktır ve sendikaların karakterinde önemli değişimler gündeme gelecektir. Bu süreci hızlandırmak ve derinleştirmek sınıf bilinçli ileri-komünist işçilerin görevidir.

Türkiye'de siyasal özgürlüklerin olmayışından, çok kısıtlı oluşundan, kısa aralıklarla kazanılan tüm hakların devlet tarafından gasp edilişinden dolayı, işçi sınıfının sendikalar aracılığıyla ekonomik mücadele yürüteceği mutlaklaştırılamaz. Türkiye sendikal hakkın en kısıtlı, sendikalar üzerinde baskıların en yoğun olduğu ülkeler arasındadır. Aynı zamanda çalışanların sayısı göz önünde bulundurulduğunda sendikaların sayısının en düşük olduğu ülkeler arasındadır. Bu süreç son 11 yılda daha da hızlanmıştır, 12 eylül faşist darbesinden önce sendikalı olanların sayısıyla şimdikiler arasında korkunç bir uçurum söz konusudur. Çalışanların sendikasızlaştırılması, sendika kurmalarının ve sendikalarda örgütlenmelerinin engellenmesi sendikaların işlevsiz hale getirilmesi resmi devlet politikasıdır.

Yukarıda saydığım ve bunlara ilave edilebilecek başka nedenlerden dolayı düzen içi işçi örgütlerinin işçi sınıfının iktisadi mücadelesinin teminatı olamayacağını söyleyebilirim. Düzen sınırlarını aşan, sermaye sınfı ile uzlaşmayan sendikal hareketin yaratılması hedeflenmelidir.

Devletin sendikal politikası, sendikalar üzerindeki baskı ve yaptırımların teşhir edilerek, sendikal özgürlüğün elde edilmesi, tüm çalışanların sendikalılaşması için mücadele edilmelidir.

İşçi sınıfı içerisindeki çalışmalarda birinin dışlalamamakla beraber parti çalışması, örgütlenmesi ile sendikal çalışma birbirine karıştırılmamalıdır. *Sendikalar parti örgütü olarak görülmemelidirler. Sendikalarda sınıfın en geniş birlikteliğini sağlamak hedeflenmeli ve buna uygun davranılmalıdır.*

İşçi sınıfının içinde yürütülen faaliyetlere bağlı olarak, onun tamamlayıcısı anlamında sendikalarda güç haline gelmek için planlı, programlı, sistemli çabalar içinde olunmalı. Sendikalılarda güç ve söz sahibi olunarak sendikal hareketin öncüsü olmak hedeflenmelidir. Mücadelenin her alanında maddi güç haline ve öncü durumuna gelmek hedeflenmelidir. ancak sendikal etkinlik amaç haline getirilmemelidir.

Sendikalar arası birliği sağlamaya çalışarak, uygun olmayan zaman ve şartlarda, ihtiyaç duyulmayan veya ihtiyaca cevap vermekten uzak olan yeni sendikalar kurma davranışından kaçınılmalıdır.Tersi davranış işçi sınıfının gücünü böldüğü gibi, sendikal hareketin birliğinin sağlanmasının önünde de engel teşkil eder.

Sendika konfederasyonları ve iş yeri temsilciliklerine gelirken sosyalist ahlak ve prensiplerle bağdaşmayan hiç bir davranışa başvurulmamalıdır. Bu tür yöntemler reddedilerek, mahkum edilmelidir. Hedeflere varış Parti programına ve görüşlerine güvenme sınıf içindeki çalışmalara sınıfın verdiği desteğe ve duyduğu güvene

dayanmalıdır. Siyasetin her alanındaki tutumumuz bu olmalıdır.

İşçi sınıfı saflarında ve sendikalarda işçi sınıfının düşmanı olan burjuva liberal, sosyal demokrat, reformist, islami, faşist güçlerin büyük etkisi ve güçleri vardır. Aynı durum toplum çapında söz konusudur. Bu güçlere karşı yoğun ve etkili mücadele sürdürerek işçi sendikalarındaki varlıklarına son vermek ya da etkilerini en alt düzeye indirmek gerekir. Ancak sistemli ve kapsamlı uzun vadeli bir çalışmayla sendikaların nitelikleri ve işlevleri değiştirilebilir. İşçi sınıfı hareketinin önündeki engeller kaldırılarak harekete ve eylemlerine siyasi karakter kazandırılabilinir. Yukarıda saydığım güçler yıllardan beri işçi hareketinin önünde çıbanbaşı teşkil etmektedirler, artık bu çıbanın kesilip atılması gerekiyor.

İşçi sınıfının mücadelesi geliştikçe, deneyimi, ve bilinç düzeyi yükseldikçe sendikalarında niteliği değişecektir. İşçi eylemlerinin boyutu ve hedefi başkalaşacaktır. Bunlara karşın sermaye sınıfı da yüzünü değiştirecektir. Sendikal harekete yön vermek için yeni politikalar üretecektir. DISK'in açılmasına izin verilmesi uluslararası prestij kazanma ve demokrasiye geçiliyor görüntüsünü vermeyi hedeflemekle birlikte diğer yandan bu tutum devletin yeni dönemdeki sendikal politikasının ve işçi hareketine vermek istediği biçimin de ifadesi olarak görülmelidir.

Sendikalarda diğer ilerici, devrimci, sosyalist güç ve tek tek kişilerle birlikte davranan, birligi, eylem birliğini hedefleyen ve sağlayan olgun, yakınlaştırıcı ve birleştirici tavır geliştirilmelidir.

Tekel Kapitalist sistem içinde tarafsız, sınıflar üstü, siyaset dışı kalan bir yığın örgütü düşünülemeyeceği gibi sendikaları, meslek örgütlerini de bu tanımın dışında tutmak mümkün değildir. Sendikalar yaşamın her alanıda taraf olan, siyasi gelişmelerde tavır belirleyen, devrim ve sosyalizm mücadelesine destek veren örgütlenmeler olmak durumundadırlar. *Sendikaları siyaset dışı tutmak yalnızca tekelciliğin ve tekelcilikle bütünleşen sahte sosyalistlerin işi olabilir.*

İktisadi mücadelede bazı önemli güncel görevler üzerine kısaca

İktisadi mücadele gelişi güzel, rastgele bir şekilde değil planlı, programlı bir tarzda yürütülmelidir. Artık mücadelenin her alanında kendiliğindencilği, ilkelliği ve amatörlüğü yok etmeliyiz.

Her sürecin ön plana çıkardığı önemli iktisadi sorunların üzerinde dikkatimizi ve mücadelemizi güncelliğe teslim olmadan, sonul hedeflerimizi unutmadan, yoğunlaştırmak gerekiyor. Güncel ve uzun vadeli talepler için dövüşerek, işçi sınıfı ve nüfusun diğer ezilen- sömürülen kesimlerinden kopmamak ve her iki kesimle de daha güçlü ve derin bağlar kurmayı hedefleyen strateji izlemek gerekir.

İçinde bulunduğumuz süreçte bazı önenli iktisadi sorunları ön plana çıkarmak ve bu sorunlar etrafında propaganda faaliyetlerinde bulunmak gerekir:

1- İşten atılmalara karşı

2- Memurların sendika kurma hakları için

3- İşsizlerin işsizlik aylığı ve sosyol hakları için mücadele

İşçi sınıfının mücadelesinin yükselmesiyle beraber işçi kıyımı oldukça hızlandı ve bu kıyımın daha da hızlanması söz konusu. Sermaye sınıfı işçi sınıfının yükselen ekonomik mücadelesini durdurmak için işten atmayı çalışanlara karşı silah olarak kullanmakta. Petrol-İş sendikasının yaptığı araştırmaya göre bu yıl işten çıkarılan işçi sayısı 200.000 civarında tahmin ediliyor.

İşten atılmalara karşı tavır geliştirerek, sermaye sınıfını geriletmek için ülke çapında tüm iş kollarında süresiz genel grev örgütlenmesine gidilmelidir.

Ayrıca ekonomik ve teknolojik nedenlerden dolayı olsa bile işten atılmalar haklı gösterilmez. Her iki nedeni kabul etsek bile bunun sonuçları ve kefareti işçilerin üzerine yüklenmez.

Uzun yıllardan sonra DISK'in üzerindeki yasak kalktı. Bunun birden çok nedeninin olduğu açık. Asıl iki nedeni daha önce belirtmiştim.

DISK'in yeniden oluşum sürecine müdahalede bulunarak sermaye sınıfının ve sosyal demokrasinin bu sendika konfederasyonuna vermek istedikleri yeni biçime karşı günün koşullarına uygun bir siyaset izlenmelidir.

Sonuç:

Türkiye tekelci sisteminin Emperyalizmle birlikte uygulamaya koyduğu ekonomik programları, tek tek ekonomik kararları sürekli ve dikkatli bir şekilde izleyerek emek düşmanı yüzlerini açığa çıkarmalı, teşhir etmeli, yığınları örgütleyerek, yığınsal eylemlerle (grev, genel, süresiz genel grev, boykut, yürüyüş ve mitinglerle...vb) emperyalizmin ve işbirlikçisi Türkiye tekelci sisteminin ekonomik hedeflerini bozarak alt üst etmeliyiz. Türkiye halkları bunu yüz kez başarabilecek güçtedir. Bu muazzam gücün temsilcisi öncü partiyi yaratmak bu zorunlu araç vasıtasıyla Türkiye İşçi sınıfının biriken kin ve öfkesini, gerçek gücünü ortaya koymak için ileri!

Partinin nüveleri halindeyken sınıf savaşımının her üç cephesindede yer alınmalıdır. Bu anlayış doğrultusunda hareket ederek sınıf mücadelesinin canlı pratiğinden doğan ve sınıfla bağları olan, örgütsel ağlara ve kitle desteğine uluslararası enternasyonalist ilişkilere sahip değiştirici parti oluşturulması hedeflenmelidir.

YAŞASIN TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI
YAŞASIN SOSYALİZİM

Eşitsiz gelişme ve tek ülkede komünizm

HALUK YURTSEVER

Türkiye sosyalistleri artan bir yoğunlukla eşitsiz gelişme yasasını tartışıyor. Bunun çeşitli nedenleri var.

Bir kez, Türkiye eşitsiz gelişmenin bütün göstergeleriyle duyulduğu sayılı ülkelerden biridir.

İkincisi, eşitsiz gelişme, Ekim devrimi ve sonrasındaki devrimleri açıklama gücü bulunan, ancak teorik olarak yeterince geliştirilmemiş bir kavramdır.

Üçüncüsü, bugünkü dünya durumu ve teorik yenilenme ihtiyacı karşısında, eşitsiz gelişme yasasının geliştirilmesinin yeni açılımlar sağlayacağı düşünülüyor.

Bu neden ve düşünceler iki eğilime yol veriyor. Bir yanda eşitsiz gelişmeyi daha üst düzeyde soyutlama çabaları var. Öte yanda, eşitsiz gelişmede dünyanın bütün sırlarını açıklayan bir "yasalar üstü yasa" arayanlara rastlanıyor.

Bu yazı, teorik-pratik evrimi, zayıf halka kavramıyla ilişkisi içinde eşitsiz gelişmenin ne olduğunu ve ne olmadığını anlama, bazı yeni tanımlamalar deneme amacı taşıyor.

Marx ve Engels'te Eşitsiz Gelişme

Marx ve Engels'in açıkça, adını koyarak eşitsiz gelişmeyi bir yasa olarak soyutlamadıkları doğrudur.Bunun nedenleri üzerine de epeyce tartışma yapılıyor. Bunlar arasında, Marx ve Engels'in yaşadıkları dönemde kapitalizmin hızlı ve bir ölçüde "eşitleyici" gelişme temposuna bakarak gelişmenin eşitsizliğini göremediklerini söyleyenler var, bir yasa olarak geliştirilmemesini, marxizmin, belli toplumsal aşamaların kaçınılmazlığı görüşünün ifadesi olan "muhafazakar"lığını aşamaması olarak anlayanlar da var.(1)

Böyle bir tartışmanın varlığı, Marx ve Engels'in eşitsiz gelişmeyle ilgili düşüncelerine kısaca da olsa bakmamızı gerektiriyor. Böyle bir çaba, eşitsiz gelişme yasasıyla ilgili olarak, daha sonra Trotsky ve Lenin tarafından daha açık formüllere kavuşturulan bütün temel düşüncelerin Marx ve Engels'te bulunduğunu gösteriyor.

Üç temel düşünce sayılabilir:

1) Marx ve Engels, bütün toplumların aynı aşamalardan aynen geçmelerinin zorunlu olmadığını gördüler: Rusya köy komününden komünist toplumun başlangıcına atlayabilir(2); Alman proleteryası öteki ülkelerin işçileri gibi uzun bir burjuva gelişme yolundan geçmek zorunda değildir(3); Kapitalist gelişmeye daha geç ve geriden başlayan ülkeler daha hızlı gelişebilirler; örneğin Fransa ya da Almanya'da manifaktür İngiltere'dekinden çok daha büyük bir hızla gelişmiştir(4); Almanya'nın geri kalmış endüstrisinin doğası toplumsal ayaklanmanın temelini daha kuvvetli hale getirmektedir(5); şiddetli patlamalar kapitalizmin merkezinden çok uç bölümlerinden gelecektir. Çünkü merkezde denge olanağı daha fazladır.(6)

“Belli tarihsel koşullarda bazı toplumsal aşamaların atlanması mümkündür ve böyle ülkeler hem daha hızlı gelişme, hem de devrimci patlama potansiyellerine sahiptirler.”

Özetle, belli tarihsel koşullarda bazı toplumsal aşamaların atlanması mümkündür ve böyle ülkeler hem daha hızlı gelişme, hem de devrimci patlama potansiyellerine sahiptirler.

2) Marx ve Engels'teki eşitsiz gelişme ile ilgili anahtar düşüncelerden biri, gelişmesi geciken burjuva sınıfın devrimciliğini tüketmesiyle ilgilidir. Marx, daha 1844'te Alman burjuvazisinin kendi politik iktidarını kurma savaşına, bütün öteki gelişmiş ülkelerde burjuvazinin işçi sınıfıyla keskin bir kavgaya girdiği bir dönemde başladığını yazdı. Bu geç kalış, Alman burjuvazisini henüz siyasal anlamda bir sınıf olarak oluşmadan işçi sınıfıyla uzlaşmaz bir karşıtlıkla yüz yüze bıraktı.(7) Eşitsiz gelişmenin sonuçlarından biri, geç kalan burjuvazinin feodalizme ve monarşiye karşı kararlı bir devrimcilik gösterememesidir.

Eşitsiz gelişme tartışmalarında pek değinilmeyen bu saptamanın devrim teorisi açısından büyük önem taşıyan iki sonucu oluyor:

Bir: *Gelişmesi gecikmiş ülkede, kurtuluşa klasik yoldan varmak artık mümkün değildir.*

"Kısmi kurtuluş Fransa'da evrensel kurtuluşun temelidir. (Halihazırda başarılmış olan burjuva devrimi gelmekte olan evrensel devrimin temelidir). Almanya'da evrensel kurtuluş, herhangi bir kısmi kurtuluşun da olmazsa olmaz koşuludur. (Burada tam bir toplumsal devrim, burjuva siyasal

demokrasisini kazanmanın bile koşuludur). Aşama aşama kurtuluşun, tam özgürlük getirmesi Fransa'da bir gerçekliktir; Almanya'da ise imkansızlıktır."(8)

İki: Burjuvazinin geç kalmışlığının ikinci sonucu, daha sonra Trotsky'in genelleştirdiği formülasyonla, "bir sınıfın sorunlarının başka bir sınıf tarafından çözülmesidir."(9) 1844'deki yazılarında Marx'ın vardığı sonuç, *burjuvazinin yapamadığını işçi sınıfının yapabileceği* biçimindedir. Lenin'deki "proletarya hegemonyasında burjuva demokratik devrim" formülasyonuyla Marx'ın yaklaşımı arasındaki mesafe sanıldığından kısadır. Ancak, bir sınıfın sorunlarının başka sınıf tarafından çözülmesi ile bir sınıfın başka bir sınıf adına devrim yapması aynı şeyler değildir ve "Teorinin Gücü" yazısında açıklamaya çalıştığım gibi, Lenin'in bu formülünü Şubat-Ekim devrimleri pratiği eskitmiştir.

“ Kapitalizmin genişlemesine gelişebilmesi hız kesici bir etkendir; aynı zamanda kapitalist çelişkileri erteleyen bir etkendir; gelişmiş ve gelişmemiş biçimlerin bir arada bulunması başka türden bir çelişki oluşturmaktadır.”

Burada önemli olan, burjuvazinin bir sınıf olarak oluşumundaki tarihsel gecikmenin, bu sınıfın çözmesi gereken görevleri başka bir sınıfa bırakması, o yeni sınıfın kendi devrimini gerçekleştirirken bu sorunları da çözmesidir.

3) Üçüncü önemli nokta, Marx ve Engels'in eşitsiz gelişmeyi, aynı zamanda "birleşik" bir gelişme olarak görmeleridir. Evet gelişme eşitsizdir; ama gelişen ile gelişmeyen arasındaki *ilişki* de önemlidir.

"Ekonomik kategorileri tarihte belirleyici olmuş oldukları sırayla birbirini izlemeye terketmek, demek ki lüzumsuz ve yanlıştır. Gerçekte sırayı belirleyen bunların modern burjuva toplumu içinde birbirleriyle olan ilişkileridir, ve bu da doğal sıralama gibi gözüken ya da tarihi gelişime tekabül eden dizinin tam tersidir. Sorun, ekonomik ilişkilerin farklı toplum biçimleri silsilesindeki tarihi konumları değildir. Asıl sorun, modern burjuva toplumu içindeki eklemlenme şekilleridir."(10)

Lenin, Luxemburg ve Trotsky

Marx ve Engels'ten farklı olarak Lenin'de eşitsiz gelişme bir yasa olarak tanımlanmıştır; ancak Lenin de kavramı teorik olarak fazla geliştirmedi. Lenin'in yaptığı, Rusya nesnelliğini çözümleme ve devrim teorisini geliştirme çabalarına eşitsiz gelişme yasasını emdirmiş olması ve siyaset pratiğinde bu yasayı bir klavuz alarak kullanmasıdır.

Bu çerçevede Lenin'in yazdıkları, daha çok zayıf halka ve tek ülkede sosyalizm konularında önemli olmakta, somutun çözümlenmesi çerçevesinde yöntemsel açıklıklar sağlamaktadır.

Lenin, *Emperyalizm* kitabında, "Kapitalist sistemde tek tek işletmelerin, sanayi kollarının ve tek tek ülkelerin eşitsiz ve spazmodik gelişmesi kaçınılmazdır." diyor.(11) Yalnız ekonomik değil, siyasal süreçler de eşitsizdir.

İlk önemli çalışmalarından biri olan *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'nde ise, eşitsiz gelişmenin aynı zamanda "birleşik" bir gelişme olduğunu anlatan şu satırlar yer alıyor:

"Kapitalizmin eski, uzun süreden beri meskûn topraklardaki gelişmesi, dış bölgelerin kolonileştirilmesi yüzünden gecikiyor. Kapitalizm genişlemesine kolaylıkla gelişebildiği için, varolan ve kapitalizm tarafından yaratılmış çelişkilerin çözümü geçici olarak erteleniyor. Bu nedenle, en ileri sanayi biçimleriyle yarı-ortaçağ özelliklerini taşıyan tarım biçimlerinin birarada olması, kuşkusuz bir çelişkidir. Eğer Rusya kapitalizmi, reform sonrası dönemin başında sahip olduğu yerlerin dışına yayılma imkanına sahip olmasaydı, büyük ölçekli kapitalist sanayi ile kır kesimindeki arkaik kurumlar (köylülerin toprağa bağlanması vb.) arasındaki çelişki, çabucak bu kurumların tümden ilgasına, Rusya da tarım kapitalizmi için yolun tamamen temizlenmesine yol açacaktı. ...Söylemeye gerek yok, kapitalizmin böyle hız kaybetmesi, onun yakın bir gelecekte, daha da büyük ve giriş bir gelişmeye hazırlanmasıyla özdeştir."(12)

Lenin'in bu sözleri eşitsiz gelişmeyi anlamakta önemli ipuçları sağlıyor. Kapitalizmin genişlemesine gelişebilmesi hız kesici bir etkendir; aynı zamanda kapitalist çelişkileri erteleyen bir etkendir; gelişmiş ve gelişmemiş biçimlerin bir arada bulunması başka türden bir çelişki oluşturmaktadır. Konuya dünya çapında ve emperyalizm olgusuyla birlikte bakıldığında, emperyalizmin geri ülkelere sermaye ihracıyla birlikte kapitalist üretim ilişkilerini de ihraç etmesinin, bu emperyalist ülkelerdeki çelişkileri erteleyen bir sonucu olduğu söylenebilir.

Rosa Luxemburg, artık-değerin gerçekleşmesinde kapitalist üretim dışındaki alanların temel bir rol oynadığını, bunlara dayandığı sürece kapitalist birikimin gelişmesini sürdürebileceğini söylüyor. *Sermaye Birikimi'nin Tarihsel Koşulları*'ndan aktarıyorum:

"...Görmüş olduğumuz gibi, kapitalizm tam olgunluk halinde de, kendisiyle bir arada varolan kapitalist olmayan kesimlere ve toplumsal örgütlenmelere de her bakımdan dayanmaktadır... Sermayenin birikim süreci bütün değer ilişkileri ve maddi ilişkilerle, yani değişmeyen sermaye, değişen sermaye ve artı-değerle kapitalist olmayan üretim biçimlerine bağlıdır... Kapitalist olmayan bir ortamın yokluğu halinde sermaye birikimi her bakımdan olanaksızlaştığından, kapitalist üretim tarzının dışlalayıcı ve mutlak egemenliği varsayımı altında bu birikimin gerçek tablosunu elde edemeyiz."(13)

Bu satırlar kapitalist birikimin ve gelişmenin eşitsiz mantığını ortaya koyuyor. Aynı paragrafta Rosa, "ilkel koşulların birikimin saf kapitalist toplumsal koşullarda düşünülemeyecek kadar olağa-

nüstü hızlı ve şiddetli atılımlarını olanaklı"(14) kılacağını da söylüyor.

Rosa, Kapitalist birikimi tümden yadsıyan Sismondici görüşle, kapitalizmin kendi dışında bir şeye gerek duymadan kendini yeniden üretme yeteneğinin sınırsızlığına, dolayısıyla ölümsüzlüğüne inanan Ricardo ve izleyicilerinin görüşlerinin iki uç oluşturduğunu, sorunun çözümünün ikisi arasında bir noktada olduğunu yazıyor. Şöyle:

"Kapitalizm, kapitalist olmayan bir ortamı bulduğu sürece, kimi yerlerde hızlı, kimi yerlerde yavaş ilerleyecek, bu ilerleme gerçekleştiği sürece çelişkilerini yumuşatma olanağı bulacaktır."

"Marx'ın öğretisine göre çözüm, kapitalist birikimin hareketi için çevresinde kapitalist olmayan toplumsal formasyonlara gereksinme duyduğu, sürekli olarak bunları özümseyerek ilerlediği ve bu ortamı bulduğu sürece ilerleyebileceği şeklindeki çelişkide yatmaktadır."(15) Rosa, "İç" ve "Dış" pazar kavramlarını yeniden gözden geçirmek gerektiğini, pazarın siyasal coğrafya değil, toplumsal ekonomi kavramı olduğunu söylüyor:

"İç pazar, kapitalist üretim açısından kapitalist pazardır; kendi ürünlerinin alıcısı ve kendi üretim unsurlarının kaynağı olması nedeniyle kapitalist üretimin kendisidir. Sermaye açısından dış pazar, kendi ürünlerini emen ve ona üretici mallar ve işgücü sunan, kapitalist olmayan toplumsal çevredir."(16)

Kapitalizm, kapitalist olmayan bir ortamı bulduğu sürece, kimi yerlerde hızlı, kimi yerlerde yavaş ilerleyecek, bu ilerleme gerçekleştiği sürece çelişkilerini yumuşatma olanağı bulacaktır. Ancak, "sermaye birikiminin varlık koşulu, kapitalist olmayan oluşumların sürekli ve giderek ilerleyen çözülüşüdür. Kapitalist birikimin bu anlamda sonu geldiğinde kapitalist üretimin de sonu gelmiş olacaktır.(17)

Rosa'nın yaklaşımı, hem gelişmenin eşitsiz, sıçramalı ve bileşik karakterinin kavranmasında, hem de devrim teorisinin geliştirilmesinde önemli düşünce kanalları açıyor.

Eşitsiz gelişme yasası üzerinde duran marksistlerden biri Trotsky'dir.

Trotsky, birinci olarak eşitsiz gelişmenin belli süreçlerin atlanması olduğunu söylüyor:

"Tarihsel geri kalmışlık ayrıcalığı -böyle bir ayrıcalık vardır- herhangi bir anda hazır olarak bulunan ara aşamalar dizisini atlayarak bunları kendisine adapte etmeye izin verir; daha doğrusu zorlar. Vahşi insan, iki silah arasında geçmişte yürünen yolu adım adım yürümeden, okla yayı atıp tüfeği aldı.Amerika'daki Avrupa'lı göçmenler, tarihe sil baştan başlamadılar. Almanya ile Birleşik Devletler'in şimdi ekonomik açıdan İngiltere'yi geçmeleri gerçeğini, bizzat onların kapitalist geri kalmışlığı olanaklı kıldı... Tarihsel olarak geri kalmış ülkelerin gelişmesi zorunlu olarak tarihsel süreçlerin değişik aşamalarının özgül bir bileşimine yol açmaktadır. Gelişmeleri bir bütün olarak, plansız, karmaşık ve birleşik bir karakter kazanmaktadır."(18)

Ancak, Trotsky'e göre, eşitsiz ve sıçramalı gelişme mutlak değildir:

"Ara aşamaların atlanması olasılığı kuşkusuz, hiçbir anlamda mutlak değildir. Bunun derecesi uzun vadede ülkenin ekonomik ve kültürel kapasitesi tarafından belirlenir. Üstelik geri ulusun dışardan ödünç aldığı ilerlemeleri kendi daha ilkel kültürüne uydururken bozması hiç de az görülen bir şey değildir. Böylece, kendine uydurma (adaptasyon) sürecinin kendisi özünde çelişkili (self-contradictory) bir karakter kazanır."(19)

Belli aşamalar atlanabilmekte ama bu atlamanın derecesini uzun vadede ülkenin daha önceki gelişmesiyle belirlenen kapasitesi belirlemektedir. Geriden gelen ileri olandan aldıklarını kendine uydururken onu bozarak yeni çelişkiler üretmektedir.

Trotsky bütün bunlardan, eşitsiz gelişmeyi tamamlayan ya da aynı anda bu yasaya karşı işleyen bir başka yasanın varlığı sonucuna ulaşır:

"Tarih yasalarının bilgiçce bir şematizmle hiçbir ilgisi yoktur. Eşitsizlik, tarihsel sürecin bu en genel yasası, kendisini en keskin ve karmaşık biçimde geri ülkelerde gösterir. Dış dayatmanın kamçısı altında bu ülkelerin geri kültürleri sıçramalar yapmak zorunda kalır. Böylece eşitsizliğin evrensel yasasından, daha iyi bir adı olmadığı için, *birleşik gelişme yasası* diyebileceğimiz bir başka yasa çıkar. Bununla, yolculuğun çeşitli aşamalarının biraraya gelmesini, arkaik biçimlerin daha çağdaş olanlarıyla birleşmesini kastediyoruz."(20)

Trotsky birleşik gelişmenin "iyi bir örneği" olarak Rus endüstrisinin gelişmesini alıyor ve geç doğan Rus endüstrisinin gelişmiş ülkelerin gelişme yolunu tekrar etmediğini, ama bu ülkelerdeki en yeni ilerlemeleri kendi geriliğine uydurarak gelişmeye katıldığını, lonca sistemini ve manifaktürü atlayarak, belli bir zaman olağanüstü bir hızla geliştiğini söylüyor ve ani, hızlı büyümenin, miras olarak varlığını hala sürdüren geri kalmışlık tarafından belirlendiğini ekliyor.(21)

Geç başlayan, varılmış en ileri düzeyden, en yeniden başlıyor; ama bunları aynı zamanda kendi hızlı gelişmesinin nedeni olan geri kalmışlık koşullarına uydurmadan edemiyor. Hızlı ama birleşik, uygun düştüğünü sandığım bir deyimle bulaşık bir gelişme söz konusu oluyor.

Eşitsiz Gelişme ve Toplumsal Devrim

Kapitalizm, eşitsiz gelişmeye yeni bir hız ve dünya boyutları kazandırdı. Ama eşitsiz gelişme kapitalizmle ortaya çıkmadı. Gelişme her zaman eşitsizdir. Bu evrensel denebilecek karakterinden çıkarak eşitsiz gelişmeye bütün tarihsel gelişmelerin temel yasası işlevi yüklemek yanılgıdır. Eşitsiz gelişme, yasalar üstü bir yasa, tarihin bütün kapılarını açan bir maymuncuk değildir.

Eşitsiz gelişme yasasını geliştirme yönündeki çabaların anlamlı sonuçlar üretmesi, bu yasanın

tarihin hareket yasası ve Marksist-Leninist devrim teorisi bütünselliği içinde ele alınmasına bağlıdır.

Eşitsiz gelişme, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkiyi ve devrim teorisini ortadan kaldıran, onların yerine geçen bir yasa değildir. Mehmet Ali Aybar, eşitsiz gelişmeyi böyle bir yorumla alıyor, hiçbir zaman söylemediği bir şeyi Lenin'e maledeerek şunları söylüyor:

"Lenin'e göre, emperyalizm aşamasında kapitalizmin çelişkileri derinleşmiştir. Kapitalizmin eşitsiz gelişimi, emperyalist devletler arasındaki savaşlar, dünya çapında bir devrim potansiyeli yaratmıştır. Artık devrim o toplumun üretici güçlerinin gelişimine ve bu gelişimin, toplumdaki mülkiyet ilişkileri tarafından engellenmesine bağlı değildir."(22)

Oysa, gerçekte ve Lenin'de eşitsiz gelişme kapitalizmin temel çelişkisinin yerini alan bir olgu değildir.

Dünyaya eşitsiz gelişme yasası açısından baktığını söyleyen Yalçın Küçük de çeşitli yazılarında, eşitsiz gelişmeyi üretim ilişkileriyle üretim güçleri arasındaki temel çelişkinin yerine ve üstüne koyan bir içerikte kullanıyor. Yalçın Küçük, devrimin, "bir sistem ile üretici güçlerin karşılaşmasından değil, iki sistemin çatışmasından" doğacağını söylüyor. (24) Bu iki sistemin ne olduğunu ise başka bir yazıda açıklıyor:

"Eşitsiz gelişme, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkiyi ve devrim teorisini ortadan kaldıran, onların yerine geçen bir yasa değildir."

"... Lenin'in saydığı devrimci durum göstergelerinin bir devrim teorisi oluşturmadığını tekrarlayarak, devrim teorisinin, iki düzenin çatışmasından çıktığını eklemek istiyorum. Madde ve toplum, zaman içinde gelişiyor ve gelişirken değişiyor; aynı anda birbirleriyle uzlaşmaları zor öğelere dönüşüyor. Gelişme ile bir tek sistem, birisi, varolan, eski, oturmuş, önemli ölçüde tanımlanmış, diğeri ise açık, yeni, tümüyle gelişmemiş ve anlamlı ölçüde tanımlanmış olmaktan uzak iki ayrı sisteme ayrılma eşiğine geliyor."(25)

Küçük, devrimin biri eski, öteki yeni ve gelişmemiş iki sistemin ayrılma ve çatışmasından çıktığını yazdığı yukardaki metinlerde açıkça eşitsiz gelişme yasasından söz etmiyor; ancak söylediklerinin mantıksal sonucu, devrim teorisine de eşitsiz gelişme yasası açısından baktığını gösteriyor. Böyle bir bakışta, toplumsal *çelişkilerin* yerini, gelişmiş ve gelişmemiş *öğelerden* oluşan iki sistem alıyor. Oysa, karşıt iki toplumsal kutbu ortaya çıkaran, gelişmenin *hızı* değil, ekonomik toplumsal çelişkilerin *kendisidir.*

Eşitsiz gelişme yasasının ne olmadığını anlatan aşağıdaki sözleri bir kez daha aktarmayı yararlı buluyorum:

"Eşitsiz gelişim, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkilerin yerine geçmez, eşitsiz gelişim bu çelişkinin kendini belli bir ülkenin koşullarında *somutlayış biçimini* belirler. Mücadele ve onun hedefi olan devrim, doğrudan doğruya gene temel çelişkinin uzantısıdır, eşitsiz gelişim bu çelişkinin özgül somutlanış biçimiyle ilgilidir. (...) Temel çelişkinin kendini ifade ediş biçiminin çeşitliliği ya da zenginliği, temel çelişkinin özünü ve bağımsız varlığını sorgulamaz."(26)

Şimdi, buraya kadar söylenenlerin ışığında eşitsiz gelişmenin ne olduğu üzerine daha ayrıntılı durabiliriz.

Önce tekrar ve özet: Eşitsiz ve birleşik gelişme, geriden gelen hızlı gelişmenin belli aşamaları atlamasını olanaklı kılan ama bu sıçramayı geçmişin ağırlıklarıyla da yükleyen bir yasallıktır. Toplumsal devrim açısından alırsak, eşitsiz gelişme, içinde yaşadığımız emperyalizm aşamasında dünyanın bir bütün olarak sosyalizm için olgunlaştığı, devrimlerin tek tek ülkelerdeki kopmalarla başlayacağı anlamına gelmektedir.

Bu özeti açmak gerekiyor.

Geriden gelmenin avantajı, hızlı bir ekonomik toplumsal siyasal gelişmeyi olanaklı kılmakta ve bu olanağa sahip olan bir toplum, kendisinden önce başka yerlerde izlenmiş ara aşamaları aynen yaşamadan bir geçiş sağlayabilmektedir. Bu, bir toplum içinde çeşitli gelişme evrelerinin içiçe geçmesi ve birlikte yaşanması anlamına geliyor.

Kapitalizm açısından alırsak, çeşitli toplumlar, kapitalizm öncesi üretim biçimlerinden kapitalizme geçiş sürecine girmekte, ancak bu süreç öteki gelişmiş ülkelerin geçtiği yoldan geçmeden aynı üretim biçimlerine ulaşabilmektedir. Kapitalist gelişme yoluna geç giren toplumların, kapitalist gelişme çizgisi, artık kapitalizmin anayurtlarındaki yolu izlememektedir. Daha hızlı, daha kısa ama geçmişin kalıntılarını daha çok taşıyan bir gelişme sözkonusudur. *Bir üretim biçimi tümüyle atlanmamakta, ama tümüyle de yaşanmamaktadır.*

Marx ve Engels'in Rusya'nın köy komününden komünizmin başlangıcına atlayabileceği biçimindeki öngörüleri doğru çıkmamıştır. Rusya kapitalist gelişme yoluna girmiş, ama kapitalizmin bütün evrelerini yaşamadan sosyalizme geçmiştir. Kapitalist gelişmenin sağladığı minimum temel üzerinde sosyalizm kuruculuğuna başlanmış, kapitalizm çerçevesinde eksik kalmış üretim güçleri sosyalist iktidar ve sosyalist mülkiyet ilişkileri altında geliştirilmiştir.

Eşitsiz ve birleşik gelişme yasasının feodalizmden kapitalizme geçiş sürecindeki somutlanış biçiminden, bu süreç artık tümüyle ve dünya çapında tamamlandığı için öğretici dersler çıkarmak daha kolaydır.

Sanayi devriminin, o dönemin görece olarak en ileri ülkesi olan Hollanda'da değil, İngiltere'de patlaması, sanayi devrimine İngiltere'den ve kendi burjuva devriminden sonra başlayan Fransa'nın kendi sınırlarından taşan görkemli burjuva devriminin gerçekleştiği yer olarak öne çıkması, feodalizmi devrimci olmayan sancılı bir yoldan çözme yoluna giren ve sanayi devrimini 1870'lerde gerçekleştiren Almanya'nın kendinden öncekilerin tümünden hızlı bir gelişme göstermesi vb. eşitsiz gelişme ile açıklanabilecek durumlardır. Ancak, şu noktanın unutulmaması gerekiyor: *Gelişmelerin eşitsiz karakterine rağmen bütün bu ülkelerde bel-*

li bir dönemin sonunda kapitalist üretim biçimi egemen olmuştur. Kapitalizm önce Avrupa'da sonra da tüm dünyada egemen üretim biçimi ve sistemi olmuştur.

Bir üretim biçiminden daha ileri bir üretim biçimine geçiş, yani toplumsal devrim açısından eşitsiz gelişme ilk kopuş ve öncülüğün nerede gerçekleşeceği sorusunun yanıtını bulmada önemli bir anahtardır. Ancak, temel toplumsal çelişkilerin üzerinde yaşam bulan eşitsizlikler, uzun olabilecek belli bir tarihsel dönem içinde o üretim biçimi tarafından emilmektedir. Gelişmenin derece, hız ve yoğunluk açısından eşitsizliği sürmekte, ama farklı ülkeler aynı üretim biçimine ulaşarak, bu anlamda nitelikçe eşit duruma gelmektedirler. Eşitsiz gelişme bu kez yeni üretim biçiminin içinde varlığını sürdürmektedir. Eşitsiz gelişme yasası geçerliliğini korumakta, ama üretim biçimi, ya da toplumsal ekonomik formasyon da bir nitelik olarak bütünselliğini korumaktadır. "Sistemin verili bir ülkede, parçaların eşitsizliğine rağmen bir bütünlüğe sahip olduğu marksizmin bilimsel kazanımlarından birisidir."(27)

Lenin'in 1917 Şubat'ına kadar bağlı kaldığı demokratik devrimin sosyalist devrime büyümesi anlayışından sosyalist devrim tezine ulaşmasını hazırlayan iki önemli tarihsel-toplumsal gelişmeden söz edilebilir. Biri, kapitalizmin emperyalist aşamaya geçmesi ve bu geçişin yol açtığı kriz ve paylaşım savaşlarının dünya bütünü için sosyalizmi olanaklı hale getirmesi; ikincisi, tek tek ülkelerdeki sınıfsal güç ilişkilerinin proletaryanın iktidarı almasına koşulları hazırlayacağıdır.

"Emperyalist savaş sosyalist devrimin arifesidir. Ve bu, yalnızca savaş dehşetinin proletaryayı ayaklandırmasından değil -ekonomik koşullar sosyalizm için olgunlaşmadıkça hiçbir ayaklanma sosyalizmi getiremez- ama tekelci devlet kapitalizminin sosyalizmin en eksiksiz maddi hazırlığı, *eşiği* ve tarih merdivenin sosyalizm denilen basamağıyla arasında *hiçbir ara basamağın bulunmadığı* bir aşaması olmasından geliyor."(28)

"Sosyalizme doğru ilerlemeden *tekellerden* (savaş bunların sayısını, önemini ve rolünü on kat artırmıştır) ileriye gitmek olanaksızdır."(29)

Emperyalizmin, kapitalizmi bir dünya sistemi haline getirdiği, çelişki ve sınıf çatışmalarının eşitsiz biçimde tüm dünyaya yayıldığı koşullarda sosyalist devrim dünya ölçeğinde olgunlaşmıştır. Emperyalizm çağı, bu nedenle proleter devrimleri çağıdır.

Zayıf Halka

Emperyalizmle birlikte dünyanın sosyalizme olgun duruma gelmesi, emperyalist sistemin bir bütün olarak hemen çöküşe gideceği, emperyalist ülkelerde devrimlerin sökün edeceği anlamına gelmez.

Emperyalizm, ekonomik, siyasal, askeri ilişkiler bütünü farklı gelişme düzeylerindeki ülkelerin oluşturduğu bir zincirdir. Zincirin halkaları eşit sağlamlıkta değildir.

Zayıf halka kavramı da, önce teorik soyutlama yapılarak bulunmuş bir kavram değildir. Lenin, Rusya somutunda, bu ülkenin emperyalizmin zayıf halkası olduğunu görmüş ve bu halkayı koparmanın strateji ve taktiklerini geliştirmiştir. Ekim devrimi ve Orta Avrupa devrim denemeleri, 1929'daki büyük bunalımdan sonra İtalya'da ve Almanya'da faşizmin iktidara gelişi, ikinci paylaşım savaşı, savaştan sonra Doğu Avrupa'da olup bitenler, Çin, Küba ve Vietnam devrimleri, bütün bunların oluşturduğu pratikler toplamı ise bugün bu kavramın hiç olmazsa bazı temel yönleriyle genelleştirilmesini olanaklı duruma getirmiştir.

Zayıf halka olgusu en başta, gelişmişlik ya da gelişmemişliğin değil, her türlü toplumsal, siyasal, ideolojik dengesizlik ve çelişkilerin söz konusu ülke ya da ülkelerde yoğunlaşmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bir bütün oluşturan ekonomik, siyasal, ulusal, kültürel öğelerin eşitsiz ve dengesiz gelişmesi, söz konusu bütünün gelişmesini engellediği ölçüde, eşitsiz gelişen öğeler bütünün kendisiyle çatışmaktadır. Böylece, hem çelişkilerin çeşidi artmakta, hem de bunlar toplumda var olan temel çelişkinin üstüne binerek bir kördüğüm oluşturmaktadırlar.

“Emperyalizm, ekonomik, siyasal, askeri ilişkiler bütünü farklı gelişme düzeylerindeki ülkelerin oluşturduğu bir zincirdir. Zincirin halkaları eşit sağlamlıkta değildir.”

Devrim öncesi Rusya, farklı üretim biçimlerinin birarada bulunduğu merkezdeki kapitalizmin, geri ama ileri derecede yoğun bir sanayi temelinde biçimlendiği, Çarlık otokrasisinin toplumdaki dinamik gelişme karşısında yönetemez ve birbirine meydan okuyan öğeleri birarada tutamaz duruma geldiği, çok sayıdaki ulus ve ulusal toplulukların uluslaşma süreçlerinin ilerlediği, ideolojik bir bunalım ve bununla paralel giden ideolojik canlılığın çeşitli biçimlerde ortaya çıktığı, her türlü çelişkinin iyice kesinleştiği bir ülkeydi.

Zayıf halkalardan bir başkası, Almanya, 1870 sonrasında giriştiği sanayi devrimiyle büyük ve hızlı bir gelişme sağlamış, ancak feodal ilişki ve kurumları da önemli ölçüde muhafaza etmişti. Almanya'nın birliği ve burjuva devrimi, Bismark tarafından yukarıdan aşağıya, Prusya'lı Junkerlerle özel bir bağlaşıklık yoluyla gerçekleştirilmişti. Bu durum, Almanya'da büyük burjuvaziyle büyük toprak sahipleri arasında çelişki ve çatışmalar yaratıyor, tekelleşmiş sermayenin büyük toprak sahipleri ve öteki sermaye kesimleri üzerinde egemenlik ve hegemonya kurma çabaları, buna karşı direnmeler, hükümet bunalımlarına ve siyasal istikrarsızlığa yol açıyordu. Yüzyılın başında emperyalistleşme aşamasına giren ve daha 1913'de sermaye ihracında dünya üçüncüsü olan Almanya, kendisinden önce ve önde gelen emperyalist ülkelerin dünyayı kendi aralarında paylaştığı bir dün-

yada, yeni gelişme alanları bulmakta zorlanıyor, bu da içteki sorunlarını ağırlaştırıyordu. İşçi sınıfı hareketi ise oldukça güçlü ve gelenekliydi.

Yüzyılın başında emperyalist zincirin iki zayıf halkasından birinde, Rusya'da devrim gerçekleşti, Almanya'da devrimci durum doğdu ama devrime büyüyemedi.

Bu iki zayıf halkanın durumları ve özellikleri, kavramı geliştirmeye yarayacak epeyce malzeme ve ipucu sağlıyor.

Emperyalist zincirdeki zayıf noktalar, yalnızca geri kalmışlığın değil, daha çok gecikmiş ama hızlı gelişmenin neden olduğu çelişki yoğunlaşmasının sonucudur. En gelişmiş ve geri kalmış yerler değil, geçiş kuşağında olan ülkeler bu özelliği daha çok gösteriyorlar. Lenin 1923'de yazdığı "*Devrimimiz*" yazısında Rusya'nın uygar ülkelerle, ilk kez savaşın uygarlık yörüngesine soktuğu doğulu ülkeler arasındaki *sınır çizgisinde* durduğunu söylüyor.(30) Sınırda, geçiş kuşağında olan ülkelerin durumunu açıklayan dört neden sayılabilir:

Bir: Bu ülkeler, sosyalismin nesnel koşullarını minimum düzeyde sağlayacak kadar gelişmişlerdir. Kapitalizm egemen üretim biçimidir; devrim sürecine öncülük edecek nitelikte bir işçi sınıfı oluşmuştur.

İki: Bu tür ülkelerin, kapitalizmin yarattığı uzlaşmaz çelişkileri yumuşatacak ekemperyalist olanakları yoktur ya da sınırlıdır.

Üç: Geçmişten, geri kalmışlıktan devralınan sorun ve çelişkiler modern kapitalist ilişkilerin üstüne gelerek bunları keskinleştiren bir etki yapmıştır.

Dört: Gelişme süreçlerinin içiçe geçmesi, çelişkilerin yumaklaşması, kısmi reform ve çözüm alternatiflerini geçersizleştirmekte, devrimci ya da karşı-devrimci köktenci yöntemleri gündeme getirmektedir.

Bir nokta daha eklenebilir. Zayıf halka çözümlemesi, gelişmiş ülkelerde devrim olasılığını ortadan kaldırmıyor. Dünya bir bütün olarak ele alındığında, yukarıda anlatılmaya çalışılan çok çeşitli nedenlerin sonucu olarak devrimci durumlar belli özellikler gösteren ülke tiplerinde ortaya çıkmakta ancak kapitalizmin temel çelişkileri var olduğu sürece, gelişmiş ülkelerde sosyalist devrimlerin gerçekleşmesi de teorik bir olasılık olarak varlığını korumaktadır.

Tek ülkede devrim ve tek ülkede komünizm

Lenin, 1905 Nisan'ında Rusya'daki siyasal devrimin Avrupa'daki sosyalist devrimin önsözü olacağını,(31), 1916'da yazdığı *Marksizmin Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*'de ise, toplumsal devrimin bütün ülkelerin birleşik eylemiyle gerçekleşmeyeceğini, çünkü dünya ülkelerinin ve dünya nüfusunun çoğunluğunun henüz kapitalizm aşamasına ulaşmadığını ya da yeni ulaştığını söyledi.(32) Toplumsal devrim, gelişmiş ülkelerde burjuvaziye karşı işçi sınıfının yürüttüğü iç savaşla, geri ülkelerdeki bir seri demokratik ve devrimci hareketlerin birleştiği bir dönemde gelecektir. Çünkü kapitalizm eşitsiz gelişmekte, ileri derecede kapitalist uluslarla çok sayıda ekonomik açıdan az gelişmiş ya da tamamen geri kalmış ulus yan yana bulunmaktadır.(33) Bunları söylediği dönemde Lenin Rusya için henüz demokratik devrim öngörmektedir. Sosyalist devrim, Rusya gibi demokratik aşamadaki ülkelerin değil, ileri kapitalist ülkelerin gündemindedir ve bunların da tümünün değil bir bölümünün ortak eylemiyle gerçekleşecektir:

"Sosyalizm bütün ülkelerin değil, fakat gelişmelerinin *ileri* kapitalist aşamasına ulaşmış az sayıdaki ülkenin proleteryasının birleşik eylemi olarak başarılacaktır. Bu ülkelerde(İngiltere, Fransa, Almanya vb.) ulusal problem çoktan çözülmüş, ulusal birlik amacına çoktan varılmıştır, *objektif olarak* tamamlanacak 'genel ulusal görevler' kalmamıştır. Bu nedenle, ulusal birliği havaya uçurmak ve sınıf birliğini kurmak yalnızca bu ülkelerde olanaklıdır."(34)

"Toplumsal devrim, gelişmiş ülkelerde burjuvaziye karşı işçi sınıfının yürüttüğü iç savaşla, geri ülkelerdeki bir seri demokratik ve devrimci hareketlerin birleştiği bir dönemde gelecektir."

1916'da, daha dünyanın bütününü sosyalizm için olgun görmediği bir dönemde Lenin'in sosyalist devrimi birden fazla ileri kapitalist ülke işçilerinin birleşik eylemi olarak görmesi, dünya devrimine nasıl yaklaştığının mantığını vermesi açısından önemlidir.

Aynı tarihlerde yazdığı, *Proleterya Devriminin Askeri Program*'ında sosyalizmin tek ülkedeki zaferinin bir vuruşta bütün savaşları elimine etmeyeceğini söylüyor ve şöyle devam ediyor:

"Kapitalist gelişme değişik ülkelerde olağanüstü eşitsiz ilerler. Meta üretimi altında başka türlü olamaz. Bundan, yadsınamaz biçimde, sosyalizmin *bütün* ülkelerde aynı anda zafere ulaşamacağı çıkar. Öteki ülkeler daha bir süre burjuva ve burjuva öncesi kalmaya devam ederken, sosyalizm önce bir ya da birkaç ülkede başarıya ulaşacaktır. Bu, yalnızca sürtüşmeler yaratmakla kalmayacak, öteki ülkelerin burjuvalarını muzaffer proletarya devletini ezmek için doğrudan eyleme geçmeye zorlayacaktır. Böyle bir durumda savaş bizim için meşru ve haklı bir savaş, sosyalizm için savaş olacaktır.."(35)

1917'nin başlarında, özellikle de *Nisan Tezleri*'nden itibaren Lenin, Rusya'da sosyalist devrimi mümkün görüyor ve Rus sosyalist devriminin Avrupa devrimiyle tamamlanacağı görüşünü formüle ediyor. Avrupa devrimindeki dalgalanmalar, somut taktikleri değişikliklere uğratıyor. Ama Lenin hiçbir zaman "tek ülkede sosyalizm"i teorileştirmiyor. Perspektif olarak da benimsemiyor.

Tersini iddia edenler Lenin'i ve kendilerini zorluyorlar:

" 'Tek ülkede sosyalizm', kanımca, Lenin'in en küçük bir ödün bile vermediği, ciddi bir inanç, kararlı bir perspektifti. Böyle bir inanç ve perspekti-

fin, eşitsiz gelişim olgusu özümsenmeden beslenmesi kesinlikle mümkün değildir. Kuşkusuz aynı özümsemeyi gösterir çok sayıda başka kanıt bulmak mümkün."(36)

Çulhaoğlu, "çok sayıda kanıt"tan biri olarak Lenin'den bir aktarma yapıyor:

"Proletaryanın uluslararası devrimci hareketi çeşitli ülkelerde eşit ve özdeş biçimde gelişmez, gelişemez. Ortaya çıkan olanaklardan tümüyle ve sonuna dek yararlanılması, ancak tek tek ülkelerdeki işçi sınıflarının mücadelesi sonucunda gerçekleşebilir. Tek tek her ülke, ortak gidişe özel ve değerli katkısını yapar. Ancak, her ülkedeki hareket de kendi tek yanlılığından, kendi partisinin teorik-pratik yetersizliklerinden rahatsızdır."(37)

Lenin'in Haziran 1908'de yazdığı bu sözlerden tek ülkede sosyalizm teorisi çıkarmak doğru değildir. Yalnız Lenin'in birçok başka yazısında dünya devrimi perspektifini bir kızıl şerit gibi dile getirmesi nedeniyle değil, söz konusu alıntının alındığı yazının bütünündün de "tek ülkede sosyalizm" lehine "netlik" çıkarmanın mümkün olmaması nedeniyle doğru değildir. Çulhaoğlu'nun aktardığı cümlelerin hemen ardından Lenin şöyle devam ediyor:

"Bir bütün olarak, düşmanla bir seri çarpışmaya giren milyonlar gücündeki proletaryanın çevresinde toplanan uluslararası sosyalizmin ileriye doğru muazzam bir adım attığını ve burjuvaziyle belirleyici mücadelenin -işçi sınıfının geçmiş büyük ayaklanmaları olan komün günlerinden daha iyi hazırlandığı bir mücadelenin- yaklaştığını açıkça görüyoruz."(38)

Ve bir paragraf aşağıda:

"... Rus devrimi özel olarak ve özellikle zor bir konumdadır. Rus devrimi, Avrupa ve Asya'da büyük bağlaşıklara fakat aynı zamanda ve bizzat bu nedenle, yalnız ulusal değil, *uluslararası* bir düşmana sahiptir."(39)

Aynı yazının son paragrafında:

"Rusya'da işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğünü kurma... savaşımı ve onun zaferi uluslararası devrimci hareketten ayrılamaz. Karşı devrimci burjuvazinin (hem Rusya'da hem de bütün dünyada karşı devrimcidir) liberalizmiyle ilgili daha az illüzyon! Uluslararası devrimci proleteryanın gelişmesine daha büyük dikkat!"(40)

Lenin, 1908'de devrimin yükselişini genel bir eğilim olarak görüyor ve Hindistan, Çin ve Türkiye'den, Fransa, İngiltere ve Amerika'ya kadar her yerde bu yükselişin getireceği devrim fırsatlarının altını çiziyor. 1912'den sonra ise bütün Avrupa'nın devrimci bir döneme girmekte olduğunu söylüyor. Devrimci hareketin eşitsiz gelişmesinden, tek tek ülkelerde devrimci olanaklardan yararlanmak o ülkelerin işçi sınıflarının işidir. Uluslararası sosyalizm uluslararası burjuvaziyle belirleyici savaşımın arifesindedir. Lenin, Rus devrimini kesin olarak "uluslararası devrim" bağlamında alıyor.

Gelenek'in bir başka yazarı Aydın Giritli de benzer gerekçelerle ama farklı bir Lenin alıntısına dayanarak şunları söylüyor:

"Lenin'in 'zayıf halka' analizi, eşitsiz birikme ve yoğunlaşmayı, bunun geri ülkelerde patlamaları iktisaden gelişmiş ülkelere göre daha olanaklı hale getirdiğini anlatır. Bu olasılık, Lenin'de çok açık biçimde tek ülkede yalnızca devrimin değil, sosyalizmin de olanaklı olduğunu kapsıyor." (41)

Giritli'nin Lenin'in 1915 Ağustos'unda **Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı** Üzerine yazısından yaptığı alıntıyı kendi çevirisinden aktarıyorum:

"Ekonomik ve siyasal gelişmenin eşitsizliği kapitalizmin mutlak yasasıdır. Buradan, sosyalizmin zaferinden başlangıçta az sayıda kapitalist ülkede ya da hatta, yalnız başına alınmış tek bir kapitalist ülkede mümkün olduğu çıkar.."(42)

Lenin'in sözleri tam devrivimin uluslararası görevleriyle ilgili cümlesinin başında kesiliyor. Oysa, Lenin "başlangıçta" bile zaferin nasıl mümkün olacağını anlatıyor:

"Kapitalistleri mülksüzleştirdikten ve kendi sosyalist üretimini örgütledikten sonra, o ülkenin muzaffer proletaryası öteki ülkelerin ezilen sınıfların davasına kazanmak için, bu ülkelerde kapitalistlere karşı ayaklanmalar kışkırtarak, hatta gerekli durumlarda sömüren sınıflara ve devletlerine karşı silahlı kuvvetlerini kullanarak, geri kalan dünyanın (kapitalist dünyanın) karşısına dikilecektir." (43) Görüldüğü gibi, isteyen Lenin'in tek ülkede sosyalizmi teorileştirdiğine kanıt gösterilen yazısından "devrim ihracı" teorisi de çıkarabilir. En doğrusu tartışmayı alıntı parçacıklarını savaştırmaktan çıkarıp ana doğrultu ve anlayışa bakmaktır.

Lenin'in 1917'den önce ve sonra, ölümüne dek bağlı kaldığı temel görüş şudur: Devrime Rusya'dan başlamak muhtemel ve mümkündür. Rusya'da başlayan devrim Avrupa devriminin önsözü, ateşleyici kandili olacaktır; Rusya'daki sosyalist devrimin **nihai** zaferi, ancak ve en azından birkaç kapitalist ülkede gerçekleşecek devrimlerle güvence altına alınabilir* Ruslar'ın başladığını, Almanlar, Fransızlar ve İngilizler tamamlayacaktır. Sosyalist devrim önce tek tek ülkelerde zafer kazanacaktır, ancak sosyalizmin nihai zaferi tek ülkede mümkün değildir.

Bu temel düşüncelere, olayların akışı içinde Lenin adım adım ulaşıyor.

1) Lenin'de Avrupa devrimi kesin bir inanç, kendi deyimiyle, "bilimsel bir öngörü" dür. "Ama" diyor Lenin, "sosyalist hükümetin taktiklerini, önümüzdeki 6 ayda Avrupa'da ve özellikle de Almanya'da sosyalist devrimin gerçekleşeceği ya da gerçekleşmeyeceği üzerine kurmamız yanlıştır" (Ocak 1918) (44)

2) Rusya'da sosyalizmin nihai zaferinin Avrupa devrimine bağlı olduğu düşüncesi ile, taktikleri somut durum çözümlemesine göre belirleme tutumu birbirilerini dışlamayan yaklaşımlardır.

3) Yalnız çeşitli ülkelerin kapitalist gelişmişliği değil, siyasal yaşamın koşulları ve işçi sınıfının koşulları da eşitsiz olduğu için proleter devrimi eşitsiz gelişmektedir.

4) Dünya devrimi kaçınılmazdır ancak, bu devrimin hemen geleceğine bel bağlamak aptallıktır. Sovyet hükümeti Avrupa devrimi başlayana dek ayakta kalmalıdır.

5) Avrupa devrimi beklendiği gibi gelişmemektedir. Avrupa devriminden doğrudan bir destek alamadık ama başka türlü bir destek aldık. Bü-

tün dünya işçileri ve köylüler kendi devletlerinin bize yönelen hücumlarını başarısız bırakacak kadar büyük bir destek verdiler. Devrimimiz bu destek sayesinde yaşıyor.

6) Dünya devrimi Rus devriminin başarısının güvencesidir, ama Rusya'da Sosyalist Cumhuriyet'in varlığı da dünya devrimi için önemli bir dayanaktır. Bu sosyalist Cumhuriyet, yaşayan bir örnek olarak ayakta kalacak, bu örneğin propaganda gücü ve devrimcileştirici etkisi büyük olacaktır. Direnmeli ve direnerek dünya devrimine itilim vermeliyiz.

"Lenin'in ölümünden bir yıl sonrasına kadar Bolşevik Partisi'nin resmi görüşü de hep, "tek ülkede sosyalizmin nihai zaferinin mümkün olmadığı biçimindedir."

1918-1923 yılları bütün Avrupa'da devrim yıllarıdır. Lenin ve Bolşeviklerin Avrupa'da devrim beklentileri yalnız 1914'ten beri yaptıklarını çözümleme ve teorik öngörülerle değil, bizzat olayların gelişmesiyle de desteklenmiştir. 9 Kasım 1918 de Almanya'da Halk Temsilcileri Konse'yinin kurulması, 1918 Ocak Mart arasında Finlandiya'da Sovyet hükumeti, 1918 Kasım'ında Avusturya ve Macaristan'da ayaklanmalar, 1919 Ocak Şubat aylarında Almanya'da ayaklanma, Nisan 1919'da Münih Sovyetinin kurulması, Mart'ta Macaristan'da, Nisan'da Bavyera'da sovyetler.. 1920 Ağustos'una kadar Avrupa'nın her yerinde ayaklanma ve devrim kalkışmaları var. 1920 Ağustos'u Kızıl Ordu'nun Polonya'daki taaruzzunun sonu, Avrupa devriminin inişe geçtiği dönüm noktasıdır. 1920 sonbaharından Almanya'da devrimin tamamen söndüğü 1923 ilkbaharına kadar olan dönem, Sosyalist Rusya'nın dışarda İngilizlerle ticaret anlaşması ve birleşik cephe taktiğiyle, içerde NEP'le geri çekilerek sağlamlaşmaya çalıştığı, ancak dünya devriminin aylar yakınlığıyla beklenmese de bir prespektif olarak korunduğu bir dönemdir.

Lenin'in ölümüne kadar, hatta Lenin'in ölümünden bir yıl sonrasına kadar Bolşevik Partisi'nin resmi görüşü de hep, "tek ülkede sosyalizmin nihai zaferinin mümkün olmadığı biçimindedir. Bu görüş ilk kez 1925 Aralık ayında toplanan 14. Parti Konferasın'nda kabul edilen bir ara formülasyonla yumuşatılıyor:

"Sosyalizmin tek ülkede zaferi genel olarak (nihai zafer anlamında değil) mümkündür." (45) Tartışma bundan sonra yoğunlaşıyor. Dünya devrimi geri çekilmiş, Sovyetler'in en azından bir süre yalnız kalacağı ortaya çıkmış ve içerde NEP programı uygulamaya koyulmuştur.

Tek ülkede sosyalizmi bir ilke düzeyinde savunanlarla buna karşı çıkanlar arasındaki tartışma ve mücadeleleri ayrıntılı biçimde ele alıp işlemek bu yazının sınırlarını zorlar. Bu tartışmaların, farklı teorik perspektiflerin ötesinde, o günün pratik siyaset sorunlarıyla ve parti için güç dengeleriyle ilgili yönleri var. Başlangıç noktasında görüşler arasındaki fark büyük de değil.

1923 den, özellikle 1925 ten sonra parti içinde "tek ülkede sosyalizm" çizgisi ağırlık ve egemenlik kazanıyor. Unutulmaması gereken nokta, henüz bu dönemde tek ülkede sosyalizmin dünya devrimi perspektifinin reddi değil, Avrupa devriminin gerçekleşmemesinden, yakın bir dönemde de gerçekleşecek gibi olmamasından çıkılarak, Rusya'da sovyet iktidarının sağlamlaştırılması stratejisidir. Aynı dönemde NEP politikalarından uzaklaşılmaya başlanması da aynı stratejinin sonucudur. Sovyetlerde sosyalizmi kurma stratejisi, Carr'ın dediği gibi, eski Rus geleneğinin köylü sosyalizmi anlayışına dayandırılmıyordu. Öngörülen gelişkin sanayi temeli üzerinde sosyalizmin inşaasıydı. Tarihin tanıdığı en büyük ve hızlı sanayileşme uygulamalarından biri bu yaklaşımla gerçekleştirildi. Öte yandan, o günkü biçimiyle tek ülkede sosyalizme karşı çıkanların, en azından bunların bir bölümünün, Rusya'nın sosyalizm için olgun olmadığını söyleyen menşevik tezle fikir akrabalığı içinde olduğu da akılda tutulmalıdır. Bütün bunların ötesinde, dünya devriminin geri çekildiği koşullarda Sovyet iktidarının geleceğini "dünya devrimi" ne bağlamak, sonuç olarak umutsuz, edilgen pratik siyaset sorunlarına yanıt vermeyen bir yaklaşımdı. Bu çerçevede alındığında tek ülkede sosyalizmin kurulması, reel bir dünya devrimi seçeneğine karşı yapılmış bir tercih değil, ulusal ve uluslararası koşulların başka bir yol vermediği durumda Rusya'da sosyalizme uygun alt yapıyı inşa etme, üretim güçlerini hızla geliştirerek ilk proleter devleti sağlamlaştırma stratejisiydi, ve doğruydu. Sovyet sosyalist iktidarı ayakta kalarak, güçlenerek uluslararası devrime katkı yapmaya devam edecekti. Birincisi yapıldı; ancak ikincisi süreç içinde hem nesnel hem de öznel olarak yerine getirilemedi ve tek ülkede sosyalizm zamanla, Rus devrimini dünya devrimine yabancılaştıran bir "ilke" ye dönüştü.

"Lenin'den sonra, sosyalizmin tek ülkede "genel olarak" zafere ulaşabileceği formülü ile başlayan başkalaşım, süreç içinde hem pratik hem de teorik anlamda kendi mantıksal sonuçlarına doğru ilerledi."

Eşitsiz gelişme ve eşitsiz devrim süreçlerinin, hiç olmazsa bir dönem, kapitalist ve sosyalist ülkelerin barış içinde yanyana yaşaması sonucunu doğuracağını gören ve formüle eden Lenin'dir. Ancak Lenin bu durumu sonunda iki taraftan birinin cenazesinin kaldırılacağını bir geçici ateşkes dönemi olarak görüyor ve iki sistem arasında ölüm kalım savaşının kaçınılmaz olduğunu söylüyordu.

Lenin'den sonra, sosyalizmin tek ülkede "genel olarak" zafere ulaşabileceği formülü ile başlayan başkalaşım, süreç içinde hem pratik hem de teorik

anlamda kendi mantıksal sonuçlarına doğru ilerledi.

Bir: Dünya devrimi hem teorik bir bakış ve perspektif olarak, hem de pratik siyasette terkedildi. Bu, yalnız Rusya'ya değil, dünyaya yeni bir düzen getiren Ekim devriminin enternasyonal içeregini sulandırdı. Nesnelliğe uyum çabaları, Sovyet sosyalizmini dünya süreçlerini devrimcileştirici bir odak olmaktan uzaklaştırdı.

İki : "Barış içinde yanyana yaşama" formülü teorik bir ilke durumuna getirildi. İki sistem, iki ayrı dünya pazarı oluşmuştu ve bunlar arasındaki rekabet sonunda, kapitalist dünya pazarının daralmasıyla sonuçlanacak, kapitalizmin bunalımı artacak, sosyalizm bu yönden tüm dünyada muzaffer olacaktı.

Üç : Tek ülkede sosyalizm teori ve pratikleri sonunda tek ülkede komünizmin de mümkün olduğu anlayışına vardı. 1939 Mart'ında toplanan Parti 18. Kongresine sunduğu raporda Stalin bunu açıkça formüle etti:

"İleriye, komünizme doğru gidiyoruz. Devletimiz komünizm döneminde de kalacak mıdır?

"Eğer kapitalist kuşatma eritilmemişse ve yabancı askersel saldırı tehlikesi yok olmamışsa, evet, kalacaktır." (46)

1961'de kabul edilen SBKP Parti Programında ise, 1980'de Sovyetler Birliği'nde "Komünist cemiyetin genel hatlarıyla kurulmuş" olacağı (47) saptaması yer aldı.

Böylece, kapitalist kuşatmanın, sınıfların ve devletin var olduğu garip bir komünizm kavramına ulaşıldı. Bu gelişmelerin pratik sonuçları artık veridir, biliniyor. Tek ülkede komünizm'in, marksist teorinin tam bir revizyonu olduğu da artık açık olmalıdır.

Tek ülkede sosyalizm tartışması kapitalizmden komünizme geçiş sorunu ile doğrudan ilgilidir. Marx'ın **Gotha Programının Eleştirisi**'nde komünizmi iki aşamaya ayırması üzerine epeyce tartışma ve spekülasyon yapılıyor. Birçok konuda olduğu gibi, bu ayırımlar da sonradan kalıplaştırılmıştır. İşin bu yönünü şimdilik bir yana bırakıp Marx'ın sorunu el alışına baktığımızda ortaya çıkan şudur: Kapitalizmden çıktığı biçimiyle yeni toplum henüz komünizm değildir; bu ilk adımdan emek-değer yasasının, sınıfların ve devletin olmadığı komünist topluma varmak için katedilmesi gereken uzun bir yol, bir geçiş dönemi olmak zorundadır. Bugün bizim sosyalizm dediğimiz aşama bu geçiş sürecidir. Yoksa, tarihte sosyalizm diye ayrı bir ekonomik toplumsal formasyon yoktur. Süreç olması ve bir geçiş süreci olması sosyalizme tanımı gereği, sürekli olarak komünizme doğru ilerleme işlevi yüklemektedir.

Lenin, devrimden iki yıl sonra, 1919'da **Proletarya Diktatörlüğü Döneminde Ekonomi ve Siyaset** de sosyalizmin geçiş dönemi olma özelliğini şöyle anlatıyor:

"Teorik olarak, kapitalizmle komünizm arasında, toplumsal ekonominin bu iki biçiminin özelliklerini ve unsurlarını birleştirmek zorunda olan belirli bir geçiş döneminin yattığında kuşku yoktur. Bu geçiş dönemi ölmekte olan kapitalizmle, yeni doğmuş komünizmin, ya da başka bir deyişle yenilmiş ama yok edilmemiş kapitalizmle, doğmuş ama henüz zayıf olan komünizm arasındaki mücadele dönemi olmak zorundadır."(48)

Tek ülkede sosyalizm ve giderek tek ülkede komünizm düşüncesi, bu geçiş aşamasının; kalıcı bir toplumsal düzen, ayrı bir üretim biçimi olarak algılanmasıdır.

Komünizmin aşamalara ayrılmasına karşı çıkarlar ise, sosyalizm denilen dönemi komünizme doğru ilerlenen bir süreç değil, komünist nitelik ve normların en başından yaratılmasının mümkün ve zorunlu olduğu kesin bir nitelik değiştirme noktası olarak anlıyorlar.

Sosyalizm aşaması kalıplaştırıp donduranlar Marx'ın **Gotha Programının Eleştirisine Katkı**'daki sözlerinden destek ararken, aşamalandırmanın tümüyle yanlış olduğu düşüncesinde olanlar da aynı sözleri eleştiriyorlar. Bu durum karşısında Marx'ın bu tartışmalara yol açan pragraflarını okumamız gerekiyor. Marx, "sosyalizm" de dediğimiz, komünizmin ilk aşamasını şöyle betimliyor:

"Burada karşı karşıya olduğumuz, kendî temeleri üstünde *gelişmiş* biçimiyle değil, tam tersine, kapitalist toplumdan *çıktığı* biçimiyle bir komünist toplumdur. Dolayısıyla bu toplum, her açıdan - ekonomik, moral ve entellektüel- hâlâ rahminden çıktığı eski toplumun doğum izlerini taşır. Buna uygun olarak, bireysel üretici- kesintilerden sonra - topluma ne veriyorsa, o kadarını geri alır.

Topluma vermiş olduğu, kendi bireysel emek miktarıdır. Örneğin, toplumsal işgünü, bireysel emek saatlerinin toplamından oluşur. Bireysel üreticinin bireysel emek zamanı, toplumsal işgününe kendi katkısı olan bölümdür, bundaki payıdır. Toplumdan, (ortak fon için harcadığı emeği ayırdıktan sonra) şu kadar emek harcamıştır diye bir sertifika alır ve bu sertifikayla tüketim araçlarının toplumsal stokundan emeğinin maliyeti kadar bir miktar çeker. Topluma belli bir biçimde verdiği emek miktarını, bir başka biçimde geri alır.

"Açıktır ki, burada söz konusu olan eşdeğerlilerin değişimi olduğu için, meta değişimini düzenleyen ilkenin aynısı geçerlidir. İçerik ve biçim değişmiştir, çünkü yeni koşullarda birincisi, kimse emeğinden başka birşey veremediği gibi, ikincisi, bireylerin mülkiyetine de bireysel geçim araçlarından başka hiçbir şey geçememektedir. Ama bu ikincisinin tek tek üreticilere dağıtımı söz konusu olduğu kadarıyla, meta-eşdeğerlilerin değşiminde geçerli ilkenin aynısı yürürlüktedir. Bir biçim altındaki şu kadar emek, bir başka biçim altındaki eşit miktarda emekle değiştirilir.

"Dolayısıyla, buradaki eşit hak, ilke düzeyinde hâlâ *burjuva haktır*. Ancak ilke ile pratik artık çatışma halinde değildir. Meta değşiminde ise eşdeğerlilerin değişimi yalnızca *ortalama* olarak vardır, tekil durumlarda yoktur.

"Bu ileri adıma karşın, bu *eşit hak* hâlâ bir burjuva kısıtlamayla damgalanmıştır. Üreticilerin hakkı, harcadıkları emeğe orantılıdır. Eşitlik, ölçmenin eşit bir ölçü (yani emek) kullanılarak yapılmasından ibarettir.

"Oysa bir kişi bir başkasından fiziksel ya da zihinsel olarak üstün olabilir ve aynı zaman içinde

daha çok emek harcayabilir ya da daha uzun zaman emek harcayabilir. Oysa emeğin bir ölçü olabilmesi için, yoğunluğuyla ya da süresiyle tanımlanması gerekir yoksa ölçü olmaktan çıkar. *Bu eşit hak,* eşitsiz emek için eşit olmayan bir haktır. Sınıf ayrımları gözetmemektedir, çünkü herkes herkes gibi işçidir. Ama eşit olmayan bireysel yetenekleri ve dolayasıyla üretici kapasiteyi doğal ayrıcalıklar olarak sessizce gözetmektedir. *Bu yüzden, her hak gibi, bu da içeriğinde bir eşitsizlik hakkıdır.* Doğası gereği hak, ancak eşit bir ölçünün uygulanmasından ibaret olabilir. Fakat eşit olmayan bireyler (ki eşitsiz olmasalar farklı bireyler olmazlar) ancak eşit bir ölçüye vurularak ölçülebilirler. Eşit bir görüş açısına sokarak, yalnız *belli* bir yanlarından, örneğin bu durumda *yalnızca* işçi sayılmalarından kalkarak, başka hiçbir özelliklerine bakmadan, başka herşeyi gözardı ederek ölçülebilirler. Dahası, bir işçi evlidir, ötekisi değildir. Birinin ötekinden daha çok çocuğu vardır, vs. Dolayısıyla eşit bir emek harcayarak ve böylece toplumsal tüketim fonunda eşit bir paya sahip olarak, biri ötekinden gerçekte daha fazla alıyor olacaktır, daha zengin olacaktır vs. Bütün bu kusurlu yönlerin aşılabilmesi için, hakkın eşit olacağına eşitsiz olması gerekir.

"Ne var ki bu kusurlu yönler, kapitalist toplumdan uzun doğum sancıları, sonucunda çıkar çıkmazki biçimiyle komünist toplumun ilk aşamasında kaçınılmazdır. Hak, toplumun ekonomik yapısından ve bunun belirlediği kültürel gelişmeden asla yüksek olamaz."(49)

Komünizmin yüksek aşaması ya da komünizmin kendisini ise şöyle anlatıyor:

"Komünist toplumun yüksek aşamasında, bireylerin işbölümü altında köleleştirilmesinin ve dolayısıyla kafa ile kol emeği arasındaki çelişkinin de yok olmasından sonra, emeğin salt bir yaşam aracı olmaktan çıkıp yaşamın temel gerekliliği olmasından sonra bireyin çok yönlü gelişmesiyle üretici güçler de arttıktan ve kollektif zenginliğin pınarları daha bol akar olduktan sonra - ancak o zaman burjuva hakkın dar çevreni tam olarak geride bırakılabilecek ve toplum flamalarına şu sözleri yazabilecektir: Herkesten yeteneği kadar, herkese gereksinimi kadar!" (50)

Kapitalizmden çıkmış haliyle sosyalizm henüz komünizm değildir, komünizme doğru bir başlangıç adımıdır. Eşitlik ve hak henüz burjuva çerçevesini aşmamıştır. Emek-değer yasası yeni ve değişik bir içerikte işlemektedir. Sınıf ayrıcalıklarının temeli ortadan kaldırılmış, ancak eşit olmayan emeğin eşitliği sağlanamamıştır. Bunlar komünizmin ilk aşamasında kaçınılmazdır. Çünkü, hak ve eşitliğin sınırı, toplumun ekonomik yapısı ve bunun belirlediği kültür düzeyi ile sınırlanmıştır.

Komünizm aşaması ise, kafa ve kol emeği arasındaki işbölümünün yok olmasıyla, emeğin yaşam aracı olmaktan çıkmasıyla, üretici güçlerin bolluk ve zenginlik sağlayacak düzeye gelmesiyle gerçekleşecektir. Bolluk ve zenginlik komünizmin zorunlu koşuludur. Marx *Kapital*'de bu noktaya ulaşmanın mekanizmasını anlatıyor:

"Belirli bir zaman içinde, dolayısıyla belirli bir artık-emek zamanı içinde de, ne kadar kullanım değeri üretileceği emek üretkenliğine bağlıdır. Toplumun gerçek zenginliği ve yeniden üretim sürecinin sürekli genişlemesi olanağı, artık-emek süresine değil, onun üretkenliğine ve içinde yürütüldüğü az çok bereketli üretim koşullarına bağlı birşeydir. Aslında, özgürlük alanı zorunluluğun ve basit hesapların belirlediği emeğin bittiği yerde başlar." (51)

"Sosyalizmden komünizme geçiş döneminin temel ekonomik ölçütü emek üretkenliğinde artış'tır. Kültür devriminin ve yeni insanı yaratmanın toplumsal ekonomik temeli emeğin yaşam aracı olmaktan çıkartılmasıdır."

Sosyalizmden komünizme geçiş döneminin temel ekonomik ölçütü *emek üretkenliğinde artış'tır.* Kültür devriminin ve yeni insanı yaratmanın toplumsal ekonomik temeli emeğin yaşam aracı olmaktan çıkartılmasıdır.

"Yeni toplumsal sistemin zaferi için en önemli, en başta gelen şey emek üretkenliğidir. Kapitalizm, sosyalizm tarafından yeni ve çok daha yüksek bir emek üretkenliği yaratılarak yenilebilir ve öyle yenilecektir. Bu çok zor bir iştir ve uzun zaman almak zorundadır, fakat *buna başlanmıştır* ve temel olan budur." (52) Dünya çapında kapitalist egemenliğin sürdüğü koşullarda, tek bir ülkede bu düzeyde emek üretkenliği sağlamak onlarca ekonomik, toplumsal, siyasal, askeri etken nedeniyle olanaksızdır.

Teorideki bozulmaların nedeni, kapitalizmin lekelerini taşıyan bir geçiş sürecinin zorunluluğu ve bunun formüle edilmiş olması değildir. Gerçek neden, geçiş denemesinin tek ülkede kalması, uzaması ve bu dönemin kalıcı bir aşama ve toplumsal düzen olarak dondurulmasıdır.

Öte yandan, geçiş döneminin zorunluluğunun ve bu anlamda komünizmin ilk ve yüksek evrelere ayrılmasının reddi, hele de bunun Sovyet sosyalizm örneğinde yapılması tam bir teorik kargaşa yaratmaktadır.

Bir yandan, "Ekim devrimi ile kurulmaya başlayan düzenin hiçbir zaman yeterli ölçüde sosyalist olmadığını, ikinci dünya savaşından sonra sürekli biçimde gerilediğini" (53) söylerken, bir yandan "olgun sosyalizm, Sovyet sosyalizminin en güçlü, en mutlu...bir zaman kesiti"de dediği Brejniev döneminin" olduğunu (54), "sosyalizmde olgunlaşan, en azından sosyalizmin bazı koşullarını kurabilen bir ülkede, işe ilginin azalmasının iyiye işaret olduğu"nu savunmak (55), bu birarada bulunması olanaksız düşünceleri üstelik aynı kitapta ortaya atmak karmaşanın boyutunu gösteriyor. Çalışma saatlerinin kısaltılmasına, sosyalist eşitçiliğe, karşılıksız hizmet vb. değerlere yapılan yerinde vurgular, 1970 ve 80'lerin Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilmesi mümkün uygulamalar gibi alınınca gerçekler dünyasından uzaklaşılıyor.

Komünizmin aşamalandırılmasına karşı çıkıldıktan sonra, sosyalizmi, kapitalizmin eşitlik ilkelerinin gerçekleştiği bir örgütlenme arayışı olarak tanımlamak (56), sonra da "sosyalist bir toplumda çalışma, ancak pikniğe gitmiş bir aileler kümesinin bebek nöbetine benzeyebilir" (57) diyerek Sovyetler Birliği'nde iş disiplinine ve işe ilginin azalmasını sağlıklı bulmak vb. ise tek ülkede komünizmin fantazilerle bezenmiş bir savunusundan başka bir şey değildir.

İleri derecede emek üretkenliğine, bunun sağlayacağı bolluk ve zenginliğe, emeğin *biteceği* yere yaklaşılmadıkça işe ve çalışmaya ilgisizlik toplumsal bilincin zayıflığının, bir tür yabancılaşmanın göstergesidir.

Sonuç olarak söylenecek kısa ama kesindir: Tek ülkede komünizm olmaz.

Notlar:

(1) Metin Çulhaoğlu, Tarih Türkiye Sosyalizm, Gelenek, 1988 s. 45
(2) Marx- Engels, Selected Works, V.1, p.100-101
(3) Marx Engels Werke (MEW) C.4, s. 313
(4) Marx-ENGELS Selected Works, V.3, p. 443
(5)Engels'ten Bebel'e 11 Aralık 1884 tarihli mektup, MEW c. 36, s. 251
(6) Max-Engels, agy. V.1, p.289
(7) Marx Engels, MEW c. 4,p. 351
(8) Marx Engels, Collected Works, V. 6 p. 331
(9) Leon Trotsky, The History of the Russian Revolution, Manchester 1967, s.30
(10) Marx, Grundrisse, Birikim Y. 1979, s.180
(11) Lenin, Collected Works, V. 22, s. 241
(12) agy. V. 3, p.595
(13) Rosa Luxemburg, Sermaye Birikiminin Tarihsel Koşulları, Kaynak Y. 1984.s. 45
(14) agy. 46
(15) agy. 47
(16) agy.
(17) agy. s. 107-108
(18) L. Trotsky, agy. s. 26-27
(19) agy. s.27
(20) agy.
(21) agy.s.31
(22) M.Ali Aybar, Marksizmde Örgüt Sorunu, 1979,s.63
(23) Yalçın Küçük, Kurtuluş Yazısı, Ocak 1988, s.304
(24) Yalçın Küçük, Türkiye'de Marksist Damar Var, Dönem, 1991 s.45
(25) Yalçın Küçük, Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü, Tekin, 1991, s.75
(26) Metin Çulhaoğlu, agy.46-47
(27) C. Hekimoğlu, Bir Tartışmada Yeni Ufuklar, Gelenek Sayı 15
(28) Lenin,Yaklaşan Felaket, Collected Works, V. 25, p.363
(29) agy. s.362
(30) agy. V. 33, p.477
(31) agy. V. 8, p.303
(32) agy.V. 23, p.58-59
(33) agy. s.60
(34) agy.59
(35) agy.79
(36) M. Çulhaoğlu, agy. s.48-49
(37) Lenin, agy. V. 15, s.187
(38) agy.
(39) agy
(40) agy. s.198
(41) Aydın Giritli, Trotskiy, Troçkizm ve ,Eşitsiz Gelişme, Gelenek Sayı 12. kasım 1987 s.57
(42) Lenin agy V.21, p.342
(43) agy.
(44) agy. V. 26, p.443-444
(45) E. H. Carr, Socialism In one Country 1924-1926, London 1959, V. 2, p.46
(46) Stalin, 18. Kongre Raporu, Aktaran R. Yürükoğlu, Yaşayan Sosyalizm Londra, 1982 s.71
(47) Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Programı, Tarihsiz, 1961 s. 57
(48) Lenin, agy. V. 30, p.107
(49) Marx, Critique of the Gotha Programme, Progress, Moscow 1978 s.16-17
(50) agy. 17-18
(51) K. Marx, Capital, III, s.819-820
(52) Lenin, agy. V. 29, p.427
(53) Yalçın Küçük, agy. s.36
(54) agy. s.456
(55) agy. s.583
(56) agy. s.405
(57) agy. s.583

Emperyalist sistemin en sorunlu noktası Ortadoğu'dur. "Yeni Dünya Düzeni"nin ve "Yeni Ortadoğu Düzeni"nin nasıl olacağı konusunda emperyalistler arası hegemonya yarışı var. Soğuk savaşın bitmesiyle, dengelerin çökmesiyle birlikte Dünya yeni bir paylaşım dönemine girdi. Güncelde olanlar, paylaşım öncesi kaosdur. Bu bir düzen değil tam tersine, "Yeni Dünya Kaosudur"(Ortadoğu ve Türkiye/Esin Irmak/s.13)

Türkiye ve Kürdistan toprağında faaliyet gösteren ve gelişme grafiğini hızla yükselten islamcı hareket, yaygın olarak "şeriat düzeni" şeklinde tanımlanan din devletini kurmayı amaçlayan siyasi bir hareket özelliğini taşıyor. Bu açıdan islamcı hareketin eleştirisi ağırlıkla siyasi bir eleştiridir. Dolayısıyla islamcı harekete karşı tavır da siyasi bir tavırdır. (Sosyalistler, halkın dini duygularına saygı duyarlar ama insan vicdanında kalması gereken dini "islam devleti" kurmak gibi gerici bir amaçla kullananlara saygı duymazlar.)(Sosyalist Hareket İslamcı Hareketi nasıl görüyor ya da göremiyor?-2-/ Yalçın Atabey s.23)

Gençliğin, sosyalizm mücadelesinde, bağımsızlık mücadelesinde önemi nedir? Geçmişte ne olmuştur, gelecekte ne olacaktır? Bu türden sorulara net yanıtlar verebilmeliyiz. Türkiye'de gençlik mücadelesi tarihinin yanısıra, Dünyada gençlik mücadelesi tarihini bilmeliyiz. Eğer bunları bilirsek bu günün nesnelliğine doğru pratikler geliştirmede ipuçları yakalayabiliriz.(Genç Savaşçılara Notlar / Sedat Yılmaz/ s.27)

Türkiye'de, egemenlerin, holding profosörlerine hatırlattığı, adını da Demokratik Çağdaş Sendikacılık yada Şeffaf Sendikacılık olarak belirlediği yeni sendikacılık anlayışının asıl amacı sınıf mücadelesini yok ederek Devrimci sendikal Önderliği nötrleştirmektir. (Yeni Dünya Düzeni ve Sendikalar / C. Çakmak/s.38)

Belli tarihsel koşullarda bazı toplumsal aşamaların atlanması mümkündür ve böyle ülkeler hem daha hızlı gelişme, hem de devrimci patlama potansiyellerine sahiptirler.

Kapitalizmin genişlemesine gelişebilmesi hız kesici bir etkendir; aynı zamanda kapitalist çelişkileri erteleyen bir etkendir; gelişmiş ve gelişmemiş biçimlerin bir arada bulunması başka türden bir çelişki oluşturmaktadır. (Eşitsiz gelişme ve tek ülkede komünizm / Haluk Yurtsever / s.54)